

Eckhart Mester: Útmutató beszédek
ELŐSZÓ

"Eckhart rendszere nem egyéb, mint a tomizmus mélyérzelmű, misztikus átalakítása, hatalmas tudományosságot egy rendkívül gazdag és bensőséges kedélyvilág meglátásaival kapcsol össze sikerült szintézisbe." (Bangha Béla-Félegyházy József: A keresztény egyház története, Bp., 1939., a Pázmány Péter Társaság kiadása, V. köt., 389. old.)

"Eckhartnak már volt s kétségkívül még lesz jelentékeny szerepe a modern metafizikai spekuláció megtermékenyítésében. A minden miszticizmusban föllelhető igazságoknak azokkal a pregnáns formáival, melyek az ő sajátja, bátran mondhatjuk, hogy minden eljövendő metafizikának számot kell vetnie, amely nem akar a legfőbb filozófiai értékekért való küzdelemtől lemondani. (Fülep Lajos: Új Susokiadás. In: A szellem, 1911/2.)

A magasztaló szavakból sejthetjük, hogy kiváló gondolkodóról szólnak. Rendkívüliségét bizonyítja, hogy az idézett vélemények ellentétes beállítottságú emberektől származnak. A történeti hűség kedvéért meg kell említeni, hogy kritikus vélemények, sőt megsemmisítőnek szánt bírálatok is születtek a nagy misztikus tanairól. Eckhart maga annyiban előidézője ennek, hogy nagyívű fejtegetései, újszerű kérdésfeltevésel, expresszív erejű szóalkotásai és személyes hangvétele nemigen teszik lehetővé a semleges hozzáállást.

Eckhart mester az egyik legtekintélyesebb és leggyakrabban hivatkozott keresztény misztikus, de gondolatait gyakran hasonlítják össze az Upanisádokkal, a zen-buddhizmussal, keleti misztikus iratokkal. Tekintélyét tanultságának és a keresztény hagyományt az antik filozófia egyes képviselőivel, Arisztotelész arab és zsidó kommentárjaival eredeti egységbe hozó szemléletmódjának köszönheti. Ez a szintéziskíséret ugyanakkor oly egyedi, hogy Eckhart munkássága nemigen illik a misztikáról alkotott sztereotípiákba. A misztika általánosan elfogadott jellemzői a homályosság, nehezen érthetőség, az Isten-élmény közölhetetlensége és olyan csodás külső jegyek, mint stigmatizáció, elragadtatás, levitáció, látomások. Eckharttól több legenda maradt fenn, de ezek egyike sem említi az előzőekhez hasonlót. Műveiben egyrészt a természetes értelem számára hozzáférhetően kívánta kifejteni nézeteit, másrészt több helyütt az eksztatikus élmények, különleges gesztusok, szokatlan viselkedés veszélyeire figyelmeztet, esetleg elhatárolja magát ezektől.

Valószínűleg ő a keresztény teológiatörténet és az európai filozófia egyik legvitatottabb alakja. Nem maradt fenn róla egyetlen portré sem (a borítón szereplő kép sem őt ábrázolja), és műveinek viszonylag teljes gyűjteménye, illetőleg az életéről szóló adatok többsége csakis az érte rajongó filológusok szorgalmas gyűjtőmunkájának és szinte nyomozói teljesítményének köszönhető. Az alábbi rövid összefoglaló is a szerző másodlagos irodalmat áttekintő tanulmányain alapul.

ECKHART MESTER ÉLETE

Eckhart 1260 körül született Hocheimben. Tanulmányait az erfurti domonkosok konventjében kezdte, amely német földön a rend egyik legöregebb és legtekintélyesebb kolostora volt. A kölni studium generalén tanult tovább, ahol nem sokkal azelőtt a kor legtudósabb magisterének tartott Albertus Magnus is oktatott. Mivel az 1293/94-es tanévben Eckhart már a párizsi egyetemen baccalaureusként adott elő, tanulmányait feltehetőleg e városban fejezte be.

Rendi előjárói korán fölismerték Eckhart tanítói tehetségét és a vezetésre való rátermettségét. Ennek köszönhető, hogy már fiatalon lector lett, majd Tübingia vikáriusának és Erfurt perjeljének nevezték ki. Az utóbbiról azonban le kellett mondania, mivel 1298-ban a rend megváltozott szabályai összeférhetlenséget mondtak ki e két tisztség között. Ennek indoka az volt, hogy a rend tartománybeli kolostorainak rendszeres látogatása, felügyelete, ami a vikárius kötelességei közé tartozott, nehezen volt összeegyeztethető a fiatalabb rendtársak lelki vezetését, nevelését jelentő, állandó erfurti jelenlétet megkövetelő perjelséggel. 1302-ben a párizsi St. Jacques konvent studium generaléján szerezte meg a doktori fokozatot, s az ezt követő tanévben magisteractu regens, azaz hivatalosan megbízott teológiai professzor lett, innen ered a nevében szereplő meister titulus. Az egyetemen a dominikánusoknak két tanszékük volt, és Eckhart az összes külhonnól származó magister részére fenntartott egyetlen helyet kapta meg, a másokra csak franciák pályázhattak. A rákövetkező évben Franciaországban főkáptalani határozattal rendelték el, hogy az idegen tartományban lévő domonkosok térjenek vissza hazájukba. Eckhartot közvetlenül Párizsból való visszatérte után az újonnan alapított szász tartományi rend vezetőjévé, 1307-től pedig a cseh tartományok fővikáriusává, Teutónia káptalanjává, valamint Speyerben provinciálissá nevezték ki. Az utóbbi főkáptalanja nem hagyta jóvá, hanem a jeles tanítót újfent a párizsi egyetemre küldte, ahol 1311-től 1313-ig oktatott. Csak a legkiválóbbaknak jutott az a megtiszteltetés (pl. Aquinói Tamásnak vagy Albertus Magnusnak), hogy másodízben is meghívják erre a híres egyetemre. Ezt követően Eckhart jórészt Teutónia tartományban és Strasbourgan a rendfőnök vikáriusaként ténykedett, mint azt svájci kolostori krónikák, városi adományozó okmányok vagy rendfőnökének levelei megerősítik. 1323-tól a kölni studium generale tanszékvezetője lett. Az egyetemi oktatáson túlmenően Eckhart nagyon sok prédikációt tartott a város különböző templomaiban is.

Az egyetemen lectorként dolgozott mellette Strassburgi Miklós, akit 1325-ben XXII. János pápa többek közt a rendi fegyelem megszilárdításának feladatával Teutónia vizitátorává nevezett ki. Jóllehet az oktatásban ezután is Eckhart beosztottja volt, ez a cím mégis nagy hatalmat biztosított szántára. Tisztségével Strassburgi Miklós a renden belül zsinórmértékül szolgáló tanoktól (Aquinói Tamás rendszerétől) való mindennemű eltéréssel szemben kívánt föllépni. Így eljárást folytatott le Eckhart mester tanainak kivizsgálására a legtekintélyesebb kölni teológusok bevonásával, mivel felmerült ellene az eretnokség gyanúja. Az eljárás eredményeként Eckhart mentesült a vádak alól. Az eljárásnak ugyanakkor valószínűleg célja volt az is, hogy renden belül intézzék el az ilyen kényes ügyeket, és a dominikánusok becsületét ezáltal megvédjék. 1326-ban azonban nyílt támadás kezdődött Eckhart tanai ellen. A kölni püspök, Virneburgi Henrik saját hatáskörében új eljárást indított annak ellenére, hogy az egy évvel korábban lefolytatott processzus már tisztázta ezt a kérdést. Ezt megelőzően már a város vezetőségéhez intézett iratában felszólított mindennemű eretnokség üldözésére és a gyanúsítottaknak a helyi egyházi igazságszolgáltatás elé állítására. Eckhart az új vizsgálattal szemben illetékességi kifogással élt, szerinte ugyanabban az ügyben legfeljebb magasabb fórumnak lett volna joga eljárni. Az új eljárásban Strassburgi Miklóst is bűnpártolással vádolták, és a vizsgálatba más rendbelieket is bevontak. Az előírások szerint először bizonyítékokat kellett gyűjteni Eckhart műveiből az eretnokség vádjának alátámasztására, majd azt átadni a vádlottnak, hogy az minden egyes cikkelyt megválaszolhasson. Az Eckhart

tévelygéseit tartalmazó nagy gonddal összeállított listák közül kettő maradt ránk. Egyikük 49 idézetből áll, főleg a latin művekre vonatkozóan, a másik pedig 59-ből, csaknem kizárólag a népnyelvű prédikációkból.

A domonkosok prokurátorának, G. Prodansnak a pápához küldött iratából tudjuk, hogy a kölni eljárásban Eckhart ellen tanúskodó Nideckei Vilmos korábban rendjének szabályzatát semmibe vette, annak békéjét többször megzavarta, sértette a domonkosok jóhírét, nem engedelmeskedett a vikáriusnak, és politikailag Bajor Lajossal szimpatizált. A másik koronatanút, Hermann de Sumot pedig kiátkozott, többszörösen elítélt szerzetesnek írja le, aki kárhoztatandó írásokat terjesztett, bujtogatott felettesei ellen, és állandóan intrikált. Kettejüket csak terhelő tanúkénti fellépésük mentette meg a renden belül fenyegető felelősségre vonástól, és annak ellenére, hogy az utóbbi tanú, vádló és ülnök volt egy személyben a kölni eljárás alatt, korábbi előélete miatt maga a pápa fogatta el. Az eljárásra készülve Eckhart összeállított egy iratot, ez az egyetlen, amiről ez idáig biztosan tudjuk, hogy tőle származik. Ezt az írást a későbbiekben védelmező, a szerzőt "igazololó irat"-nak nevezték, nem egészen helyesen, hiszen már annak elején közli vizsgálóival, hogy rendjének előjogai és tiszte eleve felmentenék egy ilyen kihallgatás alól. Csakis igazságosságra törekvőszándéka megmutatására jelent meg, és hogy lássák, semmi félnivalója nincs. Felszólítja vádlóit, hogy cáfolják meg, ha valamivel nem értenek egyet. Lehet, hogy tévedett, bár az sincs kizárva, hogy valaki tanulatlanságából adódóan adta vissza tévesen előadásait és prédikációit. Eretnekség gyanújába azonban semmiképpen sem eshet, mert annak feltétele a keresztény tanoktól elforduló akarat, ő pedig ilyet soha nem tett, bizonyosság rá egész addigi élete, s erről újfent biztosítja is bíráit. Később óvja őket, nehogy olyan hibába essenek, mint az Aquinói Tamás vagy Albertus Magnus tanait vizsgálók. Kifogásolta, hogy az ellene felhozott vádak nem általa írt, hiányos vagy nem szöveghű anyagon alapulnak, ami egyébként valóban példátlan ilyen esetekben. Emellett néhány tételéről nyilatkozva egyáltalán nem gyengítette sarkított megfogalmazásait, nem tompította azok élet, hanem magabiztosan arra hívta fel a figyelmet, hogy aki érthetetlennek találja kijelentéseit, az vagy nem ismeri kellően a filozófia és teológia nagy tekintélyeinek írásait, vagy a Szentírást nem értelmezi mindig helyesen. Ez a fajta támadás nem bizonyult a legjobb védekezésnek.

1327. január 24-én Eckhart appellációt olvasott fel a vizsgáló bizottság előtt, melyben panaszolta, hogy az eljárás már fél éve húzódik, bánmiféle ítélet vagy hivatalos állásfoglalás nélkül, ezért hát kéri, hogy ügyét engedjék át pápai vizsgáló bizottságnak. 11. 13-án Kölnben prédikálás után Eckhart a nagy nyilvánosság előtt németül nyilatkozott, hogy kész visszavonni, ha bármi téveset mondott volna, és egyúttal néhány nehezen érthető tételét meg is magyarázta. Miután kérésének a kölni vizsgáló bizottság nem adott helyt, Eckhart a pápához fordult, majd Avignonba utazott, és az ottani vizsgáló bizottság rendelkezésére bocsátotta magát. A pápa – mint két leveléből kiderül – lényegében egyetértett a kölni püspökkel. Az eljárás új fázisának is a kölni akták szolgáltak alapjául, s ezért Eckhartnak a kihallgatás során tett újólagos magyarázatai alig változtathattak helyzetén. A pápa által kinevezett, tudós teológusokból álló bizottság a megvizsgált 28 tételből 17-et eretneknek, a többit pedig "rosszul hangzónak, igen merésznek és eretnekgyanusnak" minősített, megengedvén, hogy az utóbbiak számos magyarázat és kiegészítés révén katolikus értelmet nyerhetnek. A bulla egy erről kiállított nyilatkozatra utalva azt is közli, hogy Eckhart élete vége felé a katolikus hitet megvallva minden olyan kijelentését, mely a hívőkben eretnek, téves vagy az igaz hittel ellenkező bárminemű értelmezést okozhat, visszavonta és elvetette. A közkeletű felfogás ellenére azonban magát Eckhartot nem bélyegezték eretneknek. Mint azt a pápának az eljárás eredményét tudakoló kölni püspöki levélre adott válaszából tudjuk, Eckhart 1328. április 30. előtt meghalt, az elterjedtebb véleményyszerint Avignonban vagy

talán a Kölnbe való visszatérés során. Az eljárást azonban az egyházi előírásokkal összhangban Eckhart halála után is folytatni kellett, mivel a vádlott az eljárás során is védekezett. Ennek eredményeként került kiadásra 1329. III. 27-én az "In agro dominico" kezdetű pápai elítélő bulla.

Első hallásra nehezen érthető, hogy egy hírneves teológus ellen, aki rendjében több vezető tisztséget is betöltött, miként indíthattak inkvizíciós eljárást. Erre két magyarázat adódik. Az egyik éppen az eljárás egyházi jogilag diszkrét és visszafogott voltára hívja fel a figyelmet, amely a konfliktust rendek közötti vagy renden belüli nézeteltéréssé tompítja. Ennek az álláspontnak a képviselői utalnak arra, hogy Eckhartnak már 1311-ben Párizsban nyilvános vitája volt Gonsalvus de Vallebona ferences rendfőnökkel. Mindkét rend tagjai nemcsak az egyetemeken oktattak, de kolduló rendként az egyszerű embereknek is prédikáltak. A dominikánusokat IX. Gergely bízta meg 80 évvel e vita előtt az inkvizíciós eljárással, mely jócskán megnövelte befolyásukat, de felelősségüket és a velük szembeni elvárásokat is.

A másik magyarázat a kor kiélezett hitvitáira összpontosít, és utal az eckharti tanokat elítélő pápai politikára. XXII. János második volt az avignoni francia pápák sorában. 1316-ban, 72 évesen nyerte el a katolikus egyház legfőbb méltóságát, s kortársai számára szinte hihetetlen energiával látott munkához. A kispolgári származású s az Anjou-udvarnál korábban fontos hivatalokat betöltött Jacques D'Euse pápáként az egyházi szervezet szigorú centralizálását, jól működő hivatali szervezet kiépítését és az ehhez szükséges pénzügyi fedezet megteremtését vitte végbe. Már 1311-ben a viennei zsinat titkáráként határozottan támogatta az eretnekként bevándorolt templomosok és a beginák elleni eljárásokat. 1323-ban "Cum inter nonnullos" kezdetű bullájában tévesnek és eretneknek bélyegezte az apostolok és Krisztus szegénységét tanító ferences tanokat. Az utóbbiak közül a rend generálisa, Cesenai Mihály és a neves filozófus, W. Ockham Bajor Lajos király udvarába menekült. Ugyanott találtak menedéket 1326-ban a pápai primátust a népfeltség elve nevében tagadó ferences tanárok is: Janduni János és az államot societas perfectának (tökéletes közösségnek) hirdető és Bajor Lajost a béke védelmezőjeként bemutató páduai Marsilius is. A pápa kiátkozásokkal, Cesenai Mihály elleni bullával válaszolt erre. 1323. VII. 18-án szentté avatták Aquinói Tamást, a dominikánus rend büszkeségét, a pápa ugyanezen évben egy prédikációjában ezt a rendet jelölte meg az igaz szegénység gyakorlójaként. Két évvel később pedig a rend stabilitására hivatkozott példaképül. Ezek után érthető az a felháborodás, amellyel Cesenai Mihály a pápához intézett appellatio maiorjában 1328-ban panaszkodik arról, hogy a dominikánus Eckhart "utálatos és rettenetes eretneksége írásban és szóban" egyaránt széles körben terjed, s ezt még Strassburgi Miklós is pártolni látszik. Az eretnekségeket vehemensen üldözői XXII. Jánosnak mindenképp határozottan fel kellett lépnie Eckhart tanai ellen. Érdekes, hogy az Eckhart elleni eljárásban egy darabig szakértőként maga Ockham is résztvett, jól ismerte az Eckhart elleni vádpontokat, de szinte kizárólag a kölni eljárás aktáit. 1337-ben írott Tractatus contra Benedictum című művének 4. fejezet 4. pontja pontosan idézi megvádolt eckharti tanokat, de kárhoztatja a pápát, hogy az maga is támogatta "egy megháborodottra valló eretnek tanait". Ockham tehát nem ismerte az Eckhart tanait elítélő pápai bullát, aminek részben az az oka, hogy időközben neki magának is nehézségei támadtak. 1324-től ellene is folyt Avignonban inkvizíciós eljárás, és onnan csak négy év múltán tudott Bajor Lajoshoz menekülni. Ezek után feltehető, hogy elsősorban politikai megfontolásokból nevezte Dialogus de protestate papae című művében "irtóztató eretneknek", nemcsak XXII. Jánost, hanem XII. Benedek pápát is, akivel korábban együtt ténykedett az Eckhart tanainak eretnekségét vizsgáló bizottságban.

Az eljárás során Eckhart nézeteinek a beginákéval való feltételezett rokonsága került a vizsgálat gyújtópontjába. Az eredetileg Lambert la Begh prédikátor által a XII. században

alapított laikus vallásos kisközösségek tagjai szerzetesi fogadalom nélkül alapítottak rendházakat, melyeket gyakran csak az ajtóra festett fehér kereszt különböztetett meg más lakóházaktól. Betegápolással, jótékonykodással, vallásos tevékenységgel foglalkoztak, szükségleteiket közös munkából fedezték. A nők (beginák) főleg szövással, fonással, a férfiak (begardok) takácsmunkával és más kézműves mesterségeket folytatva biztosították megélhetésüket. Az első beginaközösség Littichben keletkezett 1180-ban. A XIII. század közepén Kölnben és környékén több mint 2000 begináról tudósít egy krónika, a XIV. század elején csak Strasbourgban és környékén pedig már több mint 80 beginaközösség működött, s egy kortárs összességében többszázezerre becsülte a beginák számát. Közülük néhányal szoros kapcsolatot tartottak fenn a dominikánusok és ferencesek, kihíva ezzel más rendbeliek nemtetszését, így pl. a bencések azzal vádolták őket, hogy "befogadták az ördögöt".

A beginákat többek között elítélte az 1311-es viennei zsinat, s hogy jól szeparálják őket, meghatározott színű ruházat viselését írták elő számukra, továbbá ettől kezdve szolgálniuk kellett a hivatalos egyházi szerveket. A XIV. század elején különbséget tettek a konventben együtt lévő, szervezeti kötelékben 616 beginák és a kontrollálatlan, fokozottan veszélyesnek ítélt szabad közösségek között. Mások azonban általánosabb értelemben használták a begard, begina kifejezéseket, azok megjelölésére, akik tudatos szegénységben élnek. (Egy XIII. századi fogalommagyarázat is a begard szót a beton, azaz kéregetni, koldulni igéből eredezteti.) Ezzel ugyanakkor mintegy azonosították őket a kolduló rendekkel. Szintén ezt a szoros kapcsolatot bizonyítja számos kolostor története is, melyekből azt tudhatjuk meg, hogy klaríssa, dominikánus vagy ferences női kolostorok egy-egy beginaközösségből származnak, s később váltak valamely elfogadott rend részévé. A női kolostorok lelki vezetését és felügyeletét jelentő ún. "cura monialium" is a beginákra vonatkozó ilyen kontrollal rokonítható, melynek jogát először III. Honorius adta 1216-ban a ferences mozgalmat támogató Vitry Jakabnak. A fentebbiek alapján a kutatók többsége úgy véli, hogy éppen a begina- és a "szabad szellem testvérei" mozgalmak nagy befolyásának ellensúlyozására, mintegy missziós céllal küldték rendi előjárói Eckhartot Strasbourgba. A hivatali kötelezettségei közé tartozó cura monialium során minden valószínűség szerint kapcsolatba került ezekkel a mozgalmakkal. A beginák ekkorra jelentős tényezővé vált laikus vallási mozgalmának hivatalos egyházi formák közé terelése és kontrollálása fontos egyházpolitikai cél lehetett. Ennek a városi egyházi hatóság megítélése szerinti kudarcára utal János strasbourgi püspök 1317-ben lefolytatott beginaellenes vizsgálata és az ez évben kiadott, a beginák tévedéseit tárgyaló pápai bulla.

Eckhart feltehetőleg Párizsban szerzett tudomást az eretnekként 1310-ben ott máglyahalált halt begina Marguerite Porréte-ről is, akinek neve alatt egy párját ritkítóan népszerű mű, Az egyszerű lélek tükre a francia eredetin kívül angolul, olaszul és latin verziójában is fennmaradt. Jóllehet a mű néhány kijelentése, így az akarat megsemmisítése alázat által, a sajátunk szeretetéről való lemondás vagy a tökéletes lélek külsődleges erényektől elszakadása rokonítható Eckhart néhány kijelentésével, a tanult teológiai professzor, feltehetőleg ismervén Albertus Magnus véleményét, mely szerint az emberi lélek egészének Isten szubsztanciájából származtatása manicheus eretnecség, illetőleg tudván a viennei zsinat határozatának 8. pontjáról, amely a tökéletesült lélek számára a szentségek fölvetelét és a keresztényi erényeket feleslegesnek tekintő nézeteket ítélte el, ezeket Marguerite-tel ellentétben sose állította volna, még ha egyes megfogalmazásai némi hasonlóságot mutatnak is. Sok apáca számára a kolostora világtól való menekülést jelentette, és külsődleges töredelmekkel törekedtek a tökéletesülésre. Eckhart ezzel szemben az önmagunkkal való szembesülést, saját akarat megtörését és a jó akarat fontosságát hangsúlyozza. Nem találjuk nyomát Eckhart írásaiban ahhoz hasonló vízióknak és misztikus látomásoknak sem, melyekről gyakran

tudósítanak begina- vagy kolostori közösségek tagjai, és nem tanácsolja sehol azaskézis olyan szigorú formáit sem, melyekről e közösségek krónikái számolnak be. A beginák elleni egyik kifogás az volt, hogy a nép nyelvén tanítanak. Ennek fényében különös jelentést kaphat, hogy Eckhart az ellene folyó eljárás során 1327. II. 13-án is szükségesnek tartotta műveit ismételten németül megmagyarázni az egyszerűbb hallgatóságnak. A pápai bulla befejező része éppen azt jelöli meg az eckharti tételek elítélésének indokául, hogy azok többé ne fertőzhessék azon egyszerű emberek szívét, akiknek azokat prédikálták, s nehogy ők vagy bárki más megszokhassa az efféle nézeteket.

MŰVEI

Eckhart mester munkásságát nem a maga teljességében, gyakran csak tervek alapján, és túlnyomórészt nem saját kezeírású dokumentumokból, hanem valamely munkatársának, követőjének vagy titkos hívének a feljegyzéseiből ismerjük. A ránk maradt művek mennyisége azonban így is igen imponáló, és nagyszabású a terv, amelyet maga elé tűzött, különösen ha figyelembe vesszük, hány helyen fordult meg életében, és milyen sok tisztséget viselt. A felügyelete alá tartozó hatalmas terület kolostorairól való gondoskodás, azok rendszeres látogatása, érdekképviselésük, három új kolostor alapításával járó teendők, a káptalani gyűléseken való részvétel és a különböző városokban tartott ünnepségeken provinciálisként való megjelenés nem sok időt engedhetett a nyugodt tudományos munkára.

Eckhart mester műveinek első csoportja párizsi tartózkodásának idejéből származik, ahol az 1293/94-es tanévben lectorként Petrus Lombardus szentenciáiról kellett előadásokat tartania. Az 1150 körül írt mű kommentálása ez idő tájt egy egyetemi teológiaoktató első fontosabb munkáját jelentette. Bár Eckhart kommentárjai jelenleg nem ismeretesek, fennmaradt ünnepélyes székfoglalója, mely egyben legrégebb hozzáférhető műve. A *Collatio in libros Sententiarum* tulajdonképpen tervezett előadásai vázlata, oktatói programja. A mottójául vett Jézus Sirák könyvbéli idézettel (vö. 38, 4: "A legmagasztosabb teremtett a földkerekségből orvosságot") Eckhart a szentenciák négy könyvére utalt. Ennek alapján kommentárjai első részében a legmagasztosabbal kívánt foglalkozni (Istenről szóló tanítás). Ezután a teremtésről és a teremtményről kívánt szólni, harmadjára Krisztus emberré válásáról, végül pedig a szentségekről mint legfőbb orvosságról. Ránk maradt 1294 húsvétján tartott prédikációjának szövege is, melynek egyik megjegyzése alapján feltételezik, hogy Eckhart Albertus Magnus tanítványa volt.

A művek következő csoportjába a tübingiai tartózkodás alatt írott művek sorolhatók. Legfontosabb közülük az Útmutató beszédek. Ennek datálhatóságát az teszi lehetővé, hogy szerzőjeként az Erfurt perjele és Tübingia vikáriusaként ténykedő Eckhart testvér van feltüntetve, ami csak 1298 előtt volt lehetséges. Ez a német nyelven fennmaradt mű beszélgetések összefoglalása kolostori collatiók formájában. A kutatók Eckhart tübingiai dialektusban ránk maradt prédikációiról is feltételezik, hogy ez idő tájt keletkezettek, mert Eckhart ekkor élt ezen a vidéken, és beszédeit valószínűleg hallgatói jegyezték le.

A következő csoportba az 1302-1303-as években Párizsban a ferences rendi Gonsalvusszal folytatott disputációja, három questiója, illetőleg a Szent Ágoston dicséretére tartott ünnepi beszéde sorolható (az utóbbi egyik utalásától ismerjük Eckhart születési helyét).

Az 1303-11 közötti évekből származik a *Paradisus animae intelligentis* című gyűjtemény, amely a türingiai domonkosoktól maradt fenn. E kézirat 64 darabjának közel felét teszik ki Eckhart beszédei.

Az 1311-12-es évekbeli párizsi tartózkodás alatt keletkezett a *questiók* egy csoportja és az *Opus Tripartitum* nagy része, amellyel a párizsi egyetem német dominikánus tanári hagyományait követte, Dietrich von Freiberg vagy Albertus Magnus lehettek a példaképei. Művének első részében az *Opus Propositionum*ban Eckhart mintegy ezer tézist akart fölláttani, a második részben az *Opus Questionum*ban nem kisebb célt tűzött maga elé, mint a keresztény hagyomány, a Szentírás és a filozófiai gondolatok egységének ábrázolását. A terv szerint ennek a nagy szintézisnek utolsó darabja, az *Opus Expositionum*, a Biblia egészére kiterjedő kommentárokat tartalmazott volna. Ebből csak a *Teremtés* könyvéhez, a *Bölcsesség* könyvéhez és az *Exodus*hoz fűzött magyarázatai, valamint a *János Evangélium* 1314 körül készült kommentárjai maradtak fenn.

Az 1313-22 közötti strasbourgi tartózkodásának időszakából származtak *prédikációk*, amelyeket a városi és a környékbeli kolostorokban tartott, illetőleg az *Opus Tripartitum* egyes részei szintén ekkorra datálhatóak. Valószínűleg ekkortájt keletkezhetett A nemes emberről szóló *prédikáció* és a hozzá tartozó *Isteni vigasztalás* könyve, melyeket Eckhart Habsburg Ágnesnek, az utolsó Árpád-házi király özvegyének ajánlott, miután az kolostorba vonult.

Eckhart műveinek fontos része, szinte kulcsfontosságú az 1326-ból származó *Igazoló* irat, melyet a művek eredetiségét eldöntő kritériumként használtak a kutatók, s először 1923-ban került kiadásra.

Egy teljesebb Eckhart-kép kialakításához hozzátartoznak az ellene lefolytatott eljárás aktái, a műveiből vett *tételgyűjtemény* pl. tanításainak egyik legfontosabb összefoglalása. Idetartoznak még a Szentszékhez küldött *fellebbezések*, a nyilvános védekezés a kölni dominikánus templomban, valamint az avignoni teológiai bizottság *szakvéleménye*, végül az *elítélő bulla*. Ezenkívül olvasható még a vizsgáló bizottságot vezető Jacques Fournier (a későbbi XII. Benedek pápa) *szakvéleménye*, melynek eredetije azonban elveszett.

ECKHART ÉS A NYELV

Eckhart művei nemcsak a teológia és filozófia történetében hatottak, de nyomot hagytak a német nyelv fejlődésében is. Ezt annak viszonylag korai stádiuma önmagában nem magyarázza, hiszen a legrégebbi ránk maradt német nyelvű vallásos irat a VIII. század végéről való, de ismert az Énekek énekéhez kapcsolódó középfelnémet elmélkedés a XII. századból. Nem nevezhető Eckhart az első német misztikusnak sem, hiszen a kolostor alapító, III. Jenő pápa által is írásra buzdított Hildegard von Bingen, több évtizeden át a környék tisztelt lelki tanácsadója (1098-1179) természettudományos írásai mellett elsősorban misztikus látomásai leírásával volt ismert. A magát *beginának* valló, kizárólag németül író, s az "én" megsemmisüléséről és istenivé válásáról elmélkedő Mechtild von Magdeburg (1208-1282) munkássága is időben jórészt megelőzi Eckhartét. Mi a titka mégis Eckhart művei oly

szerteágazó hatásának? A kérdésre részben választ ad a népnyelvű vallásos irodalom kiemelt szerepe és Eckhart stílusának közvetlensége, nyelvezetének költőisége, szóteremtő ereje.

A vallásos, spirituális irodalom nyelvművelési jelentőségéről tanúskodik, hogy az 1200-tól a reformációig terjedő időszakból ránk maradt írásoknak kb. 80%-a e tárgykerből való. Ezeknek fontos szerepe volt a Biblia német nyelvű ismertetésében és magyarázatában is, mivel az Újszövetség jó részének fordítása (Codex Teplensis) és az Ószövetség Ezékiel prófétaig terjedő része (Wenzel Biblia) csak a XIV. század végéről valók, az első teljes német nyelvű Biblia pedig Luther és munkatársai nevéhez fűződik. Míg a döntően latinul írott Biblia-magyarázatok és liturgikus iratok a tanultak vallási neveléséért voltak hivatva elősegíteni, addig a népnyelvű prédikációgyűjtemények olvasmányul szolgáltak világiaknak és a teológiaiul kevésbé képzeteknek is. A misztikus irodalom széles körben való ismertségéhez nagyban járult hozzá az, hogy a társadalom különböző csoportjai egyaránt címzettjeinek érezhették magukat. Eckhart esetében erről tanúskodik, hogy művei egy része latinul, másik része pedig németül maradt ránk. A XIII. században megnövekedett a nemzeti nyelvek jelentősége. Egyfelől az újonnan alapított rendek számára egyfajta hitterjesztési feladatot jelentett a prédikáció és tanítás, másfelől a női kolostorok lelki vezetése során népnyelven folyt az oktatás és társalgás, mert ott a latin nyelv ismerete nem volt kötelező. A jobb bevésés kedvéért aztán a gyóntató atyák leírták, majd lemásolták és különböző kolostorok egymás közt kicserélték a beszélgetések tartalmát.

A XIII. századtól kezdődően a latin nyelv használata döntően az iskolai oktatásra vonatkozott. A középkorból fennmaradt népnyelvű vallásos iratok többsége ugyanakkor latin szövegek adaptációja, azok általánosított, vulgarizált változata. Ez a párhuzam arról tanúskodik, hogy a középkorban megvolt az igény a skolasztikus teológia kifinomult terminológiájának és magasaróptú fejtegetéseinek laikusok számára való hozzáférhetővé tételére is. Sok olyan irat maradt fenn ebből az időszakból, amelyben a népnyelvű szöveg latin kifejezésekkel keveredik (pl. Strassburgi Hugó Compendiuma 750 kéziratban maradt fenn, ebből 55 német). Ezek feltehetőleg a prédikálás és lelkipásztorkodás segédeszközei voltak. Ismertek ezeken túlmenően kétnyelvű compendiumokat, florilégiumokat, kivonatokat, míg a specifikusan tudományos szövegek (sententia, summa, questio, expositio) kizárólag latinul olvashatóak.

Eckhart terve, a radikálisan új filozófia kidolgozása, s nem kevésbé maga a misztika saját terminusokat igényelt, melyek sok esetben latin skolasztikus terminológiának német, részben újraalkotott variánsai. Így pl. gyakran előfordul, és csakis a misztikusoknál, sajátos értelemben az überbilden ige, amely németesítése a latin transformare kifejezésnek. Ez Seusénél, Taulernél és Jacob Böhménél eckharti értelemben szerepel. A deformare latin kifejezést pedig Eckhart entbildennek németesítette (Grünun, III. kötet 495. old.). A hasonló jelentést hordozó entwerden (uo., 654. old.) pedig az elabi latin ige megfeleltetése, a "sich entäussern" pedig az alienare kifejezéssel hozható párhuzamba. Gyakran visszatér a misztikusok írásaiban a Werk illetőleg wirken kifejezés, amely a régi népnyelven a bauennek volt egy megfelelője. Azonban ezek a misztikusok, tehát Eckhart és később az ő szóalkotása nyomán Paracelsus vagy Sebastian Frank, de még ellenfele, Strassburgi Miklós is, előszeretettel és nagy számban ezt a kifejezést használta, amely ugyanazt a funkciót tölti be, mint a latinban az opus, illetve opere szavak. Eckhart azonban nem egyszerűen lefordította a skolasztikus szakkifejezéseket, inkább újraalkotta azokat. Művei fordítója, Josef Quint szerint a latin terminusok a középkori németbe való átültetéssel olyan sajátos jelentésárnyalatot kaptak, melyet nemhogy a latin eredeti, de még a modern német nyelv sem képes visszaadni. Eckhart nyelvezetének költőisége, szóteremtő ereje, gondolatainak mélysége és eredetisége

számos kortársat és későbbi olvasót nyugőzött le. Népszerűségéről tanúskodnak a róla szóló legendák, s hogy elítélése ellenére német művei több mint 200 kéziratban maradtak fenn.

ECKHART HATÁSA

A 26 eckharti állítást elítélő pápai bulla, az eljárás befejeztét be sem váró renden belüli hivatalos elhatárolódás és az esetleges követők elleni határozott fellépés könnyen a teljes elfeledés sorsára juttathatta volna Eckhart személyét és tanait. Mégsem ez történt. Számos népnyelvű legenda őrizte meg alakját, H. Seuse nem sokkal szeretett mestere halála után írt *Az igazság könyvecskéje* című művében idézett tőle, és védelmébe is vette, másik tanítványa, a nagyhatású szónok, J. Tauler pedig prédikációinak szellemiségét népszerűsítette. Hiába törölték ki Eckhart nevét a domonkos rend íróinak sorából és ítélték el krónikákban, tanait minden további nélkül a beginákéval azonosítva. A kéziratok kódexek, amelyek megőrizték műveit, nemcsak titkos híveire utalnak, de az eltérő szövegvariációk azt is sejtetni engedik, hogy értő olvasói voltak. E kéziratok arról tanúskodnak, hogy Eckhart hatása már korán átlépte mind rendjének, mind működési területének határait. Még későbbi bírálói sem tudták a hatása alól kivonni magukat. Korának legtekintélyesebb németalföldi misztikusa, J. Ruusbroeck, bár polemizál Eckharttal, mégis csaknem szó szerint idézi a lelki szegénységről szóló prédikációját. A *devotio moderna* laikus vallási áramlatában is hiába kárhoztatták Eckhart tételeit: az Útmutató beszédek jó része még e kegyes mozgalom novíciusainak írt egyik tankönyvbe is bekerült, természetesen névmegjelölés nélkül.

Eckhart tanai tehát tovább éltek, s miként életében, hatástörténetében is vitákat provokáltak. Mintegy száz évvel Eckhart halála után a heidelbergi egyetem rektora, J. Wenck intézett támadást mindennemű eretnkség ellen. Szót emelt Nicolaus Cusanus *Deducta ignorantidja* ellen is, s az Eckhart még fellelhető írásait összegyűjtő és szerzőjüket tanultsága és gondolatainak eredetisége miatt védő Cusanust a valdensekkel és wicliffistákkal állította egy sorba. Cusanus nemcsak olyan jól ismerte Eckhart nézeteit, hogy képes volta kézirati plágiumokat azonnal felismerni, de fel is használta azokat latin prédikációiban és *De coniecturis* c. könyvében. Emellett azonban egyetértett az eckharti tételeket elítélő pápai bullával annyiban, hogy ilyen tanokat nem szabad a nagy nyilvánosság elé vinni. Trithemius apát (1462-1516) Eckhartot kora legtudósabb Biblia-magyarázójaként és kivételes szónokként tisztelte, s az elítéltetést azzal magyarázta, hogy az érvelés hevében Eckhart új, legalábbis félreérthető filozófiai terminológiát talált ki. Hogy Eckhart tanainak hatástörténete szorosan összefügg az elítélő bulláival, bizonyítja D. Sudermann (1550-1631) barokk költő példája, aki bár az általa gyűjtött középkori kéziratok alapján Eckhartot a "rég mesterek közül Istentől leginkább megvilágosodott"-nak tartotta, de a művek széles körű terjesztését szintén nem helyeselte.

A romantika korában Eckharthoz és a misztikához reményteljesen fordultak azok, akik mély vallásos érzületet, bensőségeséget vagy transzcendens tapasztalatokhoz kerestek útmutatót.

A klasszikus német filozófia időszakában Franz von Baader és G. W. F. Hegel a tudás és a hit ellentétének föloldását, valamint a vallás és a filozófia összehangolását tűzték céljukul. Baader a legnagyobb magisternek tartotta Eckhartot, Hegel pedig egyszer, a vele való beszélgetéskor saját filozófiája kulcsának nyilvánította a nagy misztikus néhány gondolatát, s korának

történeti-kritikus teológiai vizsgálódásaival szemben követendő példaként állította a vallási tételeknek a filozófia eszközeivel való vizsgálatát. Érdekes, hogy a hegeli filozófia esküdt ellenségére, Arthur Schopenhauerre is hasonlóan mély benyomást tett a német misztika olyannyira, hogy egy ízben egyik ismerőse előtt Eckhartot és Taulert szellemi kortársainak nevezte, s az előbbi "csodálatos írásait valós ismeretek tárházának" nevezte, csak azt kifogásolta, hogy "nevelésének következményeképp a keresztény mitológia fixa ideájává lett" Eckhartnak, s ezért a gondolatok közlésének módja nem megfelelő, terjengős, és magát szüntelenül ismétli. Schopenhauer úgy vélte, hogy Buddha, Eckhart és ő maga is ugyanazt tanították, csak hogy az előző kettő mitologikus-allegorikus formában, míg ő teljes világossággal. Néhány követője ezen felül hasonlóságot kívánt kimutatni egyfelől Schopenhauernek a világ képzetként való fölfogása, a tulajdonság nélküli vak ősakarat valamint pesszimizmusa, másfelől pedig Eckhart néhány nézete között: a külvilág mint szemlélő szemléleteinek fölfogása, az egyéni akaratról való lemondás az isteni akarattal szemben, illetőleg a teremtménység értéktelenné nyilvánítása vonatkozásában.

A századforduló táján különböző irányultságú érdeklődés és vizsgálódás kezdődött a középkori misztikára vonatkozóan. Az ún. újromantika a természettudományos pozitivisták természetszemlélet hűvös, objektív látásmódjával szemben az érzések s az emberi lélek szerepét hangsúlyozta, irracionális elemeket vizsgált, valamint az idealizált múltfelé fordulást nyújtotta a problémákkal túlterhelt jelen számára. A misztika határterület-jellege inspirálta a kor költőit, Eckhart misztikus ködbe vesző titokzatos alakja pedig (mivel életéről igen keveset lehetett tudni) szépírók műveikhez szolgáltatott anyagot, a művészi fantáziát mozgatta meg. Ezen túlmenően egy fajta új vallásosság képviselői is Eckhartban látták elődjüket. A bevett dogmáktól különböző bensődlegesség és újfajta vallásosság képviselőjének látták, mely az individuális, személyes Istenhez való kötődést teszi lehetővé a tradicionális egyházakkal szemben. Eckhart misztikája népszerű lett: Büttner eredeti, ámde némiképp önkényes átiratában több kiadást ért meg, valóságos bestseller lett a könyv. Érdekes, hogy ez a fordítás egyaránt alapjául szolgált mind az Eckhartban a "németek nagy apostolát" felfedező nemzetiszocialista ideológiának, mind pedig Lukács György új metafizikájának, az ateista misztikának. Az eckharti tanok eretnekségében azonban az előbbi a "csordaerkölcsöt hirdető dekadens" keresztényi morállal szembeni bátor és arisztokratikus fellépést, míg az utóbbi Ernst Blochhoz hasonlóan a plebejus-népi eretnekmozgalmakkal való rokonságra építve az elnyomott tömegek megszólalását látta.

Eckhart gondolatai más területeken is inspirálóak voltak. A pszichológus Erich Fromm Eckhartot zseniális lélekelemzőként jellemezte, valamint az ésszerű és dogmamentes vallási életfilozófiát keresők útmutatójának tartotta. Szerinte a társadalmi pszichológiai megújításához járulna hozzá, ha a birtoklás-orientált (látszatbiztonságot adó), valójában azonban szabadságunkat korlátozó, egoista, a tárgyak, tettek, sőt akár a tudás szolgájává tevő, megbéklyózó mentalitástól megválna Eckhart tanítását fogadnánk meg: elszigeteltségünket feladnánk azáltal, hogy képességeink produktív használatával saját szellemünket kiteljesítenénk, és megújulnánk.

Eckhart műveinek kritikai összkiadása aztán nagy impulzust adott a későbbiekben a misztikáját filozófiatörténeti kontextusban elhelyező, a keleti misztikákkal párhuzamosan vizsgáló, a misztikus élményt analizáló és a keresztény spiritualitással foglalkozó munkáknak egyaránt.

FORDÍTÓI MEGJEGYZÉS

E középkori szöveg fordításánál csábítónak tűnt egyfajta archaizáló szövegátültetés, amely első pillantásra a ma beszélt nyelvhez képest ezoterikus és a köznapi értelem számára érthetetlen volta miatt megfelelőnek is tűnne egy misztikus szöveg esetében. Az eckharti spekulációk azonban sok esetben enélkül is igen nehezen követhetőek, ezért a megértést külön nehezítette volna ez a megoldás. Célszerűbbnek látszott a szöveghűség mellett a mondanivaló szem előtt tartása. Bibliai idézetek esetében a Szent István Társulat 1976-ban, fordítói kollektíva munkája eredményeként megjelent Bibliáját használtam. Kivételt képez a nemes emberről szóló traktátus mottója (Lk. 19, 12), ahol is a Károli Gáspár-féle bibliafordításból idéztem, mivel ez jobban összhangban van az eckharti mondanivalóval. Néhány esetben azonban szükségesnek látszott egy bizonyos eltérés a magyar szövegtől, ahol Eckhart interpretációja és saját bibliafordítása ezt a szó szerinti idézést nem tette lehetővé. Ezek bő jelzéssel szerepelnek a szövegben. A Heiliger Geist kifejezést a nyelvünkben meggyökeresedett fordítói hagyomány szerint Szentléleknek fordítottam, ezért az ezzel összefüggő szöveghelyeken és a bibliai idézetekkel való összhang érdekében a Geist is lélekként szerepel.

Bányai Ferenc

A fordító bevezetője

Az útmutató beszédek Eckhart mester legrégebb ismert német nyelvű műve, mely igen sok, szám szerint 44 kéziratban maradt fenn, bár ezek feltehetőleg jóval a szerző halála után íródtak. Ebben a Párizsból való visszatérte után keletkezett műben nem érződik az egyetem szellemisége, és nem mutatkozik meg a skolasztikus műveltség oly erősen, mint későbbi műveiben vagy az ez idő tájt alkotott latin művekben. Erre magyarázatul szolgálhat, hogy a később lejegyzett beszélgetések résztvevői novíciusok voltak illetve a szöveg többször is a szerzetesi spiritualitás határain jóval túlmutató, általános keresztény életmutató tartalmat, amivel a címzettek szélesebb körére utal.

A mű a kolostori fogadalom hagyományos magyarázataként indul, a domonkosok egyik alapszabályát jelentő engedelmességről és önkéntes szegénységről szól. Bár a mű első egysége e témakörben mozog, önmagunk teljes feladásának (Gelassenheit, Abgeschiedenheit) legfőbb erénykénti megjelölése mégis egyedi jelleget nyer. Eckhart ez alatt nemcsak az érzéki-testi világon való felülemelkedést érti, amely keresztény gondolatrendszer egyik alapmotívuma, hanem az énésség olyan feladását, mely Istenhez vezet el, miként az ima is. Az igazi emberi igazságosság és erkölcsi javak nem mások mint az isteni igazságosság és legfőbb javak. Istent nem sajátos emberi életformában, külsődlegességekben vagy körülményekben, hanem egy belső pusztaságban találjuk meg. Efelől egy fajta lelki alkat, érzület tesz bizonyossá bennünket, és az ilyen ember Istent bárhol, bármiben a legnagyobb mértékben ragadja meg.

A középső szerkezeti egység (9-16. rész) az előzőhöz képest lazább kapcsolódásban az ember bűnre való hajlamát és az igazán jó akaratot, majd Isten szeretetét tárgyalja.

Az utolsó nagyobb szerkezeti egység fejezetei még kevésbé szisztematikus sorrendben a Krisztust követő helyes életmód olyan kérdéseit érintik, mint az önként vállalt vezeklés és aszkézis szükségessége mikéntje, a külsődlegességek (ruha, ételek, jócselekedetek) megítélése, belsőlegesség újbóli hangsúlyozása, végül pedig a mű kezdetén érintett egyik fő téma is visszatér, az útmutatás arra, hogy milyen módon helyes lemondani magunkról Isten miatt. Az eucharisziáról szóló 20. fejezet olyan benyomást kelt, mintha a beszédekhez illesztett önálló prédikáció volna az utolsó rész pedig az előadásokat követő kötetlen beszélgetés lejegyzésének látszik.

Végezetül két utalás a mű elhelyezésére a keresztény irodalom tradíciójában. Mintaképeül szolgálhatott talán Augsburgi Dávid (megh. 1272) Az erény tükre című németül fennmaradt műve, mely főleg a szegénység kérdéseit és Krisztus követését tárgyalja. Eckhart Beszélgetéseinek jó része (a 17. fejezettel bezárólag) szó szerinti fordításban szerepel a németalföldi G. Van Wefele Van den XII dogheden (A tizenkét erényről) című, a XIV.-XV. században a spirituális életet választók számára írt tankönyvében.

Útmutató beszédek
(Die Rede der Unterscheidung)

Ezeket a beszédeket Tübingia vikáriusa, Erfurt priorja, a prédikáló rendi Eckhart testvér tartotta azoknak a [lelki] gyermekeknek, akik őt e beszédekkel kapcsolatban sok mindenről kérdezték, midőn együtt ültek az esti oktató beszélgetéseknél.

1. AZ IGAZ ENGEDELMESSÉGRŐL

Az igazi és tökéletes engedelmesség minden erényt megelőző erény; egyfelől semmilyen nagy tett nem mehet végbe és nem hajtható végre enélkül az erény nélkül; másfelől bármilyen kicsiny és csekély is egy cselekedet, igaz engedelmisséggel hasznosabbá tehető – legyen az misézés vagy misehallgatás, könyörgés, elmélkedés, vagy amit csak el tudsz képzelni. Végy akármilyen cselekedetet, oly csekélyet, amelyet csak akarsz, legyen az bármi: az igaz engedelmesség nemesebbé és jobbá teszi azt. Az engedelmesség mindenképpen kieszközli a legjobbat minden dologban. Valóban, az engedelmesség soha nem zavar és nem korlátoz semmiben, tégy bármit is, ha az igaz engedelmisségből fakad, mert az engedelmesség nem mulaszt el semmit, ami jó. Az engedelmesség soha nem ad okot az aggodalomra, mert abból semmi jó nem hiányzik.

Ahol az ember engedelmisségben saját énjét elhagyja, és a magáétól megválnak, ott Istennek szükségszerűen be kell lépnie; mert ha valaki magának semmit nem akar, annak Isten ugyanúgy kénytelen akarni, mint magamagának. Mihelyt akaratomról lemondva magamat vezetőm kezébe adtam, és magamnak semmit nem akarok, akkor Istennek okvetlenül akarnia kell a számomra, s ha ebben nekem valamit elmulaszt, azt egyben magának is elmulasztja. Így áll a dolog mindennel: ahol magamnak semmit nem akarok, ott Isten akar énnéem. Mármost figyeljete! Mit akar hát nekem, ha magamnak semmit nem akarok? Ott bent, ahol éneimtől megválnak, akarnia kell számomra szükségképpen mindazt, amit magának akar, sem többet, sem kevesebbet, még hozzá ugyanolyan módon, ahogy magának akarja. Ha Isten nem tenné ezt – mondom az igazságra, amely Isten –, akkor Isten nem volna igazságos, és nem volna Isten sem, márpedig ez az Ő természetes léte.

Az igaz engedelmisségben nem leledzhet semmilyen "így vagy úgy akarom", "ezt vagy azt", hanem csakis tenmagad tökéletes feladása. Ezért a legjobb imában, amit az ember mondhat, nem állhat az, hogy "add meg nekem ezt az erényt vagy azt a tulajdonságot", sem az, hogy "Uram, add nekem Tenmagadat vagy az örök életet", nem; hanem csak ez: "Uram, ne adj nekem semmi mást, csak amit Te akarsz, és tedd, amit Te akarsz, és ahogyan Te akarsz, azonképpen". Ez utóbbi úgy mülja felül az elsőt, miképpen a menny a földet, és ha az ember így imádkozik, akkor jól imádkozik: igaz engedelmisséggel kilép önmagából, és Istenbe tér. S ahogy az igaz engedelmisség nem ismerhet olyat, hogy "így akarom", éppúgy ne lehessen tőle olyat se hallani, hogy "nem akarom", mert a "nem akarom" valóságos méreg minden engedelmisségnek. Amiként Szent Ágoston is mondja: "Isten hű szolgája nem kívánja, hogy mondjanak vagy adjanak neki valamit, amit szívesen hallana vagy látna, mivel első és legfőbb igyekezete azt meghallani, ami Istennek a leginkább tetszik"!

2.

A MINDENNÉL ERŐSEBB IMARÓL ÉS A LEGMAGASZTOSABB TELTRŐL

A legerősebb ima szinte a leghatalmasabb eszköz minden dolog elérésére, és a legérdemesebb tett mindenek közül az, amely a kiüresített lelkületből ered. Minél üresebb az, annál erősebb, érdemesebb, hasznosabb, dicséretesebb és tökéletesebb az ima és a cselekedet. A kiüresített lelkület mindent megtehet.

Mi hát a kiüresített lelkület?

A kiüresített lelkületet semmi nem zavarja, semmihez nem kötődik, legjavát semmilyen módhoz nem kötötte hozzá, semmiben nem nézi a magáét, hanem tökéletesen elmerült Isten legkedvesebb akaratába, és a magáéről teljesen lemondott. Soha egy mégoly csekély tettet sem tud véghezvinni az ember, ami ily módon ne kapná meg az Ő erejét és tehetségét.

Oly erősen kell imádkoznunk, hogy azt kívánjuk, minden tagunk és minden erőnk, a szemünk, miként a fülünk, a szánk, a szívünk és minden érzékünk az imára irányuljon; és nem szabad abbahagynunk amíg úgy nem érezzük, hogy készen állunk egyesülni azzal, aki előttünk van, és akihez imádkozunk, vagyis Istennel.

3.

A SZENVEDÉLYES EMBEREKRŐL, AKIK ELTELTEK SAJÁT AKARATUKKAL

Az emberek azt mondják: "Uram, hiszen én azt szeretném, hogy olyan jó viszonyban legyek Istennel, éppoly áhítattal és békességben éljek vele, mint mások, azt szeretném, ha nekem is ugyanúgy menne a sorom, vagy éppolyan szegény lennék", vagy pedig: "mindaddig nem leszek boldog, amíg nem leszek itt vagy ott, és teszek így vagy úgy, nekem idegenben kell élnem: remetelakban vagy kolostorban".

Bizony, mindebben a te éned bújik meg, semmi más. A saját akaratod ez, még ha nem tudod is, vagy ha nem tűnik is úgy neked: semmilyen nyugtalanság nem támad benned, amely ne saját akaratodból eredne, akár észreveszed, akár nem. Ezzel nem azt mondjuk, hogy az embernek kerülnie kellene ezt és keresnie azt, egyes helyeket, embereket, módokat, tömeget vagy tevékenységet. Nem az a baj, hogy a mód vagy a dolgok akadályoznak, inkább te magad vagy a dolgokban, ami akadályoz, amennyiben fonákul viszonyulsz a dolgokhoz.

Ezért hát elsőként saját magadnál kezdjed, és tenmagadat hagyd el! Valóban, ha először nem menekülsz el magad elől, akkor menekülj bárhová, akadályt és nyugtalanságot fogsz találni ott, bárhol is legyél. Azok az emberek, akik a külső dolgokban keresnek békességet, legyen az akár hely vagy mód, ember vagy tett, idegen föld, szegénység vagy lealacsonyodás – legyen az akármilyen hatásos vagy bármilyen is, mégis semmi az, és nem ad nyugalmat. Éppen fordítva keresnek, akik így keresnek. Minél messzebbre kóborolnak, annál kevésbé találják azt, amit keresnek. Úgy járnak, mint aki elvétette az utat: minél messzebbre megy, annál inkább eltéved. De akkor mit kell hát tennie? Először is önmagát kell elhagynia, és akkor mindent elhagyott. Bizony, ha valaki egy királyságot vagy az egész világot hagyná is el, önmagát azonban megtartaná, akkor mégsem hagyott el semmit. De ha az ember önmagát hagyja el, akkor tartson meg eztán bármit – akár gazdagságot, akár dicsőséget vagy bármi mást–, mégis mindent elhagyott.

Szent Péter mondotta: "Nézd, mi mindenünket elhagytuk" (Mt 19, 27.) – holott nem hagyott el semmi többet, mint egy puszta hálót és egy csónakot. Ezekhez a szavakhoz fűzi hozzá egy szent: aki önkéntesen hagy el egy mégoly csekély dolgot is, az nemcsak ezt hagyja el, hanem mindent, amit világi emberek elnyerhetnek, sőt azt is, amit csak kívánhatnak. Mert aki a saját akaratát és önmagát feladja, az valóban úgy hagyott el minden dolgot, mintha azok szabad tulajdonai lettek volna, és azokat teljes rendelkezési hatalommal birtokolta volna. Mert amit nem akarsz megkívánni, mindazt Isten kedvéért adod oda és hagyod el. Ezért mondta a mi Urunk: "Boldogok a lélekben szegények" (Mt 5, 3), vagyis az akarásban szegények. S ebben senki ne kételkedjen: ha volna valamilyen jobb módja, akkor a mi Urunk megnevezte volna, amint azt mondotta is: "Aki követni akar, tagadja meg magát" (Mt 16, 24); ezen áll minden. Figyelmezz önmagadra, és ahol magadat találod, ott szakadj el tenmagadtól, ez a legjobb.

4.

A LEMONDÁS HASZNÁRÓL, MELYET BELSŐLEG ÉS KÜLSŐLEG VÉGHEZ KELL VINNÜNK

Tudnod kell, hogy ebben az életben még soha, senki nem mondott le önmagáról olyannyira, hogy ne találhatta volna úgy: még jobban le kell mondania magáról. Kevesen vannak, akik igazán figyelnek erre, és állhatatosak ebben. Ez igazán jutányos csere és méltányos üzlet: amennyire eltávozol minden dologból, annyira – és nem kevésbé vagy többé – lép be Isten mindenével, ha minden dologban teljesen lemondasz mindenedről. Ezzel kezdjed, és ezt kísérel meg, kerüljön bár mindabba, amit meg tudtál szerezni. Ebben találsz valódi nyugalmat, és sehol máshol.

Az embereknek nem kéne annyit töprengeniük azon, hogy mit tegyenek, inkább azt vegyék fontolóra, hogy milyenek. Mert ha az emberek annak módja szerint jók lennének, akkor a cselekedeteik tisztán ragyognának. Ha te magad igaz vagy, akkora tetteid is igazak. Ne akarjuk az üdvösséget cselekedetre alapítani; inkább a létre kell alapozni azt, hisz nem a tettek üdvözítenek bennünket, hanem nekünk kell a tetteket üdvössé tennünk. Bármily üdvösek legyenek is a tettek, a legkevésbé sem üdvözítenek bennünket, amíg csak tettek, ha viszont üdvvel és léttel bírunk, akkor üdvössé tesszük minden cselekedetünket, legyen az evés, alvás, virrasztás vagy bármi. Aki a nagy létből nem részesül, bármint munkál is, abból semmi nem lesz. Ebből beláthatod: minden igyekezetet arra kell fordítani, hogy az ember jó legyen – nem arra tehát, hogy mit tesz az ember, vagy mifélek a tettei, hanem hogy a cselekedeteknek milyen az alapjuk.

5.

ÜGYELI ARRA, MI TESZI JÓVÁ A LÉNYEGET ÉS AZ ALAPOT

Hogy az ember lényege és létalapja – amelytől tettei jó mivoltukat nyerik – egészen jó-e, az azon áll, hogy lelkülete teljességgel Istenre irányul-e. Minden fáradozásoddal azon légy, hogy Isten számodra hatalmassá váljék, s hogy összes törekvésed és szorgalmad neki szenteld minden tetedben és tartózkodásodban. Bizony, minél inkább így van ez, annál jobb minden teted, bármifélek legyenek is azok. Istenhez kösd magad, és akkor ő csupa jósággal illet. Istent keresd, és akkor meg is találod, és ezáltal minden jót. Ilyen lelkülettel bizony léphetnél akár egy köre, e cselekedet jobban tetszene Istennek, mintha a mi Urunk testét vennéd ugyan magadhoz, de vele mégis inkább a magadé lebegne szemed előtt, és a szándékod kevésbé lenne önzetlen. Aki Istenhez köti magát, azt illeti Isten és minden erény. Amit azelőtt te kerestél, most az keres téged, amit korábban te üztél, most az vesz üzöbe, és amitől azelőtt szerettél volna menekülni, az menekül eztán tőled. Ezért aki szorosán kötődik Istenhez, azt illeti mindaz, ami isteni, és menekül tőle mindaz, ami nem illik össze Istennel, és idegen tőle.

6.

AZ ELVONULÁSRÓL ÉS ISTEN BIRTOKLÁSÁRÓL

Némelyek szigorúan visszavonulnak az emberektől, és szívesen lennének mindig egyedül; nyugalmuk ebben lelik s abban, hogy a templomban vannak. Megkérdeztek engem, vajon ez-é a legjobb? Azt válaszoltam: nem! S figyeljétek meg, hogy miért.

Aki az igaz úton jár, bizony, annak mindenhol és mindenkivel jó. De aki nem az igaz úton jár, annak sehol és senkivel nem jó. Aki viszont az igaz úton jár, annál ott van Isten az igazságban, és aki az igazságban birtokolja Istent, az mindenhol birtokolja Őt, minden úton és bárki társaságában ugyanúgy, mint a templomban vagy a pusztában, vagy a [kolostori] cellában; és ha tényleg birtokolja őt és csakis őt, akkor az ilyen embert senki nem akadályozhatja.

Miért?

Azért, mert egyedül Istent birtokolja, csakis Isten felé törekszik, és számára minden dolog tisztán Istenné válik. Az ilyen ember összes tetteiben és mindenütt Istent hordozza, az ilyen ember minden cselekedetében egyedül Isten munkál, mivelhogy sajátabbul és hívebben tartozik a tett ahhoz, aki annak okozója, mint ahhoz, aki a cselekedetet végrehajtja. Tehát ha tisztán és egyedül Istent tartjuk szemünk előtt, akkor valóban neki kell tetteinkben munkálnia, Őt pedig semmilyen művében nem korlátozhatja senki, sem a sokaság, sem a hely. Ekként az ilyen embert sem tudja akadályozni senki, mert nem törekszik semmire, és nem keres semmit, és semmi másban nem telik kedve, mint Istenben, mivel Isten vele minden törekvésében eggyé vált. Amint Istent semmilyen sokféleség szét nem forgácsolhatja, úgy ezt az embert sem, és nem is teheti különbözővé, mert ő egy azzal az Eggyel, amelyben minden sokaság Egy és sokféleség-nélküliség.

Az embernek Istent kell megragadnia minden dologban, és rá kell szoktatni, hogy Isten mindenkor jelen legyen lelkében, törekvésében és szeretetében. Figyeld meg, miként térsz meg Istenhez, valahányszor a templomban vagy a celládban vagy. Ugyanezt a ráhangoltságot őrizd meg és hordozd magaddal a sokaság, nyugtalanság és különbözőség közepette. Mint már gyakran mondtam, amikor azonosságról van szó, akkor ezen nem azt értik, hogy minden cselekedetet, helyet vagy embert egyformának kellene tartani. Ez teljesen helytelen lenne, mivelhogy az imádkozás jobb cselekedet, mint a szövés, és a templom érdemesebb hely az utcánál. Lelkületed és eltökéltséged maradjon mindig ugyanaz, légy ugyanannyi bizalommal minden tetteidben a te Istened iránt. Bizony, ha ilyen állhatatos lennél, akkor senki nem akadályozna téged abban, hogy Istened jelenvalóként birtokoljad.

De akiben nem ily valósan lakik Isten, hanem állandóan kívülről kell magához vennie ebben vagy abban, s aki különböző módokon keresi Istent akár tetteiben, akár az emberek között, akár különféle helyeken – az nem birtokolja Istent. Továbbá könnyen adódhat valami, ami egy ilyen embert akadályoz, mivel nem birtokolja Istent, nem egyedül Őt keresi és szereti, és nem egyedül Őutána törekszik. Ezért hát nemcsak a rossz társaság akadályozza, hanem a jó is, nemcsak az utca, hanem a templom is, és nem kizárólag a rossz szavak és cselekedetek, de a jó beszéd és a jó cselekedetek is. Hiszen az akadály őbenne van, mivel Isten még nem vált mindenné benne. Mert ha így lenne, akkor nagyon is megfelelné és tetszene neki akárhol, akárkik között; mert ekkor birtokolná Istent, és sem Istent nem tudná elvenni tőle senki, sem cselekedeteiben nem akadályozhatná őt senki.

Miben áll mármost ez az igazi Isten-bírás, hogy valóban birtokoljuk Őt?

Istennek igaz birtoklása a lelkiületen áll, magunknak belső szellemi Isten felé fordulásán és Őfelé törekvésén, nem pedig az állandó egyforma rá gondoláson. Hiszen ez természet szerint lehetetlen törekvés lenne, és nagyon nehéz, ráadásul nem is a legjobb. Az embernek nem szabad meglegednie egy elgondolt Istennel, mert ha a gondolat továtúnik, akkor továtúnik Isten is. Ehelyett egy lényegi Istent kell birtokolnunk, aki magasan felette áll az ember gondolatainak és minden teremtményeknek. Isten soha nem tűnik el, csak az ember fordul el tőle készakarva.

Aki Istent ily módon, létében birtokolja, az Istent isteni módon veszi, és annak Isten világít minden dologban, mert mindenben Istent izleli, és mindenben Isten képét látja. Benne mindenkor Isten fényeskedik, szabadító fordulat megy végbe benne, és belevésődik az ő szeretett jelenvaló Istene. Hasonlóképpen ahhoz, mint amikor valakit heves szomjúság gyötör: ilyenkor cselekedhet bármi mást az iváson kívül, gondolhat ugyan más dolgokra is; ám tegyen bármit, legyen bárkivel; akarjon, gondoljon vagy cselekedjen bármit, nem múlik el az ivás képzete mindaddig, amíg a szomjúság tart. S minél nagyobb a szomjúság, annál erősebb, tolakodóbb, jelenvalóbb, makacsabb a szomjúság képzete. Vagy ha valamit valaki hevesen, teljes áhítattal és olyannyira szeret, hogy neki semmi más nem tetszik, s nem hatol szívébe, mint éppen ez; csakis ez után vágyakozik és semmi egyéb után: egészen bizonyos, hogy bárhol legyen is az ilyen ember, bármibe kezdjen vagy tegyen bármit, mégsem szűnik meg soha benne az, amit olyannyira szeret, és minden dologban ennek a dolognak a képét találja, és annál inkább jelenvaló e kép számára, minél erősebbé válik a szeretete. Az ilyen ember nem keresi a nyugalmat, hisz semmilyen nyugtalanság nem akadályozza.

Ez az ember sokkalta dicséretesebb Isten színe előtt, mert minden dolgot isteniként és magasztosabban fog fel, mint amilyenek azok önmagukban. Ehhez persze buzgóság és odaadás kell, s még az ember bensejének pontos megfigyelése, továbbá éber, valódi, megfontolt és igaz tudása annak, hogy a lelki alkat mire van beállítva a dolgok és az emberek körében. Ezt nem meneküléssel tanulhatja meg az ember, nem azáltal, hogy megfutamodik a dolgok elöl, és a külső magányba tér; hanem sokkalta inkább egyfajta benső egyedülletet kell megtanulnia, bárhol és bárkivel legyen is. Tanuljon meg áttörni a dolgokon, és Istenét ezáltal ragadja meg, majd képes legyen Őt erőteljesen és lényegi módon magába építeni. Hasonlóan ahhoz, mint amikor írni tanul valaki. Bizony, ha e tudományt bírni akarja, akkor sokat és gyakran kell ezt a tevékenységet gyakorolnia, bármilyen keserű és nehéz legyen is neki, és bármennyire lehetetlennek tűnjék is az számára: ha szorgalmasan és sokat gyakorol, akkor mégiscsak megtanulja és elsajátítja azt. Elsőként persze az egyes betűkre kell irányítania a gondolatait, és nagyon erősen magába vésnie őket. Később, ha már birtokában van a tudománynak, nem kell többé a képet elképzelnie vagy töprengenie, hanem elfogulatlanul és szabadon ír, éppígy van ez akkor is, ha hegedülésről vagy bármilyen más foglalatosságról van szó, amit az ember valamilyen képesség alapján végez. Teljességgel elég tudnia azt, hogy tudományával élni akar, és ha nem is mindig ügyel rá tudatosan, képessége alapján így is megteszi, gondoljon bármire is.

Ekként járja át az embert Istenének jelenléte, formálja át szeretett Istenének formája, és legyen lényegivé benne úgy, hogy jelenvalósága minden erőlködés nélkül fényeskedjék, s még ezen felül minden dologban kötetlenségre tegyen szert, valamint a dolgokkal szemben teljesen szabad maradjon. Ehhez kezdetben éppígy megfontoltság és figyelmes bevésés szükséges, mint a tanulóknak tudományához.

7.

MIKÉNT VIGYÜK VÉGBE CSELEKEDETEINKET A LEGÉSSZERŰBBEN?

Találni sok olyan embert – s ha akarja valaki, könnyen jut el idáig –, akit nem akadályoznak a körülötte lévő dolgok, és nem plántálnak bele semmilyen hozzájuk tapadó képzetet; mert ahol Isten teljesen betölti a szívet, ott a teremtett dolgoknak nincs és nem is lehet helyük. Ám nem érhetjük be ennyivel, nagyon is hasznunkra kell fognunk minden dolgot, legyen az bármi, és legyünk bárhol, lássunk vagy halljunk bármit s érezzük azt bármily idegennek vagy alkalmatlannak. Csak ekkor járunk el igaz módon, előbb nem. Ennek aztán soha a végére ne érzünk; inkább növekedjünk benne szüntelenül, és érzünk el valódi gyarapodásban egyre többet.

Az ember összes cselekedetében és mindenben használja figyelmesen eszét, mindenkor magáról és saját bensejéről legyen belátó tudattal, továbbá minden dologban Istent ragadja meg a legnagyobb mértékben, amennyire csak lehetséges. Mert olyannak kell lennie az embernek, amilyenek a mi Urunk mondotta: "Legyetek olyanok, mint azok, akik mindig öröködnék és várják az ő Urukat" (vö. Lk 12, 36). Az ilyen örökdő emberek valóban éberek, és figyelik, hogy mikor jön az, akire várokoznak. Mindenben, ami arra jön, őt várják, bármily idegen is az nekik – hátha mégis benne van. Éppígy kell nekünk is tudatosan, minden dologban a mi Urunkat észrevennünk. Ehhez persze hozzátartozik az igyekezet, meg kell tennünk mindent, amire csak értelmünk és erőink szerint képesek vagyunk; ha így járunk el, akkor helyesen járunk el, s minden dologban egyaránt Istent ragadjuk meg, és egyformán sokat találunk belőle minden dologban.

Egyik cselekedet különbözik ugyan a másiktól, ám ha valaki egyugyanazon lelkülettel tevékenykedne, annak a cselekedetei valóban mind egyformák lennének, és akinek ügye ilyen jól állna, akinek Isten ennyire sajátjává válna, annak Isten a világi cselekedetben is úgy fényeskedne, mint legistenibb tettben. Ámde ez nem úgy értendő, hogy az ember maga tegyen valami világit vagy nem illőt; hanem a látás és hallás révén beléjutott külsődleges dolgokat kell Isten felé fordítania. Akinek Isten minden dologban ilyen jelenvaló, értelmét pedig a legteltesebb mértékben uralja és használja, egyedül az ismeri az igazi békességet, és birtokosa a valódi mennyei birodalomnak.

Aki tehát a jó úton akar járni, annál vagy egyiknek vagy másiknak meg kell történnie e kettő közül: vagy azt kell megtanulnia, hogy Istent a dolgokban megragadja és megtartsa, vagy pedig minden cselekvést el kell hagynia. De mivel ebben az életben nem lehetünk meg emberi cselekedetek nélkül, mert azok már hozzátartoznak az emberi léthez, ténykedés meg sokféle lehet, ezért tanulja meg az ember Istent birtokolni minden dologban, és ne ismerjen akadályt semmilyen cselekedetben és sehol. Ezért hát: ha az elemelkedett embernek az emberek közt valamit tennie kell, akkor elébb erősen vértelje fel magát Istennel, helyezze Őt erősen a szívébe, minden törekvését, gondolatát és szándékát és képességeit Vele egyesítse, hogy az emberben semmi más ne képződhessen.

8.

A LEGNAGYOBB MÉRTÉKŰ GYARAPODÁS FOLYTONOS IGYEKEZETÉRŐL

Az ember soha nem tudja cselekvését olyan jól megítélni, sem olyan helyesen végrehajtani, hogy tetteiben egészen szabaddá vagy magabiztossá válhatna, és emiatt értelme valaha is felesleges lenne vagy elszenderülhetne. Mindkét képességével, értelmével és akaratával emelkedjék folyvást fölfelé, és így ragadja meg legjavát a legmagasabb fokon, megfontoltan óvja azt külsőleg és belsőleg minden kárral szemben, s akkor semmiben soha nem mulaszt el semmit, hanem szüntelenül a legnagyobb mértékben gyarapszik.

9.

MIKÉNT TESZI AZ EMBERT JÁMBORRÁ A BŰNRE VALÓ HAJLAM?

Tudnod kell, hogy az igaz emberszámára a rosszra való készítés soha nincsen nagy áldás és haszon nélkül. Tehát figyelj! Adva van két ember: az egyik olyan természetű, hogy semmilyen gyengeség nem támadja meg, vagy csak kevés. A másik természete azonban olyan, hogy kísértések gyötrik. A dolgok külsődleges jelenléte izgatóság hat az ő külső emberére, haragra vagy hiú nagyravágyásra ösztönzi, esetleg érzékiségre, aszerint, hogy mivel találkozik szembe. Ám legmagasabbrendű képességeiben teljesen szilárdan és mozdulatlanul áll, nem hibázik, nem haragszik, és nem követ el semmilyen bűnt, s ily módon keményen szembeszáll a gyengeséggel; mert meglehet, hogy ez a gyengesége a természetéből adódik, ahogyan némely ember eredendően haragos vagy gögös természetű s ehhez hasonló, de a bűnt mégsem akarja elkövetni. Az ilyesvalakit több dicséret illeti, és jutalma is sokkal nagyobb, erénye is nemesebb, mint az elsőé, mert az erény tökéletessége csakis küzdelemből ered, mint azt Szent Pál mondotta: "Az erény a gyengeségben teljeseedik be". (vö. 2 Kor 12, 9).

Hajlani a bűnre még nem bűn, de a bűnt akarni már az; és bűn a haragvás akarása is. Valóban, ha annak, aki az igaz utat járja, hatalmában állna kívánni, hogy bűnre való hajlama múltjon el, akkor az ilyen ember nem akarná ezt kívánni, mert nélkül bizonytalan lenne minden dolgában és valamennyi cselekedetében, a dolgokkal nem törődne, és híjával lenne a harc dicsőségének, a győzelemnek és a jutalomnak is. Végtére is a rossz általi indíttatás és felindulás hozza meg az erényt és a fáradozások jutalmát. Ugyanis a hajlam az, amely az embert minden úton-módon törekvőbbé teszi az erény állhatatos gyakorlásában, és mintegy erővel unszolja az erényre; erős ostor az, amely az embert óvatosságra és erényre ösztökéli, mert minél gyengébbnek találja magát valaki, annál inkább kell magát erővel és győzelemmel felvérteznie; hiszen a véték és az erény egyaránt az akaraton múlik.

10.

HOGYAN KÉPES AZ AKARAT MINDENRE, ÉS MIKÉNT MÚLIK MINDEN ERÉNY AZ AKARATON, HA EGYÉBKÉNT HELYES AZ?

Az embernek nem szabad semmitől se nagyon megrémülnie, amíg úgy találja, hogy akarata jó, sem pedig elszomorodnia, ha azt nem tudja cselekedeteiben beteljesíteni; másfelől pedig

ne tekintse úgy, hogy távol van az erénytől, ha magában igaz és jó akaratot talált, mert az erény és minden jó a jó akaratban rejlik. Ha igaz és jó az akaratod, nem lelhatsz hiányt sem a szeretetben, sem az alázatban, sem másmilyen erényben. Sőt, amit erősen és teljes akaratoddal kívánsz, az a tiéd, nem veheti el tőled Isten és az összes teremtmény, hogyha az akaratod teljes és igazán isteni, s a jelenre irányul. Ne mondd tehát: "mihamarabb szeretném", hisz ez még csak jövőbeni lenne, hanem: "azt akarom, hogy már most úgy legyen!" Figyelj csak: ha valami ezer mérföld messzire lenne, én mégis akarnám, akkor inkább birtokolnám, mint azt, ami az ölemben van, és mégsem akarom.

A jónak nincs kevesebb hatalma a jóra, mint a rossznak a rosszra. Jegyezd meg magadnak: ha soha semmi rosszat nem tennék is, ám mégis akarnám a rosszat, akkor olyannyira bűnös lennék, mintha a tettet el is követtem volna, s akaratilag elhatározással követhetnék el olyan nagy bűnt, mintha az egész világot elpusztítottam volna, anélkül, hogy bármit is tettem volna. Miért ne lenne ugyanez lehetséges a jóakarat számára? Bizony még inkább és összehasonlíthatatlanul jobban! Valóban, akaratilag mindenre képes vagyok. Mindenkinek gondját viselhetem, az összes szegényt táplálhatom, és végbe vihetem minden ember cselekedetét, s amit ki tudsz még gondolni. Ha nem az akaratod miatt nem sikerül neked valami, hanem csak a tehetség híján, akkor Isten előtt megcselekedted azt, és senki nem veheti el tőled, s egy pillanatra sem akadályozhat meg benne senki; mert akarni megtenni valamit – amennyiben képes vagyok rá – és meg tenni: az Isten előtt ugyanaz. Továbbá, ha azt akarnám, hogy annyi akaratom legyen, mint az egész világnak, s ezt nagyon kívánnám, akkor már az enyém is; mert amit akarok, az meg is van nekem. Éppígy: ha annyi szeretetet akarnék, mint amennyit az összes ember valaha is elnyert, és Istent épp ennyire szeretném dicsérni, vagy amit csak ki tudsz gondolni, mindez valóban megvan neked, mihelyt az akaratod tökéletes.

Megkérdezhetnéd eztán, hogy az akarat mikor jó? Akkor tökéletes és jó az akarat, amikor mentes minden énhez-kötöttségtől, ha magáról lemondott, és Isten akaratába bekapcsolódott és beleformálódott. Igen, minél inkább így van ez, az akarat annál jobb és igazabb. Ilyen akaratilag képes vagy mindenre, legyen az szeretet, vagy amit akarsz.

Azt kérdezed mármost: hogyan bírhatnám a szeretetet, amíg azt nem érzem, nem is érzékelem úgy, ahogy látom sokaknál, akik nagy tetteket mutattak fel, akikben nagy áhítatot és csodálatosat találok, de mindebből bennem semmi sincsen?

Két dologra kell itt figyelemmel lenned, melyek a szeretetben lakoznak. Az egyik a szeretet lényege, a másik a szeretet műve vagy kiáradása. A szeretet lényegének helye egyedül az akaratban van, mert akinek nagyobb az akarata, abban több a szeretet is. Ám hogy kinek van több belőle, senki nem tudja a másikról, el van az rejtve a lélekben, amíg Isten elrejtve nyugszik a lélek alapjában. Ez a szeretet teljességgel az akaratban lakozik; akiben több az akarat, abban több a szeretet is.

Van azonban még egy másik is, ez a szeretet kiáradása és műve. Ez igencsak szembeötlő, akár szívéllyességgént, akár mint ájtatosság vagy mint ujjongás, és mégsem feltétlenül ez a legjobb. Mert ha valakinek ilyen jóérzése meg kellemes érzete van, az néha egyáltalán nem a szeretetből, hanem a természetből ered, vagy származhat az ég befolyásából, sőt az érzékek révén is bejuthat, s akikkel ilyesmi történik, azok nem feltétlenül és nem mindig a legjobbak. Mert legyen bár úgy, hogy Istentől ered mindez, a mi Urunk akkor is csak azért küldi, hogy így csalogassa és csábítsa ezeket az embereket, olykor pedig azért is, hogy ezáltal valaki a többi embertől kellőképp távol tartassék. Ám ha ugyanezek az emberek utóbb gyarapodnak a szeretetben, akkor könnyen lehet, hogy többé nem lesz ennyi nagy érzésük és érzelmük, s

éppen ez mutatja meg igazán, hogy megvan bennük a szeretet: ha Istent effajta támasz nélkül is teljes és szilárd hűséggel őrzik magukban.

Föltéve mármost, hogy teljesen és egészében véve szeretet ez, mindazonáltal mégsem a legjobb. Ez a következőkből válik világossá: az embernek alkalomadtán a szeretettől indítatva fel kell hagynia az örvendezéssel valami jobb kedvéért, s olykor a szeretet művét megcselekednie ott, ahol ez szükségeltetik, legyen az szellemi vagy testi. Mint már máskor is mondottam: ha az ember olyan elragadtatásban lenne, mint amilyenben Szent Pál volt, és tudna egy beteg emberről, akinek tőle egy kis levesre lenne szüksége, akkor jóval többre tartom azt, ha a szeretettől indítatva kilépsz az elragadtatásból, és nagyobb szeretetben szolgálod az arra rászorulókat.

Az embernek nem kell attól tartania, hogy ezáltal elszalasztja a kegyelmet, mert amit az ember szeretetből, önként hagy el, abból sokkal dicsőbben részesedik, mint Krisztus mondotta: "Aki értem hagy el valamit, százszor többet kap vissza" (vö. Mt 19,29). Bizony, amit az ember elhagy, és amiről lemond Isten kedvéért – akkor is, ha oly hevesen vágyódik a vigasz és a bensőségesség érzése iránt, és megtesz érte mindent, amire képes, de Isten nem adja meg neki, s ő akkor lemond róla, és önként megvált attól Isten kedvéért – bizony éppúgy meg fogja találni Benne, mintha az övéi lettek volna mindazok a javak, amik valaha is léteztek, teljességgel és mindenestül, ám ő azokról önként lemondott volna és megvált volna tőlük Isten kedvéért; az ilyen százannyit fog visszakapni. Mert amit az ember szeretne, de Isten kedvéért elfeledi és nélkülözi, legyen az lelki vagy testi, mindezt megtalálja Istenben úgy, mintha birtokolta volna és a sajátjáról önként lemondott volna; mivelhogy az embernek Isten kedvéért mindentől önként meg kell fosztania magát, a szeretetben pedig szeretetből le kell mondania minden vigaszról.

Hogy az embernek olykor szeretetből meg kell válnia ilyen érzéseitől, erre intett bennünket a szeretetteljes Pál, mikor ezt mondta: "inkább azt kívánám, hogy magam legyenek átok alatt, távol Krisztustól, testvéreimért, a test szerint népemből valókért" (Róm 9, 3). Ilyen módon érti ő ezt, nem pedig a szeretet első módja szerint, mert amattól egy szempillantásra se akarna megválni mindazért sem, ami csak égen és földön megeshet-a vigaszt érti, amikor ezt mondja.

Tudnod kell azonban, hogy Isten barátai soha nincsenek vigasz nélkül, mert amit Isten akar, számukra az a legfőbb vigasz, legyen mármost az vigasztalás vagy vigasztaláság.

11.

AMIT AZ EMBERNEK TENNIE KELL, HA NÉLKÜLÖZI ISTENT, ÉS ISTEN ELREJTŐZIK

Tudnod kell továbbá, hogy a jó akarat egyáltalán nem tudja Istent elveszíteni. Ám a lélek olykor mégis hiányát érzi, s gyakran véli úgy, hogy Isten eltávozott. Mitévő légy ilyenkor? Tedd ugyanazt, amit akkor tennél, ha a legteljesebb vigaszban leledznél. Tanuld meg ugyanezt tenni akkor is, amikor a legnagyobb szenvedés jut neked, és viselkedj teljesen úgy, mint ahogy akkor viselkednél. Nincs még egy olyan jó tanács Isten megtalálására, mint ez: ott találjuk meg, ahol elvesztettük őt. Ahogy akkor éreztél, mikor utoljára birtokoltad Őt – nos, hát ugyanúgy tegyél most is, amidőn nélkülözöd őt, s akkor meg fogod találni. A jó akarat

viszont soha, semmikor nem veszíti el és nem is nélkülözi Istent. Sokan azt mondják: "Jó akaratral vagyunk", de nem birtokolják Isten akaratát; a maguk akaratával akarnak lenni, sőt a mi Urunkat akarnák arra okítani, hogy valamit így vagy úgy tegyen. Ez nem jó akarat. Az embernek Istenben az Ő legkedvesebb akaratát kell kutatnia.

Isten minden dologban azt célozza, hogy föladjuk akaratunkat. Szent Pál sokat beszélt a mi Urunkkal, és a mi Urunk is övele, de mindez semmire sem vezetett mindaddig, amíg föl nem adta az akaratát, és azt nem mondta: "Uram, mit akarsz, mit tegyek?". Ekkor már tudta jól a mi Urunk, mit kell Pálnak tennie. Éppúgy, mint amikor a mi Asszonyunknak megjelent az angyal: mindaz, amit csak beszélhettek, nem tehetett volna őt Isten anyjává, mihelyt azonban akaratáról lemondott, nyomban az örök Ige igazi anyjává vált, ott helyben magába fogadta Istent, s az természetes fiává lett. Más nem is tesz senkit igaz emberré, csakis az akarat feladása. Bizony, az akarat feladása nélkül semmire se visszük Isten színe előtt. De ha odáig jutnánk, hogy teljes akaratunkat feladnánk, és mernénk Isten kedvéért lemondani minden dologról, külsőről és belsőről is, akkor mindent megtettünk volna, de előbb nem.

Kevés olyan embert találunk, akik tudva vagy tudatlanul ne szeretnék, hogy egészen így álljon velük a dolog; ám az, hogy ezáltal valami nagy érzést szeretnének, s a mód meg a javak birtoklását kívánják mindez nem más, mint önös akaratuk. Mindenestől oda kell magadat Istennek adnod, attól kezdve pedig ne aggódj, hogy mit tesz az övével. Bizonyára ezek haltak meg és vannak a mennyekben olyanok, akik teljes tökéletességgel soha nem adták fel akaratukat. Pedig egyedül az lenne tökéletes és igaz akarat, ha az ember teljesen belépne Isten akaratába, és nem lenne saját akarata. És minél többre jutott ebben valaki, annál inkább s igazabban költözött az olyan Istenbe. Bizony, egyetlen Ave Maria, amit ilyen lelkülettel, önmagát teljesen feladva mond el valaki, hasznosabb, mint elolvasni ezer zsoltárt enélkül; igen, többet ér egyetlen lépés Vele, mint átkelni a tengeren Nélküle.

Aki mindenét egészen feladta volna, azaz ember valóban annyira teljesen Istenbe költözne, hogy bárhol, ahol az embert akarnák megérinteni, először Istent érintenénk, mivel az ilyen ember köröskörül Istenben van, és Isten úgy veszi körül őt, ahogy a fővegem körülveszi a fejemet, vagy aki engem akarna megfogni, annak először a ruhámat kellene érintenie. Éppígy, ha inni akarok, akkor az itálnak először nyelvemen kell átfolynia; ott kapja meg az ital az ízét. Ha a nyelv keserű ízzel van bevonva, bármily édes legyen is a bor maga, mindig is keserűvé válik azáltal, amin keresztül hozzám elér.

Valóban, ha valaki a magáéről teljesen lemondott volna, az olyant Isten úgy betakarná, hogy semmilyen teremtmény nem érinthetné őt anélkül, hogy először ne Istent érintené, s ami hozzá akarna férközni, annak Istenen kellene keresztül hatolnia; ott pedig megkapná ízét, és istenivé válna. Bármily nagy is legyen a szenvedés, ha Istenen keresztül jön, akkor elsőként Isten szenved tőle. Az igazságra mondom, amely maga Isten: nincs még oly csekély bántalom sem, ami az embert érheti, teszem azt, bosszúság vagy kellemetlenség, amely – feltéve, hogy Istenbe jut – ne érintené Istent végtelenül erősebben, mint az embert, és Neki ne lenne sokkal kellemetlenebb, mintamenynyire az embernek kellemetlen. Ám ha Isten elszenvedti ezt azon Jó kedvéért, amit számodra ebben eltervezett, és te hajlandó vagy elviselni, amit Isten elvisel, és ami Rajta keresztül hozzád hatol – akkor természetesen istenivé válik mind a megvetés, mind a dicsőség, a keserűség éppúgy, mint az édesség, és a legmélyebb sötétség csakúgy, mint a legfényesebb világosság: minden Istentől nyeri el ízét, és istenivé válik, mert az ő mintájára formálódik mindaz, ami az ilyen embert éri, hiszen semmi egyéb nem törekszik, és semmi más nem ízlik neki; ezért Istent ragadja meg minden keserűségben éppúgy, mint a legnagyobb édességben.

A fény világít a sötétségben, ezáltal érzékeljük azt. Mi másért kell az embernek a tanítás vagy a fény, mint azért, hogy hasznát vegyék? Ha az emberek sötétségben vagy fájdalomban vannak, akkor meg fogják látni a fényt is.

Igen, minél inkább vagyunk saját magunké, annál kevésbé vagyunk az Istené. Aki a magáéről lemondana, az Istent soha semmilyen cselekedetében nem nélkülözné. Amennyiben az esne meg, hogy az ember ballépést követ el, rosszat szól, vagy bármi helytelent tesz, akkor Isten – mivel kezdettől fogva benne volt a cselekedetben – kénytelen magára venni a következményeket is; de ezért semmiképp ne hagyj fel a cselekvéssel. Szent Bernátnál és számos más szentnél találunk erre példát. Efféle balesetektől sohasem maradhat mentes az ember ebben az életben. De mert olykor-olykor konkoly kerül a magok közé, azért még nem szabad az embernek a nemes magot eldobnia. Valóban, aki a helyes úton jár, és igazán ismeri Istent, annak az ilyen baj és baleset is mind nagy áldássá válik. Mert aki jó, annak minden dolog jól végződik, mint azt Szent Pál mondja: "Aki Istent szeretik, azoknak minden javukra válik" (Róm 8, 28), és így vélekedik Szent Ágoston is: "Igen, még a bűnök is".

12.

EZ A BŰNÖKRŐL SZÓL: HOGYAN VISELKEDJEN AZ EMBER, HA BŰNÖSNEK ÉRZI MAGÁT

Bizony, így van ez: az elkövetett bűnök nem bűnök, ha azok fájdalmasak a számunkra. Az embernek nem szabad a bűn – legyen az halálos vagy bocsánatos vagy bármilyen bűn – elkövetését akarnia semmiért, ami csak megeshet akár az időben, akár az örökkévalóságban. Aki helyesen állna Istenhez, annak mindenkor szem előtt kellene tartania, hogy a hű, szerető Isten az embert a bűnös életből az istenibe vezette, ellenségből barátta tette, s ez több, mintha egy új Földet teremtett volna. Ez egyike lenne a legerősebb ösztönzéseknek, s az embert teljesen Istenbe helyezné, s ámulnánk azon, hogy az embert milyen nagy és erős szeretetre lobbantáná, olyannyira, hogy magamagáról teljesen lemondana.

Igen, aki valóban Isten akaratába helyeződne, az nem akarhatná, hogy ne történt volna meg a bűn, amelybe esett. Persze nem arra való tekintettel, hogy bűne Isten ellen irányult, hanem azért, mert ezáltal nagyobb szeretethez köttetsz, megaláztatásban és lealacsonyíttatásban részesülsz, viszont semmiképp nem azért, mert a cselekedet Isten-ellenes volt. De Istenben igazán bíznod kell, hisz nem hagyta volna, hogy bűnbe ess, ha ebből számodra nem a legjobbat akarta volna kihozni. Mihelyt azonban az ember teljesen felülemelkedik a bűnökön, és teljesen elfordul tőlük, akkor a hű Isten úgy tesz, mintha az ember soha nem is esett volna bűnbe, továbbá nem akarja, hogy valamennyi bűnéért akár egy szempillantásra is bűnhődjön. S ha oly sok bűne volna néki, amennyit az összes ember valaha is elkövetett, Isten akkor se akarna azokért megfizetni, s az ilyen ember iránt képes lenne olyannyira bizalommal lenni, mint volt valaha is bármilyen teremtmény iránt. Ha egyébként most készen találja a bűnöst, akkor nem vizsgálja, mi volt azelőtt. Isten a jelenvalóság istene. Ahogy talál téged, úgy vesz magához, és úgy fogad be: nem úgy, amilyen voltál, hanem akként, amilyen most vagy. Isten az összes méltánytalanságot és gyalázatot, ami a bűnök által Őt érheti, örömet akár hosszú esztendőkön át is elviseli, csak azért, hogy az ember utóbb jobban megismerje az Ő szeretetét,

valamint ezáltal saját szeretete és hálája annál nagyobbá, buzgalma annál hevesebbé válják – amint az gyakorta természetes módon is megtörténik a bűnöket követően.

Ezért tűri, és tűrte is el Isten már számtalanszor szívesen a bűnök okozta sérelmeket, leggyakrabban pedig azokat sújtotta vele, akiket arra szemelt ki, hogy akarata szerint nagy dolgokra felemeljen. De nézd csak: ki volt kedvesebb a mi Urunknak, és ki más volt az Ő bizalmasa, mint az apostolok? Közülük egy sem maradt megkímélve attól, hogy halálos bűnbe essen, mindannyian halálos bűnösök voltak. Gyakran bizonyította ezt Isten, mind az Ó-, mind az Újszövetségben azok révén, akik aztán néki messze a legkedvesebbek lettek; s még ma is ritkán tapasztalható, hogy az emberek nagyra legyenek anélkül, hogy előbb valamilyen ballépést el ne követnének. Ezzel pedig a mi Urunk azt célozza, hogy az ő nagy könyörületességét megismerjük, és nagyobb, igazabb alázatra, valamint ájtatosságra buzdítson bennünket. Mert ha a megbánás megújul, akkor erősen megnő és megújul a szeretet is.

13.

A KÉTFÉLE MEGBÁNÁSRÓL

Kétfajta megbánás van: az egyik időbeli vagy érzéki, a másik isteni és természetfeletti. Az időbeli folyvást nagyobb fájdalomba visz, és olyan nyomorúságba dönti az embert, mintha máris kétségbe kellene esnie; ezzel pedig bennereked a megbánás a fájdalomban, és nem tud továbblépni, ez pedig semmire sem visz.

Az isteni megbánás azonban egészen más. Amint az ember visszatetszést érez, azon nyomban felemelkedik Istenhez, és megingathatatlan akarattal az összes büntől való elfordulás állapotába helyezi magát. Ezáltal Istenben való nagy bizakodás támad benne, majd erős bizonyosságot nyer, ebből pedig szellemű öröm fakad, amely a lelket kiemeli minden szenvedésből és nyomorúságból, valamint szilárdan Istenhez köti. Mert minél törekenyebbnek találja magát az ember, s minél inkább vétkezett, annál több oka van arra, hogy osztatlan szeretettel Istenhez kösse magát, akinél nincs sem bűn, sem fogyatékoság. Azért hát a legjobb lépcsőfok, amelyre az ember léphet – mikor teljes áhítattal Istenhez akar jutni – ez: bűn nélkül lenni az isteni megbánás erejéből.

S minél nehezebben küzdi le maga az ember a bünt, Isten annál inkább kész arra, hogy a bünt megbocsássa, a lélekhez jöjjön, és elűzze a bünt, hiszen ki-ki attól szeretne a leggyorsabban megszabadulni, ami a leginkább ellenére van. Továbbá minél nagyobb és több a bűn, Isten annál inkább és szívesebben bocsájtja meg azokat, s annál gyorsabban is, hiszen azok ellenére vannak. S ha aztán az isteni megbánás felemelkedik Istenhez, Isten mélységében hamarabb tűnik el az összes bűn, mint ahogy szememet le tudnám csukni, és ott aztán oly teljességgel semmivé lesznek, mintha meg sem történtek volna, feltéve, hogy a megbánás tökéletes.

14.

A VALÓDI BIZALOMRÓL ÉS REMÉNYRŐL

Az igaz és teljes szeretetet arról ismerjük fel, hogy van-e az embernek Istenben nagy reménye és bizodalma; mert nincs semmi más, amiről az ember jobban felismerné, hogy teljes-e a szeretet, mint a bizalom. Mert ha valaki a másikat bensőségesen és teljesen szereti, az bizalmat fakaszt; mert amit csak az ember Istentől remél, azt meg is találja Benne valóban, sőt még ezerszer többet is. S amiként nem szerethetjük Istent eléggé, akként a Benne való bizodalmat sem túlozhatjuk el.

Bármi egyéb, amit az ember megtehet, nem olyan kívánatos, mint az Istenben való nagy bizodalom. Akik nagyon biztosak voltak Őbenne, azokkal soha nem mulasztott el Isten nagy dolgot véghezvinni. Példájukon mutatta meg, hogy ez a bizalom a szeretetből ered, mert a szeretet nemcsak bizalommal van, hanem rendelkezik valós tudással és kétségektől mentes bizonyossággal is.

15. AZ ÖRÖK ÉLET KÉTFÉLE BIZONYOSSÁGÁRÓL

Kétféle tudás létezik ebben az életben az örök életről. Az első onnan származik, hogy vagy Isten mondja el azt az embernek, vagy egy angyal útján közli, esetleg rendkívüli megvilágosodás révén nyilvánítja ki. Mindazonáltal ez ritkán esik meg, és csak kevesekkel.

A másik tudás hasonlíthatatlanul jobb, hasznosabb, és ennek gyakran válik részesévé minden tökéletes módon szerető ember. Ez abban áll, hogy az ember Isten iránti szeretetéből és bizalmas viszonyából fakadóan oly teljesen bízik és annyira biztos Benne, hogy képtelen kételkedni: és azért válik ilyen biztossá, mert megkülönböztetés nélkül Őt szereti minden teremtményben. Amennyiben az összes teremtmény ellentmondana neki, és esküvel szakadna el tőle, s ha még maga Isten is megtagadná magát a tökéletesen szerető embertől, az mégsem lenne bizalmatlan, mert a szeretet nem képes a bizalmatlanságra, az csak a jót várja bizakodva. Továbbá nincs szükség ehhez arra, hogy bármit is mondjanak annak, aki szeret és akit szeretnek, mert azáltal, hogy Isten érzi, az ember az ő barátja, egyben tudja azt is, hogy mi jó neki, s mi az ő boldogsága. Mert bármennyire legyen is jó szándékkal Őiránta, abban biztos lehetsz, hogy Ő mérhetetlenül több és erősebb jóindulattal van irántad, és hasonlíthatóan jobban bízik benned. Mert Ő maga a hűség, efelől bizonyosak lehetünk, s bizonyosak is mindazok, akik Őt szeretik.

Ez a bizonyosság sokkal nagyobb, teljesebb és valóságosabb, mint az előbbi, és nem csaphat be. A sugallat ezzel szemben megcsalhat, és könnyen lehet, hogy hamis megvilágosodás az. Eme bizonyosságot viszont érezzük a lélek minden erejével: s ez nem csalhatja meg azokat, akik Istent igazán szeretik, s az ilyenek oly kevéssé kételkednek benne, amilyen kevéssé kételkedik az ilyen ember magában Istenben; mert a szeretet elűz minden félelmet. "A szeretetben nincs félelem" (1. Jn 4, 18), valamint Szent Pál mondja, és írva is vagyon: "a szeretet leplet borít a rengeteg bűnre" (1 Pt 4, 8). Ahol bűnök esnek meg, ott se a bizalom, se a szeretet nem lehet teljes, mert a szeretet teljesen eltakarja a bűnöket, és mit sem tud róluk. Nem úgy, mintha egyáltalán nem bűnöztünk volna, hanem úgy, hogy a bűnöket teljesen kitörli és kiűzi, mintha azok soha nem is lettek volna. Végére is Isten minden műve oly teljesen tökéletes és bőséggel teljes, hogy akinek megbocsát, annak teljességgel és egészen

bocsát meg, méghozzá a nagy vétkeket sokkal szívesebben, mint a kicsit, ebből pedig teljes bizalom fakad. Ezt messze hasonlíthatatlanul jobbnak tartom, több jutalmat hoz, és igazibb is, mint az előző tudás; mert ezt nem akadályozza semmiféle bűn, sem semmi más. Mert akit Isten ugyanolyan szeretetben talál, azt ugyanúgy ítéli is meg, akár sokat hibázott, akár egyáltalán nem. De akinek több bocsáttatik meg, annak nagyobb szeretettel is kell lennie; amint a mi Urunk, Krisztus mondja, akinek több bocsáttatik meg, annak szeretete is nagyobb legyen. (vö. Lk 7,47).

16. AZ IGAZI VEZEKLÉSRŐL ÉS A BOLDOG ÉLETRŐL

Sok ember úgy hiszi, nagy tetteket kell véghezvinnie külsődleges dolgokban, így például böjtölésben, mezítláb való járásban és több ehhez hasonlóban, mindabban, amit vezeklésnek nevezünk. A valódi és mindennél jobb vezeklés azonban – amellyel erős, mindennél teljesebb jobbulást érhetünk el – abban áll, hogy az ember lemond mindenről, ami nem teljesen Isten és isteni öbenne, miként az összes teremtményben, majd egészen és tökéletesen megtér szeretett Istenéhez megingathatatlan szeretetben, ilyenformán áhítata és vágya Isten iránt nagyra nő. Minél többet lelni ebből cselekedetedben, annál igazabb az, s minél inkább így van ez, annál igazabb a bűnbánat, továbbá annyival több bűnt töröl el, sőt eltöröl minden büntetést is. Bizony, oly gyorsan és oly igaz utálattal fordulhatnál el minden bűntől, és fordulhatnál ugyanolyan erősen Isten felé, hogy követted volna el bár az összes bűnt, ami Ádám óta megesezt és eztán megeseik, neked mindez teljesen megbocsáttatna, s ezzel együtt a büntetés is elmaradna, olyannyira, hogy ha most meghalnál, rögtön Isten színe elé vezetettél.

Ez az igazi bűnbánat, amely kiváltképpen és leginkább a mi Urunk, Jézus Krisztus tökéletes vezeklésén és méltóságteljes szenvedésén alapul. Minél jobban beleképezi magát ebbe az ember, annál inkább leválik róla minden bűn és minden büntetés is. Az embernek ahhoz is hozzá kell szoknia, hogy minden tettében mindenkor a mi Urunk, Jézus Krisztus életébe és cselekedeteibe formálódjon bele, minden tettében és minden cselekvéstől való tartózkodásában, egész szenvedésében és életében, s eközben mindenkor Krisztust tartsa szem előtt, mint ahogy ő szem előtt tartott bennünket.

Ilyen bűnbánat a minden dologtól el – s teljesen Istenbe emelkedett lelkület. Azokat a cselekedeteidet tedd meg bátran, amelyekben a leginkább e lelkülettel vagy. De ha egy külsőséges cselekedet akadályoz benne, legyen az böjtölés, virrasztás, felolvasás vagy bármi – akkor nyugodtan állj el tőlük, és ne aggódj, hogy ezzel bármit is elmulasztanál a vezeklésben, mert Isten nem azt nézi, hogy milyenek a cselekedetek, hanem egyedül azt, hogy milyen a szeretet, az áhítat és érzület a cselekedetekben. Isten nem azt nézi, hogy milyenek a cselekedeteink, inkább a cselekedeteinkben lakozó érzület számít Neki, és az, hogy Őt szeretjük-e minden dologban. Mert túlon túl kapzsi az olyan ember, aki Istennel nem éri be. Minden cselekedeted azáltal nyeri el jutalmát, hogy a te Istened tud róluk, te pedig Őt tartod szem előtt bennük; legyen ez neked mindenkor elég. S minél tisztábban és jámborabban tartod Őt szemed előtt, annál valóságosabban vezeklik le cselekedeteid minden bűnödöt.

Gondolj arra is, hogy Isten az egész világ egyetemes megváltója volt. Ezért hát sokkal inkább hálával tartozom neki, mint ha egyedül engem váltott volna meg. Éppígy legyél te is

egyetemes megváltója mindannak, amit a bűnök által magadban elrontottál. Simulj szorosan Őhöz mindenedd, mert a bűnökkel tönkretettél mindent, ami benned van: szívedet, értelmedet, testedet, lelkedet, képességeidet és ami csak rajtad és benned van; mindez teljesen beteg és romlott. Hozzá menekülj, akiben semmi fogyatékoság nincsen, hanem csakis tiszta Jóság azért, hogy minden romlottságod egyetlen megváltója legyen kívül és belül.

17.

MIKÉNT ŐRIZZE MEG AZ EMBER BÉKÉJÉT, HA NEM TALÁLJA ÚGY, HOGY OLYAN NEHÉZSÉGEK ÉRIK, MINT KRISZTUST ÉS SOK SZENTET, S HOGYAN KÖVESSE ILYENKOR ISTENT?

Az embereket félelem és csüggedtség foghatja el amiatt, hogy a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak és a szenteknek az élete annyira kemény és fáradtságos volt, az ember pedig nem valami sokra képes e tekintetben, ráadásul nem érzi erre indítatva magát. Ezért, amikor az emberek ennyire Tőle különbözőnek találják magukat, gyakran úgy látják, hogy igen távol vannak Istentől, és nem képesek követni Őt. Senki ne gondolja ezt! Az embernek soha semmiképp nem szabad Istentől távol lévőnek tekintenie magát, sem fogyatékosága, sem gyengesége, sem egyebek miatt. Még ha nagy vétségeid oly távolra vetnének is, hogy nem nézhetnél magadra mint Istenhez közel állóra, Istent akkor is hozzád közelinek kell tekintened. Az a nagy baj, hogy az ember Istent eltaszítja magától messzire, de akár közel, akár távol jár is az ember, Isten soha nem távolodik el tőle, mindig a közelben marad, és ha belül nem maradhat, akkor sem megy messzebb, mint éppen az ajtó elé.

Így van ez a követés szigorával is. Ügyelj arra, hogy miben állhat Jézus és a szentek követése a számodra. Észre kellett vened, és arra figyelned, hogy mire intett Isten a legerősebben; hisz semmiképp sem úgy van, hogy egyetlen út vezet el mindenkit Istenhez, mint azt Szent Pál is mondja (vö. 1 Kor 7, 24). Ha úgy találsz hát, hogy a legrövidebb út számodra nem külsődleges cselekedeten, nagy fáradozáson vagy nélkülözésen át vezet – ami éppenséggel nem olyan fontos, ha csak az embert nem Isten készíti rá, és ha csak nem rendelkezik elég erővel ahhoz, hogy helyesen, bensejének megzavarása nélkül tegye azt – ha tehát ebből semmit nem találsz magadban, akkor légy egészen nyugodt, és ne törődj túlságosan a dologgal.

Mondhatnád ugyan: ha semmi nem múlik azon, akkor elődeink, a szentek miért tettek így?

Gondold csak meg: a mi Urunk mutatta nekik ezt az utat, de erőt is adott ahhoz, hogy így cselekedjenek és kitartsanak ezen az úton; éppen ezáltal lelte bennük kedvét, s nekik ezáltal kellett elérniük legfőbb javukat. Mert Isten nem kötötte az emberek üdvözülését semmilyen különös utódhoz. Amivel rendelkezik az egyik út, azzal a másik nem; Isten azonban minden jó útnak és módnak hatóerőt kölcsönzött, egyetlen jó módozattól sem tagadta meg azt, mivel az egyik jó nincs ellene a másikkal. Rá kellene jönniük az embereknek, hogy helytelenül cselekszenek, ha látván vagy hallván egy igaz emberről, aki nem az ő útjukat követi, úgy vélik, hogy emiatt az számukra mindenestül elveszett. Mert ha nem tetszik nekik a másik ember útja, akkor egyúttal nem veszik figyelembe a másik út helyes voltát sem, és a másik ember igaz lelkületét sert.

Nincs ez így jól! A mód helyett inkább arra figyeljünk, hogy az emberek jó szándékúak-e, és ne vessük meg senkinek az útját-módját. Nem lehet kinek-kinek csakis egy módja, és nem járhat valatenynyi ember csakis egy utat, amiként egy emberé sem lehet az összes mód, sem minden ember útja-módja.

Mindenki tartsa meg saját helyes módját, és abba vonja bele az összes egyéb módot, s a maga módján ragadjon meg minden jót és minden más módot. A mód váltogatása ingataggá teszi azt, és a lelkiületet is. Amit az egyik mód adhat neked, elérheted a másikkal is, amennyiben ez a másik jó, dicséretes, és egyedül Istent tartja szem előtt. Továbbá nem járhat mindenki egy úton. Így volt ez a szentek szigorú életmódjának követésével is. Szeresd csak az ilyen módot, és tetszhet is neked anélkül, hogy követned kellene.

Mármost azt mondhatnád: a mi Urunk, Jézus Krisztus mindenkoron a legmagasztosabb mód szerint élt, igazság szerint őt kellene folyvást követnünk. Ez bizony igaz. Úgy való, hogy a mi Urunkat kövessük, de mégsem minden módon. A mi Urunk negyven napig böjtölt, mégse vállalkozzon senki arra, hogy ebben őt kövesse. Krisztus sok cselekedetet vitt véghez azzal a szándékkal, hogy lelkileg, ne pedig testileg kövessük. Abban legyünk serények, hogy képesek legyünk lelkileg követni őt, hiszen Jézus inkább pályázott a szeretetünkre, semmint a cselekedeteinkre. Kinek-kinek közülünk a magunk utódján kell őt követnünk.

Miként hát?

Jól figyelj: minden dologban! Hogyan és mi módon? – úgy, ahogy már gyakran mondtam: sokkal jobbnak tartok egy lelki tettet egy testinél.

Hogyan?

Krisztus negyven napig böjtölt. Ebben azzal kövesd, hogy figyelmezel arra, amire leginkább hajlamos és készséges vagy: ennek szenteld magad, és erősen ügyelj magadra. Gyakran épp az illik hozzád, hogy aggály nélkül hagyd fel a böjttel, semmint hogy teljesen tartózkodj minden ételtől. Ugyanígy nehezebb lehet néha mindössze egy szót elhallgatnod, mint minden beszédétől tartózkodni. És megesik az is, hogy valakinek nehezebb egy becsmérő szót elviselnie – amelyben pedig önmagában semmi nincs –, mint akár egy súlyos csapást, amelyre el volt készülve, és sokkal nehezebb egyedül lennie a tömegben, mint a pusztában, valamint nehezebb felhagynia egy kicsinységgel, mint valami nagy dologgal, s végbevinnie egy kis tettet, mint egy olyat, amelyet nagyra tartanak. Ekként követheti mégis az ember gyöngeségében a mi Urunkat, s ekként nem tarthatja – és nem is kell – magát Tőle távol lévőnek.

18.

HA ÚGY ADÓDIK, MI MÓDON VEHETÜNK MAGUNKHOZ FINOM ÉTELEKET, VÁLASZTÉKOS RUHÁKAT, VIDÁM TÁRSÁKAT, AHOGY AZOK TERMÉSZET SZERINT HOZZÁNK TARTOZNAK?

Ne nyugtalandkodj az ételek és ruhák miatt azért, hogy neked túlságosan jónak tűnnek, inkább ahhoz szoktasd legbenső alapodat és lelkiületed, hogy jóval fölötte álljon az ilyesminek.

Semmi más ne legyen kedves vagy szeretett, ami lelkedet érinti, csakis Isten; s lelked álljon felette minden dolognak.

Miért?

Nos azért, mert silány benső volna az, amelynek a külső ruházat adná meg igaz mivoltát; sokkal inkább a belsőnek kell a külsőt meghatároznia, amennyiben ez egyedül rajtad áll. Ha viszont más külső ruha jutna neked, legbensőbb alapodból oly módon tudod jónak elfogadni azt, hogy feltalálod magad így is, s amennyiben megint másként alakulna, azt éppoly szívesen és önként akarjad elfogadni. Így van ez az étellel, a barátokkal, a rokonokkal és mindennel, amit Isten adhat neked vagy elvehet tőled.

Így hát jobbnak tartom mindennél azt, hogy az ember teljesen Istenre bízza magát, úgyhogy valahányszor Isten kiszab rá valamit, legyen az megalázás, sanyarúság vagy bármilyen szenvedés, örömet és hálával fogadja el, és inkább hagyja magát Istentől vezetetni, mint hogy maga vegye kézbe a dolgot. Ezért hát tanuljatok minden dologban készségesen Istentől, és kövessétek Őt, s akkor jó lesznek néktek! Ekként kaphat az ember tiszteletet és megbecsülést is. De ha megvetés és baj éri, azt is elviseli, sőt örömet veszi magára. Ezért aztán teljes joggal és nyugodtan ehetnek azok, akik éppígy készen állnak a böjtölésre is.

Alkalmasint ez az oka annak is, hogy Isten az Ő barátait számos és nagy bajtól menti meg, másként mérhetetlen hűsége egyáltalán nem hagyhatná, hogy így legyen; hiszen a szenvedésben oly sok és oly nagy áldás rejlik, Ő pedig az övéitől semmi jót nem akar és nem is akarhat elvenni. Ő azonban megelégszik a jó és igaz akarattal, különben nem hagyná, hogy bármilyen szenvedést elkerüljenek, a kimondhatatlan áldás kedvéért, amely a szenvedésben van.

Ha tehát Istennek ez így felel meg, elégedj meg te is ezzel, de ha másként vagy tetsző Neki, akkor is légy elégedett. Mert az embernek belsőleg oly teljesen, egész akaratával kell Istenhez tartoznia, hogy ne nyugtalankodjék sokat sem a utód, sem a cselekedetek miatt. Ám főképp kerülj minden különlegességet, éppúgy a ruházatban, mint az ételekben vagy akár a beszédben – mint amilyen például a nagy szavak használata –, és kerülj a külön taglejtést is, hisz az semmire sem jó. De azt is tudnod kell, hogy nem minden tilos a számodra, ami különleges. Sok olyan rendkívüli dolog van, amit olykor bizony sokaknak be kell tartaniuk, mert aki rendkívüli, annak olykor bizony sok és sokféle rendkívülit kell tennie.

Belsőleg az ember minden dologban a mi Urunk, Jézus Krisztusba képzelje bele magát olyannyira, hogy az Ő összes cselekedetének és isteni jelenségének visszfényét lehessen meglelni benne; az ember tökéletesen hasonuljon Hozzá, és amennyire csak képes rá, az Ő összes cselekedetét hordozza magában. Neked kell cselekedned, és Neki kell alakot öltenie. Amit teszel, teljes odaadással és teljes érzülettel tedd, ehhez szoktasd lelked mindenkor, valamint ahhoz, hogy minden cselekedetedben Őbe képezd magad.

19.

MIÉRT ENGEDI MEG SOKSZOR ISTEN, HOGY A JÓ EMBEREK, AKIK VALÓBAN JÓK, GYAKRAN AKADÁLYOZVA LEGYENEK CSELEKEDETEIKBEN?

A hű Isten csak azért hagyja, hogy barátai gyakran gyengeségbe essenek, mert így von meg tőlük minden támaszt, amihez vonzódnának vagy amire támaszkodhatnak. Mert a szerelmetes emberek számára nagy öröm lenne, ha számos és nagy dologra lennének képesek, legyen az virrasztás, böjtölés vagy más gyakorlat vagy bármily különlegesen nagy és nehéz feladat. Nagy öröm, támasz és reménység az nekik; így hát cselekedeteik jelentenek támaszt, támogatást és biztonságot a számukra. A mi Urunk azonban éppen ezt akarja elvenni tőlük, hogy egyedül Ő legyen a támaszuk, és egyedül Őbenne bízzanak. S nem más okból teszi ezt, mint tiszta jóságból és könyörületességből. Mert Istent semmi egyéb nem indítja valamilyen cselekvésre, mint tulajdon jósága; cselekedeteink semmit nem segítenek abban, hogy Isten valamit adjon vagy tegyen nekünk. A mi Urunk azt akarja, hogy barátai elszakadjanak ettől, és avégett veszi el tőlük ilyen támaszukat, hogy egyedül Ő legyen a támaszuk. Mert valami nagyot akar adni nekik, és azt csakis tisztán, szabadjóságából akarja adni; Őnéki kell támaszunkká és vigaszunkká lennie, ők pedig tekintsenek és ismerjenek csak magukra pusztán semmiként Isten megannyi nagy adományában. Mert minél csupaszabbul és minél üresebben omlik a lélek Isten elébe – hogy Isten megtámassza –, annál mélyebben költözik be az ember Istenbe, és annál fogékonyabb lesz Isten iránt az Ő összes becses adományában, mert egyedül Istenre szabad építenie az embernek.

20.

A MI URUNK TESTÉRŐL, ÉS HOGY AZT GYAKRAN VEGYE AZ EMBER
MAGÁHOZ, TOVÁBBÁ MILYEN MÓDON ÉS ÁHÍTATTAL

Aki a mi Urunk testét szívesen venné magához, az ne kutassa, mit észlel vagy érez magában, s hogy bensősége és áhítata elég nagy-e, hanem arra figyeljen, hogy akarata és érzülete milyen állapotban van. Ne tartsd sokra, amit érzel, inkább azt becsüld meg, amit szeretsz és amire törekszel.

Aki aggály nélkül akar és képes közel jutni a mi Urunkhoz, annak először is lelkiismeretét kell mentesnek találnia a bűn minden árnyékától. Másodszor az ember akaratának kell megtérnie Istenhez olyannyira, hogy semmi másra ne törekedjen, és ne vágyjon semmire, csakis Istenre s arra, ami teljesen isteni, és neki se tetszen, ami nem tetsző Istennek. Mert éppen erről ismerheti meg az ember, hogy milyen távol vagy közel van Istenhez: arról tudniillik, hogy magatartása mennyire hasonlít vagy nem hasonlít ehhez. Harmadszor: sajátja legyen ez olyannyira az ilyen embernek, hogy általa egyre csak növekedjék szeretete a szentség és a mi Urunk iránt, és a gyakori templomba járástól ne csökkenjék az alázat. Mert ami az egyik embernek élet, az a másoknak gyakran halál. Ezért irányítsd figyelmedet magadban arra, hogy nő-e Isten iránti szereteted, és nincs-e múltban az alázatod. Minél gyakrabban járulsz így a szentség elé, annyival jobba válsz te magad is, és annyival jobb és hasznosabb e cselekedeted. Ezért hát ne hagyd magadat lebeszélni a te Istenedről, se prédikáció által eltérített, mert minél inkább Istenhez közelítesz, annál jobb az, és Istennek is annál kedvesebb. Hiszen a mi Urunk abban leli kedvét, ha az emberben és az embernél lakhat.

Nos, mondhatnád ezt: Óh, uram, oly üresnek, hidegnek és tehetetlennek érzem magam, hogy nem merészelek a mi Urunkhoz közelíteni.

Erre ezt mondom: annál inkább szükség van arra, hogy a te Istenedhez menj. Mert Őbenne lángra gyúlsz és izzol, benne megszentelődsz, s egyedül Vele leszel összekötve és egyesítve. Ugyanis sehol máshol, mint a szentségben találod meg ily igazán a kegyelmet: mert testi erőid a mi Urunk testi jelenvalóságának fenséges ereje által olyannyira egyesítettek és összefogatnak, hogy ebben összegyűl és egyesül az ember összes szétszórt érzéke és velük a lélek, s míg ezek önmagukban szétforgácsolva túlságosan is lefelé hajlottak, addig itt fölfelé irányulnak, és rendben felkínáltnak Istennek. A belül lakozó Isten belülré szoktatja és az időbeli dolgok okozta testi akadályoktól elszoktatja azokat, s így aztán hamar istenivé válnak; s az ő teste által a te tested is megújul. Őbelé kell átalakulnunk, és Vele teljesen egyesítettünk (vö. 2 Kor 3, 18), olyannyira, hogy az Ővé a miénk legyen és mindenünk az Ővé, szívünk és az Ő szíve egy szív, testünk és az Ő teste egy test. Érzékeinket, akaratunkat, törekvéseinket, erőinket és testrészeinket olyannyira bele kell vinnünk, hogy őt érezzük és észleljük a test és a lélek összes erőiben.

Mármost azt mondhatnád: Óh, urain, nem veszek észre magamban a nagy dolgokból semmit, hanem csak a szegénységből. Hogyan merészelhetnék akkor Őhöz menni?

Bizony, ha szegénységedet teljesen át akarod változtatni, akkor járulj minden gazdagság legteljesebb kincstárához, s így gazdag leszel; mert bizonyosnak kell lenned abban, hogy egyedül Ő az a nagy kincs, amellyel megelégedhetsz és amely eltölthet téged. Ezért hát így beszélj: "Hozzá akarok menni, hogy szegénységem gazdagságoddal töltekezzék, és teljes mérhetetlenséged ürességemet betöltse, s a Te határtalan, megfoghatatlan isteniséged töltse be túlságosan hitvány, romlott ember mivoltomat".

"Óh, uram, sokat bűnöztem, nem bírom levezekelni".

Éppen ezért menj Hozzá, Ő minden bűnt kellőképpen levezekelt. Benne adhatod meg a mennyei Atyának a méltó áldozatot minden bűnödért.

"Óh, uram, szeretném magasztalni Őt, de nem vagyok képes".

Csak menj hozzá, egyedül ő az elfogadható köszönet az Atyának, Ő minden isteni jószág mérhetetlen, igazi és tökéletes dicsérete.

Röviden: ha minden hibádtól meg akarsz szabadulni, erénybe és kegyelembe akarsz öltözni, és vissza akarsz vezetetni az eredet minden erényébe és kegyelmébe, akkor úgy viselkedj, hogy a szentséget méltóan és gyakran vehesd magadhoz, s akkor egyé válsz Vele, és testével megneemesülsz. Bizony, a mi Urunk testében a lélek oly közel kerül Istenhez, hogy az összes angyal, sem a kerubok, sem a szeráfok többé semmilyen különbséget kettejük (Isten és a lélek) között nem látnak és nem is találhatnak; mert ahol csak megérintik Istent, ott a lelket érintik meg, és ahol a lelket, ott Istent. Soha nem jött létre ilyen szoros egység! Mert a lélek sokkal szorosabban egyesült Istennel, mint a test és a lélek, melyekből kiadódik egy ember. Ez az egység sokkal szorosabb, mintha valaki egy csepp vizet öntene egy hordó borba, mivelhogy ebből víz és bor lesz, amaz azonban úgy egyé változik, hogy semmilyen teremtmény nem tudna különbséget találni.

Most te azt mondhatnád: hogy lehet ez? Hiszen én ebből semmit nem érzek.

Számít ez, mondd? Minél kevesebbet érsz el, és minél szilárdabban hiszel, annál dicséretesebb a hited, s annál többre tartják, jobban dicsérik, mert sokkal több a teljes hit, mint a pusztá vélekedés. Benne lakozik a mi biztos tudásunk. Bizony, semmi másra nincs szükségünk, mint igaz hitre. Ha úgy tűnik nekünk, hogy sokkal több jó van a számunkra az egyik dologban, mint a másikban, akkor az csak a külső rendből ered, pedig a jó egyikben sincs meg inkább, mint a másikban. Aki tehát egyformán hisz, az egyformán kap, és ugyanazt birtokolja.

Erre azt mondhatnád: hogyan hihetnék magasabb dolgokban, amíg nem találok magam ilyen állapotban, s inkább érzem magam tökéletlennek és többféle dologra hajlamosnak?

Nézd, itt két olyan dologra ügyelj magad tekintetében, amelyek megvoltak a mi Urunkban is. Őnéki is voltak felső és alsó erői, és azok is kétféleképpen munkáltak. Felső erői az örök üdvösségnek voltak birtokában, és azt élvezték, az alsók viszont ugyanazon órában a legnagyobb földi szenvedésben és békétlenségben leledztek, és egyikük sem korlátozta a másikat annak törekvésében. Benned is így legyen: a legfelső erőid Istenhez emelkedjenek, neki kínálják fel magukat, és vele kössenek össze. Mi több: szenvedését az ember mindenestül ruházza a testre, a legalsóbb erőkre és az érzékekre; ezzel szemben a szellem teljes erővel emelkedjék fel, váljon el mindentől, és merüljön el az ő Istenében. A szellemet viszont nem érinti az érzékek és az alsó erők szenvedése, de még támadás sem, hisz minél nagyobb és súlyosabb a harc, annál nagyobb és dicsőségesebb a győzelem, és annál jobban megbecsülik a győzelmet is. Minél erősebb tehát aztán a támadás, és minél hevesebb a rossz ostroma – ha mégis legyőzöd –, annál nagyobb lesz erényed is, és annál kedvesebb a te Istenednek. Ezért hát: ha a te Istenedet méltóan akarod fogadni, akkor figyelj arra, hogy legfőbb erőid Istenedre irányuljanak, hogy akaratod az Ő akaratát keresse, Őfelé törekedjél, és Hozzá hű légy.

Soha nem veszi az ember magához ilyen állapotban a mi Urunk drága testét, pedig általa ily módon különösen nagy kegyet fogadna be, és minél gyakrabban tenné, annál áldásosabb volna. Bizony, ha az ember képes lenne a mi Urunk testét ilyen áhítattal és lelkiülettel magához venni, és ha arra lenne rendelve, hogy az angyalok legalsó karába emelkedjen, akkor már egyetlen alkalommal úgy fogadhatná be Őt, hogy mindjárt a második karba emelkedne; sőt ilyen áhítatban képes volnál úgy magadhoz venni Őt, hogy érdemesnek tartatnál a nyolcadik vagy akár a kilencedik karra is. Ezért ha két ember egész életében egyforma lenne, és az egyik a mi Urunk testét csak egyszer is méltóbban venné magához, mint a másik, akkor ez az ember ezáltal olyan lenne a másikhoz képest, mint a fénylő nap, és különleges egységet nyerne Istennel.

A mi Urunk testének magunkhoz vétele s a belőle való boldog részesülés nemcsak külső élvezetet jelent, hanem a vágyakozó lélek szellemi élvezetét és áhítatos egyesülést is. Az ember az úr testét oly meghittten veheti magához, hogy kegyelemben gazdagabbá válik, mint bárki a földön. Naponta ezerszer vagy még gyakrabban is végbeviheti ezt az ember bárhol, legyen akár egészséges, akár beteg. Ámde a szentség felvételére az igaz szabályok szerint és a vágy erősségének megfelelően készüljön fel. Ha viszont nincs az emberben vágy, akkor élessze azt fel, készüljön rá és viselkedjen ennek megfelelően, s akkor megszentelődik az időben, és boldog lesz az örökkévalóságban; mert isten után menni és őt követni: ez az örökkévalóság. Ezt adja meg nekünk az igazság tanítója, a szüzesség szerelmese és az örökkévalóság élete. Amen.

Ha valaki a mi Urunk testét magához akarja venni, hozzáláthat különösebb aggályok nélkül. Illő és fölöttébb hasznos azonban, hogy gyónjon előtte akkor is, ha nincs büntudata; már csak a gyónás szentségének a gyümölcse végett is. De ha úgy esne, hogy valakit valami bűnössé tesz, ő azonban terhei miatt nem tud elmenni gyónásra, akkor menjen az ő Istenéhez, vallja előtte nagy megbánással bűnösnek magát, s addig érje be ennyivel, amíg alkalma lesz gyónni. Ha eközben bűnéről elfeledkezik, vagy az amiatti szemrehányás elmúlik, akkor azt gondolhatja, hogy Isten is elfelejtette azokat. Az ember azonban inkább Istennek gyónjon, mint az embereknek, és ha valaki bűnös, akkor nagyon komolyan kell vennie a gyónást Isten előtt, s igen erősen vádolnia kell magát. És nem szabad ezt könnyelműen elmulasztania vagy mellőznie a külsődleges bűnbánat kedvéért akkor sem, ha a szentséget akarja felvenni, mert az ember cselekedeteiben egyedül az érzület igaz, isteni és jó.

Az ember tanuljon meg cselekvés közben kötetlen lenni. A gyakorlatlan ember számára azonban szokatlan feladat eljutni idáig úgy, hogy se sokaság, se bármilyen tett ne akadályozza – nagy igyekezet kell ehhez –, s hogy Isten állandóan jelen legyen számára, folyvást és leplezetlenül fényeskedjék neki minden időben és minden körülmények között. Buzgó igyekezet tartozik ehhez és kivált két dolog: az egyik, hogy az ember belsőleg jól elzárkózzék, és őrizze meg szellemét a képektől, amelyek rajta kívül állnak azért, hogy maradjanak is azok kívül, nehogy tőle idegen módon hozzászegődjenek és érintkezzenek vele, valamint semmilyen helyet ne találjanak benne. A másik, hogy az ember se belső képeibe – legyenek akár azok mármost képzetek vagy a szellem emelkedett állapota –, se külső képekbe – vagy bármibe, ami éppen előtte van – bele ne olvadjon, ne is szóródjon szét bennük, és a sokaságnak ne adja át magát. Az ember ehhez szoktassa és erre fordítsa minden erejét, s a bensejét jelenvalóként tartsa meg.

Mármost azt mondhatnád: de hát az embernek mégiscsak kívülre kellene irányulnia, külsőleg kell cselekednie; hisz nem lehet semmilyen tettet másképpen véghezvinnie, csakis a neki megfelelő megjelenési formában.

Ez bizony igaz. Ámde a külső megjelenési formák a gyakorlott embernek nem külsődlegesek, mivel a belső ember számára minden dolog belső isteni létmóddal rendelkezik.

Mindenekelőtt az fontos, hogy az ember eszét igazán és teljesen Istenhez szoktassa és idomítsa, így bensejében mindenkoron istenivé válik az. Az észnek semmi sem annyira sajátja, semmi sem olyan jelenvaló és közeli szántára, mint Isten. Soha nem fordul másfelé.

Nem fordul a teremtményekhez, hacsak erőszak és igaztalanság nem esik meg vele. Ekkor pedig valósággal összetörik és visszájára fordul. Ha pedig valamely ifjúban vagy felnőttben megromlott, akkor nagy igyekezettel kell visszanevelnünk, s latba kell vetnünk mindent, amire csak képesek vagyunk, hogy az ész újra visszaszokhasson és visszaköltözhessen Istenhez. Mert bármennyire sajátja és természetszerű is az ész számára Isten, mihelyt helytelen irányt vesz és a teremtményekre alapozódik, azok képeivel töltekezik és hozzájuk szokik, akkor e részében annyira elgyöngül, az uralmat maga fölött annyira elveszti, továbbá nemes törekvéseiben annyira akadályozva lesz, hogy az embernek minden bevethető

buzgalma még mindig kevés lesz ahhoz, hogy az ész teljesen visszaszokjon. S ha mindent megtett ennek érdekében, még akkor is állandóan vigyáznia kell rá.

Az ember mindenekeelőtt ügyeljen arra, hogy magát állandóan és helyesen gyakorolja. Ha valaki szoktatás és gyakorlás nélkül akarna úgy viselkedni és cselekedni, mint a tapasztalt, az teljességgel tönkretenné magát, és semmi nem lenne belőle. Csak ha az ember elszokott és elidegenült minden dologtól, akkor tudja minden cselekedetét megfontoltan véghezvinni és gondtalanul átadni magát nekik, vagy épp lemondani róluk minden hátrány nélkül. Ha viszont szeret valaki valamit, abban örömét leli, és ha örömének akarattal enged – vonatkozzék az ételre, italra vagy bármire –, az a gyakorlatlan embernél nem végződhet kár nélkül.

Az embernek hozzá kell szoktatnia magát ahhoz, hogy semmiben a magáét ne keresse és ne akarja, hanem ehelyett Istent találja, és ragadja meg minden dologban. Mert Isten nem ad semmilyen adományt, és még soha nem is adott azért, hogy az ember birtokolja azt, és vele megpihenjen. Ami adományt a mennyben és a földön valaha is adott, csakis avégett adta, hogy egy adományt adhasson: saját magát. Valamennyi adományával erre az egyre akar előkészíteni bennünket, ami ő maga. Minden cselekedetet, amit Istena mennyben és a földön valaha is véghezvitt, csak azért cselekedte, hogy egyet megtehessen: boldogítsa magát avégett, hogy bennünket boldogíthasson. Ezért mondom hát: meg kell tanulnunk, hogy minden adományban és cselekedetben Istent tekintsük, semmi mással nem elégedhetünk meg, és semmi másnál nem rekedhetünk meg. Ebben az életben nem cövekelhetünk le semmilyen mód mellett, és nem is volt soha senki, bármilyen messzire jutott is, aki ezt megtehetette volna. Az embernek mindenekeelőtt és mindenkor újra meg újra Isten adományaihoz kell igazodnia.

Hadd szólak röviden valakiről, aki nagyon szeretett volna birtokolni valamit a mi Urunktól; de én azt mondtam, nincs rá igazán felkészülve, s ha Isten ilyen felkészületlenül adná neki az adományt, akkor az adomány kárba veszne.

Kérditek mármost: "Miért nem volt felkészülve? Hiszen az akarata jó volt, s azt mondta, hogy az ilyen ember mindenre képes, és megvan benne minden dolog és minden tökéletesség."

Így is van. Ugyanakkor kétféle jelentést kell megkülönböztetnünk az akarat tekintetében: az egyik akarat esetleges és lényegtelen, a másik határozott, alkotó és edzett akarat.

Igen ám, minthogy azonban nem elégséges az ember lelkének egy adott időpontbani leválasztottsága – amikor az ember éppen Istenhez akarja kötni magát –, hanem rendelkeznie kell jól begyakorolt leváltsággal, amelyik éppúgy megvan előzőleg, miként azt követően is megmarad; csak ekkor vagyunk képesek Istentől nagy dolgokat és a dolgokban Istent kapni. De ha az ember nincs felkészülve, akkor tönkreteszi az adományt, és Istent is eljätssza az adományban. Ugyancsak ez az oka annak, hogy Isten miért nem adhat mindenkor, amikor kérünk. Rajta nem múlik, hiszen neki ezerszer sürgősebb, hogy adjon, mint nekünk az, hogy elfogadjuk. Mi azonban erőszakot és igaztalanságot teszünk Vele azáltal, hogy felkészületlenségünk révén akadályozzuk őt természetes működésében.

Az embernek meg kell tanulnia, hogy minden adományban irtsa ki az önösséget magából, és semmit se tartson meg. Ne is keressen semmit; se hasznot, se örömet, se bensőségességet, se édességet, se jutalmat, sem mennyei birodalmat, sem saját akaratát. Isten még sohasem adta magát idegen akaratban, és nem is fogja adni magát eztán sem; csak saját akaratából adja magát. Ahol viszont Isten saját akaratát találja, ott ad, és beleárad az akaratba egész valójában. S minél inkább megsemmisülünk a sajátunk számára, annál valósabbá válunk

abban. Ezért nem elég az, hogy egyetlen alkalommal adjuk fel saját magunkat, s mindazt, amink van, amivel csak rendelkezünk, hanem gyakran meg kell újulnunk, és így válunk egyszerűvé és szabadabbá minden dologban.

Igen hasznos dolog az is, ha az ember nem elégszik meg azzal, hogy az olyan erényeket, amilyen az engedelmesség, a szegénység és a többi, csakis a lelkében birtokolja. Gyakorolni és gyümölcsöztetni is kell azokat a cselekedetekben, és az embernek magát gyakran próbára tenni; ezenfelül vágyaink és kívánniaink is, hogy az emberek között erénye gyakoroltassék és tétessék próbára, mert nem elég az, hogy az ember az erény műveit cselekszi, engedelmességet tanúsít, szegénységet vagy megvetést vesz magára, vagy más módon alázatosan vagy önmegtartóztatóan viselkedik, hanem törekednie kell erre szüntelenül mindaddig, amíg az erény lényegében és alapjában sajátjává nem lesz. S hogy valaki birtokolja-e azt, erről tudja felismerni: ha minden másnál inkább az erényre érez hajlamot, ha erényes cselekedeteit az akarat előkészítése nélkül viszi véghez, továbbá ha úgy cselekszik erényesen, hogy nem valami rendkívüli nagy és igazságos tette szánja el magát, hanem inkább a tettek miatt cselekszik, meg az erény szeretetéből fakadóan, és nem pedig a miért kedvéért – akkor birtokolja valaki az erényt tökéletesen, egyébként nem.

Tanuljunk meg odahagyni magunkat mindaddig, amíg már többé semmi sajátunk nem lesz. Minden vihar és minden békétlenség mindenkoron az önös akarásból fakad, akár észreveszi azt az ember, akár nem. Váljon az emberakarata és vágya pusztá semmivé; magát mindenével Isten jó és legkedvesebb akaratába helyezze mindazzal, amit csak az összes dologban akarhat és kívánhat.

Kérdés: Le kell-e mondania az embernek akarattal Isten minden édességéről? Nem származhat-e az éppenséggel restségből s az Iránta való csekély szeretetből?

De bizony igencsak, ha valaki nem veszi észre a különbséget. Mert eredhet ugyan restségből, de igaz elváltságból vagy elhagyásból is, úgyhogy ügyeljen az ember arra, hogy amikor bensőleg így teljesen elhagyatkozott, ebben az állapotban éppoly hűséges legyen Istenhez, mint a legerősebb érzésében, s hogy ebben az állapotban is mindazt megtegye, amit abban tenne, és nem kevesebbet, valamint minden vigasztalással és segítséggel szemben éppoly szabad maradjon, ahogy akkor tenne, ha Istent jelenvalónak érezné.

Az ilyen tökéletesen jóakarátú, igaz embernek aztán nem lehet semmilyen idő túl rövid. Mert amikor úgy áll a dolog az akarattal, hogy az teljesen akarja mindazt, amire képes-nemcsak most, hanem ha ezer évig élne, akkor is megakarná tenni mindazt, a mire képes –, nos, az ilyen akarat oly sokat számít, mintha az ember ezerévnél cselekvéssel tett volna valamit, mivel Isten előtt már mindazt meg is tette.

22.

MIKÉNT KÖVESSÜK ISTENT, ÉS A HELYES MÓDRÓL

Az az ember, aki új életet akar kezdeni, vagy új ténykedésbe akar belefogni, menjen Istenéhez, nagy erővel és teljes áhítattal kérje tőle, hogy a legjobbat rendelje neki, azt, ami számára a legkedvesebb, és hozzá a legméltóbb. Az ember ezzel azonban ne a magáét akarja,

és ne a magáéra törekedjen, hanem egyedül Isten legkedvesebb akaratát és semmi mást. Bármit rendeljen is aztán számára Isten, azt fogadja közvetlenül Istentől, tartsa a maga számára a legjobbnak, és legyen egészen és teljesen megelégedve azzal.

S ha később talán egy másik mód mégis jobban tetszene neki, akkor gondoljon az ember arra, hogy Isten ezt a módot jelölte ki a számára, és ez a legjobb neki. Az ember bízson csak Istenben, és minden helyes módot vegyen be ebbe a módba, minden dolgot ebben és eszerint vegyen, bármilyen jellegű is legyen is az. Mert ami jót Isten egy módnak tett és adott, azt meg lehet találni minden egyéb jó módozatban is. Egy adott módban az összes helyes módot kell megragadni, nem pedig annak a módnak a különösségét. Az embernek mindig csak egyvalamit kell tennie, mindent nem képes megtenni. Mindig csak Egynek kell lennie, s ebben az Egyben kell minden dolgot megragadnia. Mert ha az ember mindent meg akarna tenni, ezt is és azt is, és saját módját el akarná hagyni egy másik kedvéért, amely neki éppen akkor sokkal jobban tetszik, bizony az nagy állhatatlanságra jutna. Mert mennyivel tökéletesebb lenne az az ember, aki a világot egyszer s mindenkorra elhagyná, és egy [szerzetes]rendbe lépne, mint lehetne valaha is az, aki egyik rendből menne át a másikba, bármily szent legyen is egyébként: ennek pedig a módok cserélgetése az oka. Vegyen az ember egy helyes módot, és maradjon meg annál, minden egyéb jó módot vigyen abba, s tekintse azt Istentől kapottnak, ne kezdjen ma egybe és holnap egy másikba, és emiatt egyáltalán ne gondolja, hogy ezáltal bármit valaha is elmulasztana. Mert Istennel nem mulaszthatunk el semmit, amilyen kevésbé mulaszthat el Isten bármit is, éppoly kevésbé mulaszthat el valaki Istennel valamit. Ezért hát vedd az Egyet Istentől, és ebbe vonjál bele minden jót.

Ha pedig valami összeférhetetlennek bizonyul oly módon, hogy egyik nem tűri meg a másikat, úgy ez biztos jele legyen számodra, hogy nem Istentől ered. Az egyik jó nincs ellene a másiknak, mert mint a mi Urunk is mondta: "Minden önmagával meghasonlott ország elpusztul" (Lk 11, 17), s hasonlóképpen: "Aki nincs velem, az ellenem van, és aki nem gyűjt velem, az szétszór" (Lk 11, 23). Így hát legyen ez számodra biztos jel: ha az egyik jó a másik akár mégoly csekély jót nem tűri meg, vagy tönkre is teszi, akkor az nem Istentől ered. Hiszen tökéletesítenie kellene, nem pedig lerombolnia.

Egy rövid megjegyzés, amelyet itt közbevetettek, így hangzott: nem fér kétség ahhoz, hogy a hű Isten minden embert legjobb valójában fogad el.

Bizony így igaz: Isten soha nem fogad el valakit fekve, ha ugyanúgy előtalálhatta volna állva is; mert jósága a legfőbb javát akarja mindennek.

Ekkor ezt a kérdést tették fel: Isten azokat az embereket, akikről tudja, hogy ki fognak esni a keresztség kegyelméből, miért nem ragadja magához innen úgy, hogy gyermekkorukban meghaljanak, mielőtt még eszüket használnák – ha egyszer tudja róluk, hogy elbuknak, és nem kelnek fel újra? Hiszen szántukra ez lenne a legjobb?

Akkor ezt mondtam: Isten nem elrontója valamilyen jónak, hanem véghezvivője, Isten nem lerombolója a természetnek, hanem beteljesítője. A kegyelem sem pusztítja el a természetet, hanem teljessé teszi azt. Mármost ha Isten ily módon eleve elpusztítaná a természetet, akkor erőszak és jogtalanság esne meg velem, Ő pedig ilyet nem tesz. Az embernek szabad akarata van, amellyel választani tud jó és rossz között, s Isten a rossz cselekedetért a halált, a jó cselekedetért pedig az életet tárja elébe. Az ember legyen szabad és ura cselekedeteinek, rontatlan és kényszerítetlen. A kegyelem nem pusztítja el a természetet, hanem teljessé teszi.

A megdicsőülés nem rontja le a kegyelmet, hanem beteljesíti azt, mert a megdicsőülés a beteljesedett kegyelem. Semmi nincs tehát Istenben, ami lerombolna bármi olyat, amely valahogyan léttel bír; beteljesítője Ő inkább mindennek. Éppígy nekünk sem szabad sem a kicsiny jót, sem a csekély módot egy nagyobb kedvéért elpusztítanunk, hanem be kell teljesítenünk azt a legmagasztosabban.

Szó esett egy olyan emberről is, akinek teljesen újra kellene kezdenie az életét, s én akkor ekként szóltam: az embernek minden dologban Istent kereső és mindenkor, mindenhol, mindenkinél, minden módon Istent megtaláló embernek kell lennie. Ebben gyarapodhat és növekedhet szüntelenül az ember, és soha a végéhez nem érhet a gyarapodásnak.

23.

A BELSŐ ÉS A KÜLSŐ CSELEKEDETEKRŐL

Tegyük fel, hogy valaki visszavonulna magába minden erejével, belsővel és külsővel, és ezen felül még olyan is lenne, hogy bensejében semmilyen képzet, sem valamilyen kényszerítő indíttatás nem volna, s ilyenképpen mindenféle külső és belső ténykedés nélkül lenne. Ilyenkor aztán igencsak figyeljen az ember arra, hogy vajon ebben az állapotban nem támad-e magától is ösztönzés benne arra, hogy cselekedjen. De ha úgy van, hogy semmilyen cselekvésre nem érez késztetést, és semmit nem kíván tenni, akkor kényszerítse magát erőnek erejével cselekvésre, legyen az belső vagy külső, és ne elégedjen meg semmivel, bármily jónak látsszék vagy légyen is az. Tegye ezt azért, hogy – ha máskor magamagát nagy nyomás vagy korlátozás alatt érzi, olyannyira, hogy az a benyomása támadhat, hogy cselekedtetik, semmint hogy maga cselekedne – az ember megtanuljon Istenével együttműködni.

Nem mintha meg kellene hátrálnia bensejétől, el kellene feledkeznie vagy lemondania róla, hanem éppen hogy benne, vele és belőle tanuljon meg cselekedni oly módon, hogy a belsőlegességet engedi kitörni a tevékenységbe, majd azt vezesse be a belsőlegességbe, és így hozzászokik ahhoz, hogy kényszer nélkül cselekedjék. Az embernek tehát erre a belső cselekvésre kell irányítania figyelmét, belőle hatni kifelé, legyen az olvasás, ima vagy – ha úgy adódik – külső cselekedet. Ha azonban a külső tett tönkre akarná tenni a belsőt, akkor az ember a belsőt kövesse. De ha mindkettő az Egyben leledzne, az lenne a legjobb azért, mert így együttműködhetnénk Istennel.

Mármost felmerül a kérdés: ugyan miféle együttműködés legyen ott, ahol az ember megvált magától és minden cselekedettől is – hiszen mint Szent Dionüsziosz mondja: Mindennél szebben beszél Istenről az, aki a belső gazdagság teljességéből fakadóan a legmélyebben tud hallgatni Róla –, s ahol nemde lehullik minden kép, cselekedet, dicséret és köszönet és bánni, amit bárki is cselekedhet?

A válasz: egy tett azért mégiscsak megmarad és megillet mindenkit: ez pedig az önösség megsemmisítése. Mindazonáltal önmagunknak ez a megsemmisítése és lekicsinyítése lehet bármily nagy is, mégis hiányos marad, ha Isten nem teljesíti be azt bennünk. Csak akkor lesz az alázat elég tökéletes, amikor Isten az embert maga az ember által alázza meg; egyedül ezzel tesz eleget az erénynek és az embernek.

Kérdés: de miként semmisíti meg Isten az embert önmaga által? Úgy tűnik, mintha az embernek ez a megsemmisítése Isten általi felmagasztalása lenne, hiszen ezt mondja az Evangélium: "aki magát megalázza, azt felmagasztalják" (Lk 14, 11).

A válasz: igen és nem. Az embernek magát kell "lealacsonyítania", ez pedig nem történhet meg eléggé, csak ha Isten műveli, és fel kell magasztaltatnia, de nem mintha a lealacsonyítás egyvalami lenne, és a felmagasztalás másvalami volna. A felemelkedés legmagasabb csúcsa inkább éppen a megaláztatás nagy mélységében rejlik. Mert minél nagyobb a mélység, minél mélyebben van valami, annál magasabb és mérhetetlenebb a felemelkedés s a magasság: minél mélyebb a kút, annál magasabb is egyúttal. A magasság és a mélység egyek. Ezért hát minél jobban tudja magát valaki lealacsonyítani, annál kimagaslóbb lesz. És ezért mondotta a mi Urunk: "Ha valaki első akar lenni, legyen a legutolsó, mindenkinek a szolgája" (Mk 9, 35). Aki amaz akar lenni, annak ezzé kell válnia. Ama lét csak ebben a létesülésben található. Aki a legkisebb lesz, az valójában a legnagyobb, de aki a legkisebbé lett, az most mindennél nagyobb. S ekként igazolódik be és teljesül az Evangélium szava: "Aki megalázza magát, azt felmagasztalják" (Mt 23, 12; Lk 14, 11). Mert egész lényegi létünk nem másban van megalapozva, mint a semmivé válásban.

"Gazdagok lettek minden erényben" (vö. 1 Kor 1, 5) – így vagyon írva. Bizony, ez soha nem történhet meg, hacsak valaki elébb szegény nem lett minden dologban. Aki mindent meg akar kapni, annak mindent oda is kell adnia. Igazságos üzlet és méltányos csere ez, mint már előzőleg egyszer mondtam. Mivel Isten önmagát és minden dolgot szabad jussunkként akar nekünk adni, ezért akarja mindenünket teljes egészében elvenni. Valóban, Isten semmiképp nem akarja azt, hogy akárcsak annyi tulajdonunk legyen is, ami éppen szemembe ötlük. Mert minden adományt, amit Ő valaha nekünk adott, úgy a természet, mint a kegyelete adományait, soha más szándékkal nem adta, mint azzal, hogy semmit sajátként ne birtokoljunk; ekként se saját anyjának, de bárki embernek vagy bármely teremtménynek tulajdonul semmit semmilyen módon nem adott. S hogy minket oktasson és ellásson velük, azért veszi el tőlünk gyakran mindkettőt: a testi és a szellemi javakat. A dicsőséget sem illő birtokolnunk, mert az csakis őt illeti. Mi bizony inkább csak úgy birtokoljunk minden dolgot, mintha kölcsönözték és nem adták volna nekünk őket, híján bármiféle tulajdonjognak – legyen az test vagy lélek, érzék, erő, külső érték vagy dicsőség, barát, rokon, ház, major vagy bármi egyéb.

De mit szándékozik Isten azzal, hogy oly igen kívánja ezt? Azt akarja, hogy egyedül és erőteljesen ő maga legyen a mienk. Ezt kívánja és erre törekszik, s egyedül azt akarja elérni, hogy a mienk lehessen és legyen: ebben leli legnagyobb örömét és kedvét. S minél jobban és teljesebben lehet a miénk, annál nagyobb az öröme és boldogsága; mert minél többet birtokolunk a világ dolgaiból, annál kevésbé a mienk Ő, és minél kisebb bennünk a szeretet a dolgok iránt annál inkább birtokoljuk Őt mindazzal, amit nyújthat. Ezért amikor mi Urunk az üdvösség valamennyi fajtájáról akart szólni, a szellem szegénységét helyezte azok csúcsára, s ez mutatta elsőként, hogy minden boldogság és tökéletesség egytől-egyig a szellem szegénységében veszi kezdetét. És valóban, ha volna olyan alap, amelyre minden jó épülhetne, akkor az nem lehetne meg nélkül.

Hogy tartsuk szabadon magunk a dolgoktól, melyek rajtunk kívül vannak, azért akar Isten nekünk adni mindent, ami a mennyben van, és az eget annak minden erejével, sőt mindent, ami valaha kiáradt belőle, és amit az összes angyalok és szentek birtokolnak azért, hogy mindez éppúgy a mienk legyen, mint az övék, sőt nagyobb mértékben, mint amennyire bármely dolog a sajátom. Avégett, hogy Őérette magamról lemondjak, azért Isten mindazzal, ami Ő maga, és amit nyújtani tud, egészen az enyém lesz, egészen úgy, mint a magamagáé,

nem kevésbé és nem jobban. Ezerszer inkább lesz a sajátom, mint amennyire ember valaha is egy dolgot megszerzett és a ládájában tartogat, vagy amennyire magát valaha is birtokolta. Soha senkinek nem lett semmi olyannyira a sajátja, mint amennyire Isten lesz az enyém mindazzal, amit nyújtani tud, és ami ő maga.

Ezt a tulajdont [Istent] kell azzal kiérdemelnünk, hogy e földön nem vagyunk kizárólagos tulajdonosai sem önmagunknak, sem mindannak, ami nem Ő. S minél tökéletesebb és nincstelenebb ez a szegénység, annál inkább a miénk az a tulajdon. Ám erre a fizetésre nem szabad számítanunk, és nem szabad lesnünk azt, még csak egyszer se vessük a szemünket arra, hogy nyerünk-e és kapunk-e valamit is másként, mint egyedül az erények szeretete által. Mert minél kiüresítettebb, annál inkább a sajátunk, amint a nemes Pál mondja: mindenben úgy visel kedünk, "mint akiknek semmijük sincs, mégis mindenünk megvan" (2 Kor 6, 10). Annak nincs semmi önös tulajdona, aki nem akar és nem is kíván semmit birtokolni sem magából, sem mindabból, ami rajta kívül van, sőt Istentől és semmi egyébből sem.

Akarod tudni, ki az igazán szegény ember?

Igazából akkor szegény szellemében az ember, ha nélkülözni képes mindazt, ami nem szükséges. Aki meztelenül ült egy hordóban mondta Nagy Sándornak, aki az egész világot leigázta: "Én sokkal nagyobb úr vagyok, mint te, mert többet utasítottam vissza, mint amit te birtokba vettél. Mindaz, amit oly nagy becsben tartasz, nekem még ahhoz is kevés, hogy visszautasítsam". Sokkal boldogabb az, aki képes mindent visszautasítani, és nincs szüksége rá, mint az, aki mindent szükséggel birtokol. Az az ember a legjobb, aki nélkülözni tudja azt, amire nincs szüksége. Ezért hát: aki a leginkább tud nélkülözni és visszautasítani, az hagyja oda a legtöbbet. Nagy valaminek tűnik az, ha valaki ezer arany márkát odaadna Isten kedvéért vagyonából, s remetelakot és kolostort építene, és táplálná az összes szegényt; bizony nagy dolog lenne az. Sokkal boldogabb lenne azonban az, aki Isten kedvéért ugyanennyit visszautasítana. Igazi mennyországot birtokolna az az ember, aki Isten kedvéért képes lenne lemondani minden dologról; mindenről, amit csak Isten ad neki, vagy nem ad.

Mármost azt mondod: "Uram, de hát nem vagyok gátló oka és akadályozója ennek gyengéimmel?"

Ha hibáid vannak, akkor kérd Istent újra meg újra akként, hogy nem volna-e dicsőségére és Néki tetsző, ha megszabadítana tőlük, mert Nélküle nem vagy képes semmire. Ha elveszi azokat, akkor köszönd meg, de ha nem teszi, nos, akkor viseld az Ő kedvéért, ámde nem úgy, mint hibát, hanem mint nagy feladatot, amellyel jutalmat kell kiérdemelned és türelmet gyakorolnod. Elégedettnek kell lenned, akár megajándékoz adományával, akár nem.

Ő mindenkinek azt adja, ami neki a legjobb, és ami hozzá illik. Ha valakinek egy kabátot kell kiszabni, akkor a neki megfelelő méret szerint kell készíteni, és ami illik az egyik emberre, az a másiknak egyáltalán nem lenne jó. Mindenkinek olyan méretet veszünk, amilyen illik rá. És így adja Isten is mindenkinek a legjobbat aszerint, hogy mit lát a legmegfelelőbbnek számára. Bizony, aki ebben teljes bizalommal van Őiránta, az a legcsekélyebbel éppannyit kap és birtokol, mint a legeslegnagyobbval. Ha Isten azt akarná adni nekem, amit Szent Pálnak adott, szívesen fogadnám azt, ha úgy kívánná. Ha viszont nem akarja – merthogy ebben az életben csak egészen kevés embert akar olyan tudáshoz juttatni, mint Pált –, szóval, ha Isten nem adja meg ezt, azért még éppoly kedves nekem, és éppoly nagy köszönetet mondok neki, és éppoly elégedett vagyok, ha visszatartja tőlem, mintha azt adta volna. Számomra éppoly elég és éppoly kedves ez, mintha nekem ajándékozta volna – ha egyébként rendben áll a szénán.

Valóban, akként kellene megelégednem Isten akaratával, hogy mindenben, ahol Isten munkál vagy adni akar, akarata oly kedves és oly értékes legyen, hogy ez ne jelentsen kevesebbet, mintha Ő ezt az adományt nékem adná, vagy bennem vinne véghez ezt vagy azt. Így Isten minden adománya és minden cselekedete az enyém lenne, s tehetné bár ehhez az összes teremtmény legjobb vagy legrosszabb részét, mégsem tudnák azt tőlem elrabolni. Hogyan is panaszkodhatnék ezután, hiszen enyém az, amit valamennyi ember csak kapott? Valóban, olyannyira megfelelne az nekem, amit Isten velem tenne, adna vagy nem adna, hogy nem akarnék egyetlen fillért sem fizetni azért, hogy a legjobb életem lehessen, amit csak elképzelhetnék magamnak.

Ekkor azt mondom: "Félek, nem tanúsítok elég igyekezetet ebben, és nem táplálom úgy, ahogy képes lennék rá."

Ezt csak szenvedd és viseld türelemmel, vedd úgy, mint egy gyakorlatot, és légy elégedett. Isten szívesen szenved el megaláztatást és bajt, valamint szívesen mond le a haszonról és a jutalonról csak azért, hogy béke legyen azokban, akik őt szeretik és Hozzá tartoznak. Miért ne legyen meg a békénk, adjon ő nekünk bármit, vagy legyünk híján bárminek is? Írva vagyon, és azt mondja a mi Urunk, hogy boldogok azok, akik az igazságért szenvednek (vö. Mt 5, 10). Valóban: ha egy tolvaj, akit épp felakasztani készülnek, s erre a lopással igencsak rá is szolgált, vagy valaki, aki gyilkolt, és akit joggal készülnének kerékbe törni – ha tehát ezek erre a belátásra jutnának: "Nézd, ezt az igazságosság kedvéért fogod elszenvedni, hiszen helyesen járnak el veled", akkor minden további nélkül megboldogulnának Istenben. Bizony, akárntílyen jogsértők legyünk is, ha úgy fogadjuk Istentől, amit tesz vagy nem tesz velünk, mint tőle eredő igazságot, és szenvedünk az igazságosság kedvéért, akkor boldogok leszünk. Ezért ne panaszkodj másra, mint arra, hogy még panaszkodsz és nem vagy elégedett; egyedül azért panaszkodhatsz, hogy túl sok mindened van. Végte is, aki helyes nézetten lenne, az éppúgy kapna a nélkülözésben, mint a birtoklásban.

Aztán azt mondom: "de hát nézd csak, Isten oly sok emberben visz végbe nagy dolgokat, s ők így az isteni lét által átformáltatnak, és Isten az, aki bennük munkál, nem pedig ők maguk".

Ezért adj hálát Istennek őmiattuk, ha pedig neked adja azt, akkor fogadd el Isten nevében! De ha nem adja neked, akkor önként kell nélkülözned azt, csak Őt bírd elmédben, és ne aggódj azért, vajon Isten hajtja-e végre cselekedeteidet, vagy te teszed azokat. Mert ha csak Őt birtoklod elmédben, akkor Istennek kell azokat tennie, akár akarná, akár nem.

Ne aggódj azért sem, hogy Isten milyen lényegyet vagy módot ad valakinek. Lennék csak oly jó és szent, hogy a szentek közé kellene emeltetnem, akkor az emberek ismét csak arról beszélnének és csak azt kutatnák, vajon a kegyelem vagy a természet műve-e az, ami ebben rejlik, s emiatt nyugtalankodnának. Ezt nem jól teszik. Engedd Istent munkálni benned, Neki tudd be a művet, és ne aggódj azért, vajon a természettel vagy természetfelettien munkál-e, mert mind a kettő az Ővé: úgy a természet, mint a kegyelemi. Mit törödsz azzal, hogy miként cselekszik szívesebben, s mit munkál benned vagy valaki másban? Cselekedjék csak, ahol és amilyen módon az Neki megfelel.

Valaki egy forrást szeretett volna elvezetni a kertjében, és ezt mondta: "bárcsak részesednék a vízből, mit sem törődnék akkor azzal, milyen lenne a csatorna, amelyen keresztül az hozzám folyik; lehetne az vasból, fából, csontból, vagy lehetne akár rozsdás is, csak a vízből részesülnék". Így hát teljesen fonákul cselekszenek azok, akik azért vannak gondban, hogy

Isten a cselekedeteit benned miként viszi végbe, vajon természet szerint vagy a kegyelem alapján. Engedd csak munkálni Őt, neked pedig legyen meg a békéd.

Mert olyannyira vagy Istenben, amennyire békében, és annyira vagy Istenen kívül, amennyire kívül vagy a békességen. Ha valami csak Istenben van, akkor az békében van. Amennyire Istenben, olyannyira békességben. Azt, hogy mennyire vagy Istenben, s azt is, hogy mennyire nem, felismered abból, hogy békében avagy békétlenségben élsz-e. Mert amiben nem vagy békével, abban muszáj békétlenséggel lenned, mert a békétlenség a teremtménytől származik, nem pedig Istentől. Istenben nincs semmi olyan sem, amitől félni kellene: ami Istenben van, azt mind csak szeretni lehet. Éppígy nincs benne semmi sem, ami miatt szomorkodni kellene.

Aki az ő teljes akaratát és kívánságát bírja, az boldog. Azt pedig nem bírja senki, csak akinek akarata teljesen egy Isten akaratával. Ezt az egyezést adja meg nekünk az Isten! Ámen.

A fordító bevezetője

A mű keletkezésének ideje a kutatók körében Eckhart valamennyi írása közül a leginkább vitatott, érvek és ellenérvek tucatjai hangzottak el hogy az 1308 és 1322 közti időben hova helyezendő el. Bár a művet az ilyen esetekben rendszerint kísérő ajánlólevél elveszett, mégis bizonyosan állítják hogy a vigasztaló könyv címzettje Habsburg Ágnes (1281-1364) volt, aki férjét, az utolsó Árpád-házi királyt, III. Andrást 1301-ben vesztette el, két év múltán atyját, Albert királyt gyilkolták meg, majd 1313-ban édesanyja is meghalt. Ágnes a svájci Königsfelden klarissza kolostorának konventjéhez csatlakozott 1318-ban (melynek temploma ma Habsburg-mauzóleum), megtartván ugyanakkor a kolostoron kívüli lakóházát, melyben pápai privilégium alapján továbbra is lakhatott. A hírneves teológus Eckhartot az egykori királynő valószínűleg mostohalánya, a tössi dominikánus apáca Erzsébet vagy a strassburgi püspök közvetítésével kérte fel a mű megírására. Habár az Ágnest ért sorscsapások elegendő alapot adnának rá, az írásban mégsem található a címzett életére történő személyes utalás. A mű nem személyre szóló vigaszt kíván nyújtani, és nem is csupán a keresztény felebaráti szeretet egyik részének teoretikus összefoglalása, inkább az Istent kereső és ezért a világot maga mögött hagyni készülőknek ad bátorítást és útmutatást.

A könyv első részében az Opus tripartitunéhoz hasonló metafizikai tételek olvashatóak melyek elsődlegesen az analógia, univocitas és az egység viszonyát boncolgatják az Atya-Fiú-kapcsolat és a születés kulcsfogalmai segítségével. Az elvont fejtegetések olyan sarkított megfogalmazásai és következtetései mint a Krisztus követése hagyományos keresztényi kívánalmának az emberben az Isten Fiú megszületésének posztulátumakénti értelmezése, a jó ember Isten (mint maga a Jóság) egyszülött fiának tartása és a (csak) külsődleges jócselekedet leértékelése különösen szövegösszefüggésükből kiragadva bizonyjoggal irritálhatták néhány ortodoxabb beállítottságú egyházi vezető füleit. Hogy mondanivalóját esetleg félreértik vagy bárdolatlan elmék nem is értik meg, azzal maga Eckhart is tisztában volt a mű megírásakor. Hiába szólt a "nagy és magasztos dolgokról" azokhoz illően, és hiába tette fel a költői kérdést Augustinust idézve: "Mit tehetek; ha valaki nem érti?"; döntően e könyv egyes kijelentései adtak indítást az Eckhart-ellenes vizsgálat lefolytatására Kölnben. A mű tartalmára vonatkozó anyagot feltehetőleg a kolostorok felügyeletével megbízott egyik illetékes küldte meg a püspöknek Virneburgi Henriknek. A művet az elején szereplő latin idézet alapján már a kölni eljárás során egyértelműen Eckhartnak tulajdonítottá, és később Liber benedictus néven vált ismertté. Többen úgy vélik, hogy ezen írás veszélyességét már Strassburgi Miklós is

felismerte, az általa indított, végül felmentéssel zárult eljárás tárgya is ez volt, egyes német prédikációk mellett.

Az eljárások során Eckhart többször is hangsúlyozta, és védekező iratában is olvasható, hogy írásának inkriminált kijelentéseit nem vitatételekként, hanem kizárólag gyakorlati, erkölcsi szempontból kell érteni, vagyis az Isten iránti szeretet hangsúlyozásaként és a mulandó dolgoktól való elfordulásra ösztönzéseként. Ugyanitt az emberben lévő legbensőbb és legmagasabb, isteni eredetű indíttatások 17, 21-re utalva ("Isten országa tibennetek van") támasztotta alá, újra csak hangsúlyozva az ontológiaival szemben a praktikus jelleget, jóllehet mondandója túllépi a külsődlegességet, teremtményiséget felölelő etika körét.

Az isteni vigasztalás könyve
(Daz bouch der götlichen troestunge)

Benedictus deus et pater domini nostri Jesu Cristi (2 Kor 1, 3 sköv).

A nemes Szent Pál apostol mondja ezeket a szavakat: "áldott legyen az Isten, a mi Urunk, Jézus Krisztus Atyja, az irgalmasságnak Atyja, és minden vigasztalásnak Istene! Ő megvigasztal minket minden szomorúságunkban." Háromféle szomorúság van, amely az embert éri és gyötri ínségében. Az egyik a külső javak sérelméből ered, a másik azokból a károkból, amelyek rokonaival és barátaival esnek meg, a harmadik kár pedig őt magát éri megvetés, baj, testi szenvedés és szívfájdalom által.

Ezért hát elhatároztam, hogy írásba foglalok e könyvecskében néhány tanítást, amelyekkel az ember vigasztalódhat minden bajában, bánatában és szenvedésében. A könyvnek három része van. Az elsőben egy- s másféle igazság található, amelyből és amely által megtudhatjuk, mi az, ami az embert megfelelően és teljesen megvigasztalhatja és meg is vigasztalja minden szenvedésében. Ezt követően mintegy harminc olyan tétel és tanítás található, melyekben mindenki valóban és teljesen vigaszt lelhet. Ezután a könyv harmadik részében olyan példaképeket találunk tetteikben és szavakban, amiket bölcs emberek cselekedtek és mondtak, midőn bánat érte őket.

1.

Elsőként tudnivaló, hogy a bölcs és a bölcsesség, az igaz és az igazság, az igazságos és az igazságosság, a jó és a jóság egymásra vonatkoznak, és egymáshoz a következőképpen viszonyulnak: a jóság se nem teremtett, se nem alkotott és nem is született; mégis szülő, és szüli a jót, s a jó, amennyiben jó, nem alkotott és teremtett, mégis született gyepnek, és a jóság fia. A jóság a jóban szüli magát s mindazt, ami ő maga: létet, tudást, szeretetet, cselekvést – mindezt együtt a jóba önti, s a jó teljes létét, tudását, szeretetét és cselekvését a jóság szívéből, annak legbensőjéből kapja és egyedül tőle. A jó és a jóság nem mások, mint

egyetlen jóság, teljesen egyik mindenben, eltekintve a szülestől, illetve megszületéstől; eközben a jószágszülése és a jóban történő megszületés teljesen egy lényeg, egy élet. Ami a jóhoz tartozik, azt mind a jószágtól és a jószágban kapja. Ott van, ott él és ott lakik. Ott ismeri meg magát és mindazt, amit ismer, ott szeret meg mindent, amit szeret, és munkál a jószággal, a jószágban, a jószág pedig vele és benne hajtja végre minden művét, ahogy írva vagy, s ahogy a Fiú mondja: "a tetteket is az Atya viszi végbe, aki bennem van" (Jn 14, 10), "Atyám mindmáig munkálkodik, azért én is munkálkodom" (Jn 5,17). Minden, ami az Atyáé, azaz enyém, s minden, ami az enyém és az enyémeke, az az Atyámé: adva az övé és kapva az enyém (vö. Jn 17, 10).

Tudnunk kell továbbá, hogy amikor a jóról beszélünk, e név vagy szó nem mást jelöl és foglal magában, éspedig nem kevesebbet és nem többet, mint a puszta és tiszta jószágot; azonban csak annyiban tartunk valamit jónak, amennyiben az magát adó (szülő) jószág. Ha a jóról beszélünk, akkor arra gondolunk, hogy annak jó mivoltát a születetlen jószág adta neki, öntötte és szülte bele. Ezért mondja az Evangélium: "Amint ugyanis az Atyának élete van önmagában, a Fiúnak is megadta, hogy élete legyen önmagában" (Jn 5, 26). Azt mondja "önmagában" nem pedig: önmagától, mert az Atya adta önéki.

Mindazt, amit csak a jóról és a jószágról mondtam, éppígy áll az igazra és az igazságra, a bölcsre és a bölcsességre, Isten fiára és Istenre, az Atyára; továbbá mindarra, ami Istentől született, s aminek e földön nincsen atyja, s amikben semmi nem is születik mindattól, ami nem Isten és teremtett. Ezekben semmilyen kép nincsen, csakis egyedül a puszta, tiszta Isten. Szent János pedig így beszél az ő Evangéliumában: "Ám akik befogadták, azoknak hatalmat adott, hogy Isten gyermekei legyenek. Azoknak, akik hisznek benne, akik nem a vérnek vagy a testnek a vágyából, s nem is a férfi akaratából, hanem Istentől születtek" (vö. Jn 1, 12-13).

"Véren" érti mindazt, ami az emberben nincs az akarata alá rendelve. A "hús akaratan" érti mindazt, ami ugyan az emberben akarata alá van rendelve, de ellenszegüléssel és ellenkezéssel van, továbbá amit a hús vágyakozása vonz magához, s ami a lélekhez és a testhez együttesen hozzátartozik, és nemcsak sajátlag a lélekben található; ezek következtében lesznek a lélek erői fáradtak, gyengék és öregek. A "férfi akaratan" Szent János a lélek legmagasabb erőt érti, amelyeknek természete és működése nem keveredik a hússal, s amelyek tisztán állnak a lélekben, időtől, tértől és mindentől elváltan, ami még valamiképpen tekintettel van térre és időre, vagy tetszőt talál azokban. Ezek semmivel nem közösködnek, és bennük az ember Isten képére formáltatott, és Isten neme szerint való és vele rokon. Mivel azonban ezek az erők nem azonosak Istennel, hanem a lélekben és a lélekkel teremtettek, így hát a maguk számára meg kell semmisülniük és egyedül Istentbe átépülniük, Istentbe és Istentől megszületniük azért, hogy egyedül Isten legyen az ő Atyjuk; mert ekként gyermekei ők Istennek, sőt Isten egyszülött fiai is. Mert mindannak a fia vagyok, ami engem a maga képére és magában, magával azonosnak formált és szült. Amennyiben az ilyen ember Isten fia, amennyiben jó mint a jószág fia, és igazságos az igazságosság fiaként, s egyedül annak fia, annyiban születetlen-szülő, akinek született fia ugyanazon léttel bír, mint az igazságosság, és birtokában van mindannak, ami sajátja az igazságosságnak és az igazságnak.

Mindazon tanításból, amely a Szent Evangéliumban írva van, és amit az értelmes lélek természetes fényében megismerünk, valódi vigaszt találunk minden szenvedésre.

Szent Ágoston mondja: Isten számára semmi nincsen távol vagy messze. Ha azt akarod, hogy számodra se legyen semmi távol vagy messze, akkor igazodj Istenthez, mert nála ezer esztendő annyi, mint a mai nap. Ugyanígy mondom azt is: Istentben nincs szomorúság, se fájdalom, se

baj. Ha mentes akarsz lenni az összes bajtól és fájdalomtól, akkor csak fordulj és igazodj csupán Istenhez. Minden bánat biztosan csakis abból ered, hogy nem egyedül Istenbe és Istenhez térsz meg. Ha kizárólag az igazságosságba formálva és születve állnál ott, akkor valóban éppoly kevésbé lenne képes bánati is fájdalmat okozni neked, mint az igazságosság magának Istennek. Salamon azt mondja: "az igazat nem éri soha veszedelem" (Péld 12,21). Nem azt mondja, hogy "az igaz embert", sem azt, hogy "az igaz angyalt", nem ezt vagy azt. Azt mondja: "az igazat". Ami bárhogy is hozzátartozik még az igazhoz, különösképpen, ami az igazságot az ő sajátjává teszi, s őt igazzá, az fiú, akinek e földön atyja van; az teremtmény, alkotott és teremtett, mert atyja is teremtmény, maga is alkotott vagy teremtett. A tisztán igaznak azonban, mivel ennek nincs alkotott vagy teremtett atyja – s Isten és az igazság teljesen egyik –, egyedül az igazság az atyja, ezért bánat és baj éppoly kevésbé sújthatja, mint Istent. Az igazság nem okozhat neki fájdalmat, mert az igazság nem más, mint boldogság, öröm és gyönyör, továbbá ha az igazság az igaznak fájdalmat okozna, akkor saját magának okozná azt a fájdalmat. Semmi össze nem illő, igaztalan, sem bármilyen

alkotott vagy teremtett dolog nem képes az igazat megbántani, mert

minden, ami teremtett, mélyen alatta áll, éppoly messzire, mint Istentől, és semmiféle hatást vagy benyomást nem gyakorol az igazra, és nem szüli magát abba, akinek egyedül Isten az atyja. Ezért hát az embernek igencsak szorgoskodnia kell, hogy magát önmagától és minden teremtménytől megfossa, és semmilyen más atyát ne ismerjen, csakis egyedül Istent, s akkor semmi nem képes fájdalmat okozni neki vagy elszomorítani: sem Isten, sem teremtmény, sem teremtett, sem teremtetlen dolog, és egész valója, élete, megismerése, tudása és szeretete Istenből és Istenben van, és maga az Isten.

Tudnunk kell egy másik dolgot is, ami az embert hasonlóképpen vigasztalja minden bajában. Ez pedig az, hogy az igazságos és jó ember biztosan hasonlíthatatlanul és kimondhatatlanul jobban örül az igazságosság műveinek, mint amennyi gyönyört és boldogságot ő maga vagy akár a legfelsőbb angyal természetes létében kap. Ezért is adták oda a szentek örömet életüket az igazságért.

Mármost azt mondom: ha a jó és igaz embert külső kár éri, s ő változatlanul higgadt és békés marad szívében, akkor úgy van, amint mondtam: az igazat semmi nem szomorítja el abból, ami megtörténik vele. Ha ellenben úgy van, hogy a külső dolgok bánatot okoznak neki, akkor mégiscsak igazságos és méltányos, ha Isten hagyta, hogy ez az ember a kárt elszenvedje; hiszen igaz akart lenni, és annak gondolta magát, miközben ily csekély dolgok mégis képesek voltak elszomorítani. Mivel pedig Isten jogosan járt el, ezért hát emiatt nem szabad elszomorodnia, hanem örülnie kell annak jobban, mint a saját életének, amelynek mégis minden ember jobban örül, s amely mindenkinek becsesebb, mint ez az egész világ; mert mit segítené az embernek az egész világ, ha nem élne?

A harmadik dolog, amit tudnunk lehet és kell, hogy Isten a természetes igazságnak megfelelően egyedüli forrása és kútfője minden jónak, lényegi igazságnak és vigasztalásnak, s önmagából adódóan mindaz, ami nem Isten, természetesen kezesüléssel, vigasztalansággal és szenvedéssel jár, és a jóságához, amely Istentől ered és amely az Isten, semmit nem tett hozzá, hanem éppenséggel kicsinyíti, eltakarja és elrejt az édességet, élvezetet és vigaszt, amelyet Isten ad.

Továbbá azt mondom, hogy minden fájdalom az aziránti szeretetből ered, amit a kár tőlem elvett. Mármost amennyiben a külső dolgok sérelme fájdalmat okoz nekem, akkor valós jele

ez annak, hogy a külső dolgokat szeretem, s ekként igazából a bánatot és vigasztalanságot szeretem. Csoda-e aztán, hogy bánatér, ha a bánatot és a vigasztalanságot szeretem és kedvelem? Szívem és szeretetem a teremtménynek tulajdonítja a jóságot, amely pedig Isten tulajdona. A teremtmény felé fordulok, amelytől természetesen a vigasztalanság ered, s elfordulok Istentől, akitől mindenfajta vigasz származik. Hogyan lehet aztán csodálkozni azon, hogy bánat ér, és szomorú vagyok? Valóban, Isten és az egész világ sem képesek megvigasztalni azt az embert, aki a vigaszt a teremtményeknél keresi. Aki azonban a teremtményekben egyedül Istent és a teremtményeket egyedül Istenben szeretné, az igazi megfelelő és egyforma vigaszt találna mindenütt. Legyen ezzel vége e könyv első részének.

2.

EZTÁN, A MÁSODIK RÉSZBEN MINTEGY HARMINC TÉTEL KÖVETKEZIK, MELYEK KÖZÜL BÁRMELYIK MÁR ÖNMAGÁBAN IS MEGFELELŐ VIGASZT NYÚJTHAT AZ ÉRTELMESES EMBERNEK BÁNATÁBAN

Az első ez: semmilyen baj és kár nincs valami jó nélkül, és semmilyen kár nem pusztán kár. Ezért mondja Szent Pál, hogy Isten hűsége és jósága nem szenvedheti, hogy valamilyen próbatétel vagy szomorúság elviselhetetlen legyen. Mindenkor teremt és ad valamilyen vigaszt, amellyel segíthetünk magunkon (vö. 1, Kor 10, 13); mert a szentek és a pogány mesterek is mondják, hogy Isten és a természet nem engedik meg a szintiszta rossz vagy baj létezését.

Tegyük föl mármost, hogy egy embernek van száz márkányi pénze, és ebből elveszít negyvenet, és megmarad neki hatvan. Ha aztán ez az ember mindig arra a negyvenre gondol, amit elvesztett, akkor vigasztalan és szomorú marad. Hogyan is vigasztalódhatnék meg és lehetne bánat nélkül, aki csak a kár és a baj felé fordul, azt magába, magát pedig abba sulykolja, csak a kárra tekint, a kár meg visszatekint rá, hozzá szól és vele társalog, és a kár ismét csak visszaszól neki, és mindketten egymás szemébe néznek? De ha úgy lenne, hogy a hatvan felé fordul, amellyel rendelkezik még, az elveszett negyvennek hátat fordítana, és a hatvanba merülne el, azt nézné szemtől szembe és azzal beszélne, akkor biztosan megvigasztalódna. Valami, ami létezik, s ami jó, az képes megvigasztalni. Ami viszont nem létezik, és nem is jó, ami nem az enyém, és elveszett a számomra, az szükségképpen vigasztalanságot, bajt és szomorúságot hoz. Ezért mondja Salamon: "A bánat napjaiban ne feledkezz meg az öröm napjairól". Azt akarja ezzel mondani, ha bánatos és szomorú vagy, akkor gondoldj arra a jóra, amid még van, és amit megtartottál. Amiként az is vigasztalni fogja az embert, ha meggondolja, hogy több ezren élnek olyanok, akik, ha hatvan márkányi pénzük lenne – ami neked még megvan – , akkor nagy uraknak és hölgyeknek s nagyon gazdagnak tartanák magukat, és szívükben örvendeznének.

Van azonban még valami, ami vigasztalja az embert. Beteg ugyan, nagy testi fájdalmai vannak, viszont van hajléka, szükségét nem szenved ételben, italban, orvosok tanácsaiban, szolgálja kiszolgálja, barátai segítik és szánják. Hogy mitévő legyen? Mitévőek legyenek azok a szegény emberek, akiknek ugyanolyan vagy még nagyobb betegséget és bajt kell elviselniük, de senkijük sincsen, aki nekik akár csak hideg vizet is adna? Házról házra kell kutatniuk száraz kenyér után esőben, hóban és hidegben. Ezért hát, ha meg akarsz

vigasztalódní, akkor feledkezz el azokról, akiknek jobban megy, és gondold mindig azokra, akiknek rosszabb a sora.

Továbbá azt mondom: minden fájdalom a szeretetből és vonzalomból ered. Ezért, ha múltbéli dolgok miatt bánkódom, akkor bennem, szívemben szeretet és kötődés van a múltbéli dolgok iránt, és Istent nem szeretem teljes szívestből, még nem azt szeretem, amiről Isten azt akarja, hogy szeressem és Ővele szeressen. Miért lenne csoda aztán, ha Isten hagyja, hogy – teljes joggal – kárt és bajt szenvedjek el?

Szent Ágoston mondja: "Uram, nem akartalak elveszíteni, de kapzsiságomban Melletted a teremtményeket is birtokolni akartam. S ezért elvesztettelek, mert ellenedre van az, hogy Veled mint az igazsággal, hamisságot és a teremtmények csalását birtokoljam". Azt is mondja egy másik helyen, hogy túlságosan mohó az, akinek nem elegendő egyedül Isten, és megint egy más helyen azt mondja: "Hogyan is lehetne elég azoknak Isten teremtményekbeli adománya, akiknek maga Isten sem elég?" Egy jó embernek nem vigaszt, hanem fájdalmat kell hogy jelentsen mindaz, ami idegen Istentől, nem hasonló hozzá, és nem kizárólag maga az Isten. Mindenkor ezt kell mondania: az úristen az én vigaszom! Ha magadtól elutasítván valami másra utalsz engem, akkor adj egy másik Magadat, azért, hogy Tőled Hozzád menjek, mert nem akarok semmit, csakis Téged. Amint a mi Urunk Mózesnek minden jót megígért, és őt a Szentföldre küldte – amely alatta mennyek birodalma értendő – ,így szólt Mózes: "Ha Te magad nem jössz velünk, akkor inkább ne is vezess el innét bennünket" (2 Móz 33, 15).

Minden vonzalom, vágy és szeretet az egyenlőségből ered, mert minden dolog ahhoz vonzódik és azt szereti, ami vele egyenlő. A tiszta ember szeret minden tisztaságot, az igaz ember szereti az igazságot és vonzódik ahhoz. Az ember szája arról szól, ami benne lakozik, miként Urunk is mondja: "a száj a szív bőségéből beszél" (Lk 6, 45). Salamon meg ekként beszél: "Az ember minden fáradozása a szájáért van" (Préd 6, 7). Ezért hát biztos jele az annak, hogy nem Isten, hanem teremtmény lakik az emberszívében, ha kívül még vonzalmat és vigaszt talál.

Emiatt egy jó embernek ugyancsak szégyenkeznie kellene maga és Istene előtt, ha azt veszi észre, hogy Isten még nincs őbenne, s az Atyaisten nem őbenne viszi végbe a cselekedeteket, hanem él még benne ama szánalmas kreatúra, mely meghatározza vonzalmát, s végrehajtja benne a cselekedeteket. Ezért mondja Dávid király, és ezért panaszkodik a Zsoltárban: "Könny a kenyereim nappal és éjjel, ha naponta mondják: "Hol marad Istened?"" (Zsolt 42, 4). Mert a külsődlegesség iránti vonzódás, vigaszt lelés a vigasztalanságban és az erről való örömteli buzgó és sok beszéd mind biztos jelei annak, hogy Isten nem válik láthatóvá bennem, nincs ébren bennem, és nem hat bennem. És szégyenkeznie kellene ama jó embernek más jó emberek előtt is, ha ilyet vennének észre rajta. Egy jó embernek soha nem szabad panaszkodnia sem veszteségekről, sem bajokról, inkább csak amiatt panaszkodjon, hogy panaszkodik, és hogy panaszt és bánatot vesz észre magában.

A mesterek azt mondják, hogy közvetlenül a mennybolt alatt messze elterülő nagy erejű tűz van, és e tűz mégis egyáltalán nem érinti a mennyet. Mármost egy írásműben állítólag az áll, hogy a lélek legalacsonyabbja nemesebb, mint a lélek legteteje. De hát hogyan merészelheti valaki azt állítani, hogy ő mennyei ember, és szíve a mennyekben van, ha csekély dolgok eztán még elszomorítják és fájdalmat okoznak neki!

Most valami másról beszélek. Az nem lehet jó ember, aki nem akarja azt, amit Isten minden esetben akar, mert lehetetlen, hogy Isten bármi mást akarna, mint a jót. S az éppen annyiban

és azáltal lesz máris szükségszerűen jó és egyben a legjobb, hogy Isten akarja. Erre tanította a mi Urunk az apostolokat és bennünket öbennük, s ezért könyörgünk mindennap azért, hogy legyen meg Isten akarata. De ha eljön és megtörténik Isten akarata, mi mégis panaszkodunk.

Egy pogány mester, Seneca kérdezi: mi a legjobb vigasz a bánatban és bajban? S válaszol: az, ha az ember mindent úgy vesz, mintha éppúgy kívánta és kérte volna, mert hiszen úgy is kívántad volna, ha tudtad volna, hogy minden dolog Istenből, Istennel és Isten akaratában történik. Azt mondja egy pogány mester: Fejedelem, legfőbb Atya s a magasságos menny Ura, kész vagyok mindarra, amit akarsz. Add meg nekem az akaratot, hogy akaratod szerint akarjak!

Egy jó embernek bíznia és hinnie kell Istenben, biztosnak lennie Benne a tekintetben, és olyan jónak ismernie Őt, hogy Isten, az ő jósága és szeretete képtelen megengedni, hogy az embert valamilyen baj vagy bánat érje, hacsak nem akarja ezáltal azt az embert nagyobb bajtól megmenteni, vagy már e földön erősebben megvigasztalni, vagy olyan valami jobbat ezáltal és ebből ne akarna kihozni, amiben Isten dicsősége teljesen és erősebben ne mutatkozna meg. De bárhogyan legyen is, a jó ember akaratának azért, hogy Isten akarata meglegyen, oly teljességgel egynek és egyesítve kell lennie Isten akaratával, hogy az ember ugyanazt akarja, mint Isten, még akkor is, ha az ő kára, sőt kárhozata volna. Ezért kívánta Szent Pál, hogy Isten kedvéért és akaratáért, valamint Isten dicsőségéért Istentől bárcsak el lenne választva (vö. Róm 9, 3). Az igazán tökéletes embernek már hozzá kellett szoknia, hogy önössége meghaljon, magát Istenben olyannyira megsemmisítse és Isten akaratában újraformáltassék, hogy teljes boldogsága ebben álljon: magáról és bármiről semmit nem tudván, csakis egyedül Istent ismerje, nem akarván és nem ismervén más akaratot, egyedül Isten akaratát ismerje meg; valamint Istent úgy akarja megismerni, ahogy Isten engem ismer meg, mint azt Szent Pál mondja (vö. 1 Kor 13, 12). Isten mindent, amit megismer, szeret és akar, azt Magában, a saját akaratában ismeri meg, szereti és akarja. Maga a mi Urunk mondja: "Az az örök élet, hogy ismerjenek Téged, az egyedüli igaz Istent" (Jn 17, 3).

Ezért mondják a mesterek, hogy az üdvözültek a mennyei birodalomban a teremtményeket azok összes képétől függetlenül ismerik meg, valamint inkább abban az egy képben ismerik meg, amely Istené, és amelyben Isten önmagát és a dolgokat ismeri, szereti és akarja. Maga Isten tanítja nekünk, hogy ezért könyörgjünk és ezt kérjük, amikor azt mondjuk: "Mi Atyánk ... szenteltessék meg a Te neved", azaz: egyedül csakis Téged ismerjünk meg (vö. Jn 17, 3), "jöjjön el a te országod", azért, hogy semmi másom ne legyen, amit bőségesnek tekintek és tudok, mint Téged, a mindenben bővelkedőt. Emiatt mondja az Evangélium: "boldogok a lélekben szegények" (Mt 5, 3), vagyis: az akaratban szegények, s arra kérjük Istent, hogy legyen meg az Ő akarata itt a földön – azaz bennünk –, "miképpen a mennyekben", azaz magában Istenben. Az ilyen ember olyannyira egy-akaratú Istennel, hogy mindazt akarja, amit Isten akar, és olyan módon, ahogy Isten akarja. És ezért, ha Isten bizonyos módon azt akarja, hogy bűnt is kövessék el, úgy nem akarnám, hogy bár ne követtem volna el, mert így lesz meg Isten akarata a "földön", azaz a vétekben, "miképpen a mennyekben", vagyis a helyes cselekvésben. Ilyen módon akarja az ember Istent Isten kedvéért nélkülözni, és akar Istentől Isten kedvéért elválasztódni. Egyedül ez az igaz megbánása vétkeimnek: én is úgy szánom a bűnt fájdalom nélkül, ahogy Isten szán minden rosszat fájdalom nélkül. Szenvedek, még hozzá a legjobban szenvedek a bűn miatt – mert semmiért, ami teremtett vagy teremthető, nem követnék el bűnt akkor sem, ha az örökkévalóságban ezervilág is lenne – ámde fájdalom nélkül, hiszen Isten akaratában és Isten akaratából veszem és viselem el a szenvedéseket. Egyedül az ilyen töredelem tökéletes, mivelhogy Isten legfőbb jóságának és boldogságának tiszta szeretetéből való, és onnan fakad. Így valósul meg, s ekként látjuk meg, amit e

könyvecskében elmondtam: hogy a jó ember, amennyiben jó, belép a jóság egész tulajdon létébe, amely Isten önmagában.

Noshát jegyezd meg, hogy milyen csodálatos élete van ennek az embernek "úgy a földön, miképpen a mennyekben", önmagában Istenben! A baj számára kellemesség, a szenvedés neki ugyanolyan, mint a szeretet, s ebben még különleges vigaszt is láss: mert ha birtoklom a kegyelmet és a jóságot – amelyről éppen beszéltem –, akkor mindenkor és mindenben egyformán teljesen megvigasztalódom és örvendezek, de ha semmim nincsen belőlük, akkor az a dolgom, hogy Isten kedvéért és Isten akaratából nélkülözzem őket. Ha Isten meg akarja adni azt, amire vágyon, akkor ezáltal birtoklom azt, és örvendezem felette, ezzel szentben ha Isten nem akarja megadni, nos, akkor Isten ugyanazon akaratában, amelyik éppen ezúttal nem akar adni, lemondva fogadom, azaz akként fogadok el, hogy lemondok, ahelyett, hogy kapnék. Miben látok eztán hiányt? És biztos, hogy igazabb értelemben vesszük Istent lemondva, mint elfogadva. Mert ha az ember kap valamit, akkor az adományban rejlik az, ami miatt örül és megvigasztalódik. Ha azonban az ember nem fogad el semmit, akkor nem talál és nem ismer semmi mást, aminek örülhetne, csakis Istent és Isten akaratát.

Van még egy további vigasz is. Ha az ember valamely külső értékét, barátját vagy rokonát, fél szemét, kezét vagy bármijét elveszítené, és Isten kedvéért türelmesen viseli ezt, akkor biztos lehet abban, hogy Isten mindezért legalább annyival kárpótolja, mint amennyiért se lett volna hajlandó a veszteséget elviselni. Például valaki elveszíti a fél szemét. Ha nem akarta volna ezt a szemét ezer vagy hatezer márkányiért vagy még többért sem nélkülözni, akkor Istennél és Istenben biztosan jóváíródik neki mindaz az ellenérték, amennyiért azt a kárt vagy fájdalmat nem lett volna hajlandó elszenvedni. Erre gondolhatott a mi Urunk is, amikor azt mondta: "Jobb, ha egy szemmel bemész az életre, mint ha két szemmel a pokol tüzére vetnek" (Mt 18, 9). Igencsak erre gondolt Isten akkor is, midőn azt mondta: "Aki nevéért elhagyja otthonát, testvéreit, nővéreit, apját, anyját, feleségét, gyermekeit vagy a földjét, százannyit kap, s az örök élet lesz az öröksége" (Mt 19,29). Isten igazságában és üdvösségemre merem állítani, hogy az, aki az Istenért és a jóság kedvéért elhagyja atyját, anyját, fivérét és nővérét vagy bármit, az százszor annyit kap, még hozzá kétféleképpen: egyrészt úgy, hogy atyja, anyja, fivére és nővére százszorkedvesebbek lesznek neki, mint most. Másrészt úgy, hogy nemcsak száz ember lesz hasonlíthatatlanul kedvesebb számára, mint amennyire most atyja, anyja vagy fivére természetből fogva kedvesek neki, hanem mindenki azért, mert ember. Ha valaki ezt nem veszi észre, az egyedül és csakis abból ered, hogy még nem tisztán, teljesen csak Istenért és a jóságért hagyta el atyját, anyját, nővérét és fivérét és minden dolgot. Hogyan is hagyta el Istenért atyját, anyját, nővérét és fivérét az, aki őket a földön még mindig szívébe zárja, aki még szomorkodik, még azt fontolgatja és arra néz, ami nem Isten?

Hogyan hagyott volna el Isten kedvéért mindent az, aki még erre vagy arra a jóra tekint? Szent Ágoston mondja: vond ki ezt meg azt a jót, akkor a magában lebegő tiszta jóság marad meg a maga bőségében: ami Isten. Mert mint föntebb mondtam, ez meg az a jó nem tesz semmit a jósághoz, hanem elrejt és eltakarja a jóságot bennünk. Felismeri és meglátja ezt az, aki az igazságban látja és szemléli, mivelhogy az igazságban igaz, ezért pedig ott kell észrevennie, sehol máshol.

Ámde tudnivaló, hogy az erény birtoklásának és a szenvedés akarásának bizonyos fokozatai vannak, mint a természetben is látjuk, hogy az egyik ember szebb megjelenésében, kinézetében, nagyobb tudásban és mesterségben, mint a másik. Ekként mondom én is, hogy lehet ugyan valaki jó ember, ugyanakkor atyja, anyja, nővére és fivére természetes szeretete többé-kevésbé mégiscsak érinti, és ingatag lesz – de sem Istentől, sem a jóságtól nem eshet el.

Olyan mértékben jó vagy még jobb, amennyiben kevésbé vagy többé vigasztalja vagy érinti az atya, anya, nővér és fivér, valamint önmaga iránti természetes szeretete és vonzalma, s lesz mindez tudatos benne.

Hiszen, mint fentebb írtam: ha valaki ezt éppen arra tekintettel fogadná el, hogy Isten akarata – és az emberi természet kivált Istennek az első ember bűnére vonatkozó igazságossága folytán ugyancsak hiányos –, s ha másfelől Isten akaratában azt újra csak készségesen nélkülözné, amikor nem kapja, akkor az ember megfelelő módon járna el, és a bánatában is bizonyára megvigasztaltatna. Ez az értelme, amikor Szent János azt mondja, hogy az igazi "világosság világít a sötétségben" (Jn 1, 5). Szent Pál pedig azt mondja, hogy "az erő a gyöngeségben nyilvánul meg a maga teljességében" (2 Kor 12, 9). Ha egy tolvaj képes lenne igazán, teljesen, tisztán, szívesen, önként és boldogan az isteni igazságosság szeretetéből elszenvedni a halált, amennyiben Isten és az ő igazsága úgy kívánja, hogy a gonosztevőt kivégezzék – akkor bizonyosan megmenekülne és üdvözlne.

Megint másik vigasz ez: nemigen találni senkit, aki ne látná szívesen, hogy más azáltal él, hogy ő önként nélkülözi a fél szemét, vagy ne lenne vakká egy évre, ha aztán visszakaphatná a szeme világát, és barátját ezáltal megválthatná a haláltól. Ha valaki eszerint hajlandó lenne nélkülözni egy évre a szeme világát, azért, hogy egy embert – akinek röpke néhány esztendő múlva úgyis meg kell halnia – megmentsen a haláltól, akkor még inkább és még készségesebben illik nélkülöznie ama tíz, húsz vagy harminc évet, amennyit talán még élne, azért, hogy magát örökre boldoggá tegye, és hogy Istent isteni fényében, valamint Istenben önmagát és a teremtményeket is mind láthassa.

Egy újabb vigasz: a jó ember, amennyiben jó, és egyedül a jóságtól született, s a jóság képmása, nem szenvedheti mindazt, ami teremtett, ami ez meg az, keserűség az néki és kártékony valami. Ha tehát ilyesmit veszít el, akkor fájdalomtól, bajtól és kártól szabadul meg, s azt veszíti el. A bánat elvesztése pedig szavamra, valóságos vigasz. Ezért hát az ember ne panaszkodjon semmilyen kár miatt, inkább amiatt panaszkodjon, hogy számára ismeretlen a vigasz, hogy a vigasz nem képes megvigasztalni, ahogy a betegnek sem ízlik az édes bor. Amiatt panaszkodjon az ember – mint fentebb írtam –, hogy még nem semmisült meg teljesen a teremtmények számára, és nem épült be mindenestül a jóságba.

Az embernek bánatában arra is kell gondolnia, hogy Isten az igazat mondja, s ígéreteit saját magában mint az igazságban teszi. Ha Isten elpártolna szavától, az igazságtól, akkor isteniségétől szakadna el, s nem lenne többé Isten: mert Isten nem más, mint saját igéje és igazsága. Igéje szerint azonban fájdalomunknak örömmé kell átváltoznia (vö. Jer 31, 13). Bizonyára ha biztosan tudnám, hogy összes cipelt követnek arannyá kell változnia, akkor minél több és nagyobb követ lenne, annál kedvesebbek lennének, sőt könyörögnék kövekért, és ha tehetném, olyanokat szereznék, amelyek nagyok és súlyosak lennének; minél több lenne belőlük, és minél nagyobbak volnának, annál kedvesebbek lennének nekem. Ezen a módon bizonyára erős vigaszt lelhetne az ember minden bánatára.

Még egy további ehhez hasonló: semmilyen hordóba nem fér kétféle ital. Ha bort kell tartalmaznia, akkor a vizet szükségképpen ki kell öntenünk. A hordónak üressé és szabaddá kell válnia. Ezért hát: ha az isteni boldogságot és Istent akarod befogadni, akkor a teremtményeket szükségszerűen ki kell öntened. Szent Ágoston mondja: "Üresedj ki azért, hogy megtöltekezzél. Tanulj meg nem szeretni azért; hogy szeretni tanulj. Fordulj el azért, hogy odafordítottassál". Röviden szólva: ami felvenni és befogadni képes akar lenni, annak mind üresnek kell lennie. A mesterek azt mondják: ha a szemnek önmagában lenne

valamilyen színe, amikor érzel, akkor nem érezné sem azt a színt, milyen színű, sem azt, milyen nem; egyiket sem érezné, de mivel semmilyen színe nincs, ezért érzel minden színt. A falnak van saját színe, ezért nem éreli sem saját színét, sem valamilyen más színt, és nem talál élvezetet a színekben, az aranyban vagy a lazúrból éppoly kevésbé, mint a szén színében. A szemnek ugyan nincs színe, de mégis birtokolja azt a legigazabb értelemben, merthogy vágyal, örömmel és boldogsággal éreli azt. S minél tökéletesebbek és tisztábbak a lélek erői, annál tökéletesebben és teljesebben fogják fel azt, amit megragadnak, annál többet fogadnak be, annál nagyobb gyönyört érenek, és annál inkább egyé válnak azzal, amit befogadnak, és pedig olyan mértékben, hogy végül a lélek legfelső ereje – amely mentes minden dologtól, és nem közösködik semmivel – nem kevesebbet fogad be, mint Istent az Ő létének bőségében és teljességében. És a mesterek bizonyítják, hogy ehhez az egyesüléshez, átadáshoz és örömhöz boldogság és gyönyör tekintetében semmi nem hasonlítható. Ezért hát nagyon figyelemreméltó, amit a mi Urunk mond: "Boldogok a lélekben szegények" (Mt 5, 3). Szegény az, akinek semmije sincs. A "lélekben szegény" azt jelenti: miként a szent szegény színekben, és mentes a színektől, de fogékony minden színre, akként fogékony az, aki lélekben szegény minden lélekre, minden lélek lelke pedig Isten. A lélek gyümölcse a szeretet, a boldogság és a béke. Csupasznak lenni, szegénynek lenni, semmit nem birtokolni, üresnek lenni – ez átváltoztatja a természetet; az üresség a vizet fölfelé hajtja, és tesz még sok más csodát, amiről itt most nem kívánok szólni.

Ezért hát: ha Istenben akarsz a teljes örömet és vigaszt megtalálni és birtokolni, akkor ügyelj arra, hogy mentes legyél minden teremtménytől és a teremtmények adta minden vigasztól. Kétségtelen, hogy amíg a teremtmény fontos neked, és képes megvigasztalni, addig soha nem találsz igazi vigaszt. Ha viszont nem képes megvigasztalni semmi más, csakis Isten, akkor Ő valóban megvigasztal, s vele és benne minden, ami örömet ad. Ha vigaszt ad neked, ami nem Isten, akkor nincs vigaszod sem itt, sem ott. Ha ezzel szemben a teremtmény nem vigasztal meg, és nem tetszik neked, akkor vigaszt találsz itt éppúgy, mint aratot.

Ha az ember képes lenne egy kelyhet tökéletesen kiüríteni és üresen tartani mindentől, ami megtölthetné, még a levegőtől is, úgy a kehely megragadná és elfeledné természetét, és az üresség az égig vinné föl. Éppígy emeli föl Istenhez a lelket az összes teremtménytől való mentesség, szegénység és üresség. Az egyenlőség (glíchnisse) és a hő ugyancsak fölfelé a magasba húz. Az Istenségben az egyenlőséget a Fiúnak tulajdonítják, a hőt és a szeretetet pedig a Szentléleknek. Az egyenlőség minden dologban, de különösképpen, elsőként és leginkább az isteni természetben nem más, mint az Egy születése, az Egytől, Egyben és Eggyel való egyenlőség pedig a virágzó és tüzes szeretet kezdete és forrása. Az Egy kezdet mindenféle kezdet nélkül. Az egyenlőség egyedül az Egytől eredő kezdet, azt, hogy van és hogy kezdet, azt az Egytől és az Egyben kapja. A szeretet természetétől fogva kettőből, de Egyként fakad és árad ki. Az Egy Egyként nem ad ki szeretetet, a kettő kettőként úgyszintén nem. De a kettő Egyként szükségszerűen természetes, sürgető és heves szeretetet ad ki.

Mármint azt mondja Salamon, hogy minden víz, azaz minden teremtmény eredete felé tör, és oda tér vissza (vö. Préd 1, 7). Ezért szükségképp igaz, amit mondtam: hogy az egyenlőség és heves szeretet fölfelé húzzák, fölvezetik és fölviszik a lelket az Egy első forrásába, aki "atyja mindenknek" a "mennyeben és a földön" (vö. Ef 4, 6). Így hát azt mondom, hogy azaz Egytől született egyenlőség a lelket Istenbe vonja, ahogyan Egy Ő a maga elrejtett egységében, mert ezt értjük Egyen. Van erre egy szemléletes képünk. Amikor a földi tűz meggyújtja a fát, akkor egy szikra a tűz természetét fogadja be, és a tiszta tűzhez lesz hasonlatos, amely közvetlenül a mennybolt alatt van. Nyomban megfedezkedik és lemond atyjáról és anyjáról, fivérééről és nővéréről e földön, és fölfelé iramlík a Mennyei Atyához. A

szikra atyja e földön a tűz, anyja a fa, fivére és nővérei a többi szikrák; rájuk nem vár az első szikrácska. Sebesen iramlík fölfelé igazi atyjához, amely a mennybolt; mert aki ismeri az igazságot, az jól tudja, hogy a tűz, ha igazából az, akkor nem valódi és igaz atyja a szikrának. A szikrának és minden tűzszerűnek valódi és igaz atyja a mennybolt. S igencsak figyelembe veendő még az is, hogy ez a szikrácska nem egyedül atyját, anyját, fivérét és nővérét hagyja el; de elhagyja, elfeledi és megtagadja önmagát is a szeretet ama készítésére, hogy igazi atyjához, a mennybolthoz térjen, hiszen szükségszerűen el kell hamvadnia a levegő hűvösében; de mégis ki akarja mutatni természetes szeretetét igazi, Mennyei Atyja iránt.

Miként ezelőtt valaminek az üres vagy pusztá létével kapcsolatban elhangzott, hogy a lélek minél tisztább, lecsupaszítottabb és szegényebb, minél kevesebb teremtményt tart meg és minél inkább kiürít mindent, ami nem Isten, annál tisztábban fogadja be Istent, annál inkább egygyé lesz vele, ő Istent nézi, Isten meg őt szemtől szembe, szinte egy képbe átformálva, miként azt Szent Pál mondja. Ekként mondom én is az egylényűségről és a szeretet tüzeréről: mert minél inkább egy lesz valami a másikkal, annyival inkább törekszik afelé, annyival gyorsabb futása, s annál boldogítóbb és örömtelibb. Minél jobban eltávolodik önmagától és mindattól, ami nem az, ami felé törekszik, minél kevésbé lesz hasonlatos (unglicher) önmagához és mindahhoz, ami nem amaz, annál inkább azonosul azzal, ami felé törekszik. S mivel az egyenlőség az Egyből ered, és az Egy ereje által és az Egy erejében csábít, vonz, azért nem lesz nyugalma és megalégedése sem annak, ami vonz, sem annak, a mit vonz, mindaddig, amíg az Egyben nem egyesülnek. Ezért, ebben az értelemben mondta a mi Urunk Ézsaiás próféta könyvében, hogy nem elegendő nekem még oly nagy egyenlőség, és a szeretet semmilyen békéje, amíg magamat a fiamban ki nem nyilvánítom, s magam a Szentlélek szeretetében fel nem gyúlok és el nem égek (vö. Ézs 62, 1). S a mi Urunk kérte Atyját, hogy vele és benne Egy legyünk, ne csak egyesítettek. Erre az ígére és igazságra látható képünk és szemléletes bizonyágunk van külsődlegesen is a természetben. Amikor a tűz hatását kifejti, meggyújtja a fát és égeti, akkor a tűz a fát egészen finommá teszi, korábbi magától különbözővé. Durvaságát, hidegségét, súlyát és nedvességét elveszíti, és a fát magához: a tűzhez teszi egyre jobban hasonlatossá, ámde nem nyugszik meg, nem csillapul és nem elégszik meg sem a tűz, sem a fa, semmilyen meleggel, forrósággal vagy hasonlósággal addig, amíg a tűz bele nem szüli magát a fába, és nem adja át neki saját természetét, saját lényegét olyannyira, hogy a tűz mindkettőnek egyformán – nem többé vagy kevésbé – sajátja legyen különbözőség nélkül. S ezért addig, amíg ez be nem következik – állandó füstölés, önemésztés, sistergés, vesződség és harc van a tűz és a fa között. Ha azonban minden különbözőség elvételük és elmúlik, akkor a tűz megcsendesedik, és a fa elhallgat. Továbbá az igazságnak megfelelően azt mondom, hogy a természet rejtőző ereje titokban gyűlöli a hasonlóságot, amennyiben az különbözőséget és kettősséget hordoz magában, s benne az Egyet keresi, azt szereti benne, és egyedül önmagáért szereti, úgy, ahogyan száj a borban az ízt vagy az édességet keresi vagy kedveli. Ha a víznek lenne olyan íze, mint amilyen a bornak van, akkor a száj a bort többé nem szeretné jobban, mint a vizet.

Ennek okán mondtam, hogy a lélek az egyenlőségben gyűlöli a csak egyenlőséget, s azt nem önmagában és önmaga kedvéért szereti, hanem sokkal inkább az Egyért, amely benne elrejtett, s amely igazi "Atyja", kezdet nélküli kezdete "mindeneknek a mennyekben és a földön". S ezért mondom: amíg még hasonlóság található és nyilvánul meg a tűz és a fa között, addig soha nincs igazi öröm, sem hallgatás, sem pihenő, sem megalégedettség. És ezért mondják a mesterek: az égés ellenállással, izgatottsággal, nyugtalansággal és az időben megy végbe; de a tűz születése és az öröm, idő és meszszeség nélkül valók. Az örömet és a boldogságot senki nem érzi messzinek, sem távolinak. Mindazt, amit itt elmondtam, kifejezi a

mi Urunk, midőn ezt mondja: "Az asszony is szomorú, aki szül, mert elérkezett az órája. Amikor azonban megszületik a gyermeke, azon való örömeiben, hogy ember született a világra, nem gondol többé a gyötrelmeire" (Jn 16, 21). Ezért is mondja és int bennünket Isten az Evangéliumban: kérjük a Mennyei Atyát, hogy örömünk tökéletes legyen, Szent Fülöp pedig ezt mondta: "Uram, mutasd meg nekünk az Atyát, s az elég lesz nekünk" (Jn 14, 8), minthogy az "Atya" születést jelent, nem egylényűséget, hanem az Egyet jelenti, amelyben az egyenlőség hallgatásba merül, és elcsendesül minden, ami létre sóvárog.

Immár az ember világosan fölismerheti, hogy miért és mi okból van vigasz nélkül minden bajában, bánatában és veszteségében. Ez folyvást és csakis abból ered, hogy távol van Istentől, és nem mentes a teremtménytől, különbözik Istentől, s Isten iránti szeretete hideg.

De van ám még valami más: aki erre figyelemmel lenne, és ezt megismerné, az külső kár és baj mellett is igazán megvigasztalódna.

Valaki útra indul, tesz valamit, mást meg mellőz, s eközben baj éri: eltöri a lábát vagy a kezét, elveszíti a fél szemét, vagy megbetegszik. S ha aztán állandóan arra gondol: "Ha másik útra tértél vagy másként cselekedtél volna, akkor ez nem esett volna meg veled" – nos, akkor vigasztalan marad, és szükségképpen gyötrődni fog. Ezért hát így elmélkedjen: "Ha másik útra tértél volna, mást cselekedtél vagy nem cselekedtél volna, akkor könnyen lehet, hogy sokkal nagyobb kár és bánat ért volna" – s ily módon ez az ember igazán megvigasztalódna.

Megint valami mást feltéve: ha elvesztettél ezer márkányit, akkor ne az ezret sirasd, ami elveszett. Adj hálát Istennek, aki adott neked ezer márkát, amit el tudtál veszíteni, s aki által a türelem erényének gyakorlása révén az örök életet nyerheted el, amit pedig sok ezer ember nem kaphat meg. Még egy másik, ami az embert vigasztalni képes: föltételezem azt az esetet, hogy valakit sok évig megbecsülés és tisztelet övezett, és aztán Isten akaratából elveszíti azt. Akkor ennek az embernek bölcsen el kell gondolkodnia, és hálát kell adnia Istennek. A kár és baj közepette tudja csak, hogy milyen sok előnnyel és védettséggel rendelkezett korábban, és köszönetet kell mondania Istennek a biztonságért, amelyet oly sok évig élvezett anélkül, hogy igazán felismerte volna, mennyire részese volt annak: úgyhogy ne nehezteljen. Gondolja meg, hogy az embernek természetes léténél fogva önmagában csak fogyatékoságai és hibái vannak. Minden jót és jóságot Isten kölcsönözött neki, nem pedig tulajdonául adta. Mert aki felismeri az igazságot, az tudja, hogy Isten, a mennyei Atya a Fiúnak és a Szentléleknek mindent átadott, ami jó – de a teremtményeknek viszont semmi jót nem ad, hanem csak kölcsönad nekik hitelbe. A nap meleget ad a levegőnek, de fényt csak kölcsönöz neki. Mégpedig ezért: amint lebukik a nap, a levegő elveszíti a fényt, de meleg marad, mivel azt sajátjaként adta neki a nap. Ezért mondják a mesterek, hogy Isten, a Mennyei Atya, a Fiúnak Atyja, nem pedig ura. És nem ura a Szentléleknek sem. Isten azonban, az Atya-Fiú-Szentlélek-úr, mégpedig a teremtmények ura. S azt mondjuk, hogy Atya volt Isten öröktől fogva, úr viszont attól az időponttól fogva, midőn megalkotta a teremtményeket.

Azt mondom tehát, mivel minden jó vagy vigasztaló időbeli dolog az embernek kölcsönbe adatik, mi panaszkodnivalója van hát, ha az, aki kölcsönözte neki, vissza akarja venni tőle? Hálát kell adnia Istennek, aki oly sokáig kölcsönadta neki azt. Köszönetet kell mondania azért is, hogy Isten nem veszi el tőle mindenestül, amit kölcsönadott; pedig még helyénvaló is lenne, ha Isten mindazt, amit kölcsönözött, újra elvinné tőle, valahányszor az ember azon bosszankodik, hogy visszavették tőle egy részét annak, ami soha az övé nem volt, és aminek urává soha nem vált. És ezért mondja Jeremiás, a próféta nagyon helyesen, miután nagy baj és bánat érte: "Nagy az úr irgalmassága, hogy nem semmisülünk meg teljesen" (vö. Jer. Sir. 3,

25). Ha valaki nekem kölcsönözte volna kabátját, bundáját és köpenyét, majd visszavenné a köpenyét, s a fagyban nekem hagyná a kabátot és a bundát, akkor nagyon is hálát kellene adnom neki és örvendeznem. Különösképpen azt kell belátnom, mennyire igazságtalan vagyok, amikor haragszom és panaszkodom, ha valamit elveszíték; mert ha azt akarom, hogy a birtokomban lévő javakat adják is nekem, és ne csak kölcsönözzék, akkor úr akarok lenni, természetből fogva és teljes értelemben Isten fia; pedig még csak kegyelemből sem vagyok az, mert Isten fiának és a Szentléleknek tulajdonsága, hogy egyforntán viselkedik mindenben.

Tudnivaló ez is: mára természetes emberi erény kétségtelenül oly nemes és oly erős, hogy semmilyen külső cselekedet nem elég nehéz és nem elég nagy neki, hogy benne kellően megmutatkozhatna és abban megformálódhatna. S ezért van egy belső cselekedet, amelyet sem idő, sem tér nem korlátozhat és foglalhat magába, és ebben van valami Istenhez hasonlatos, sőt isteni – akit éppúgy nem zár magába sem idő, sem tér, s aki mindenhol és mindenkor egyformán jelenvaló. Istenhez hasonlatos abban is, hogy semmilyen teremtmény nem képes teljesen befogadni magába, ahogy Isten jóságát sem képes magába beleformálni. És ezért kell léteznie valami belsőnek, fenségesnek és teremtetlennek, mérték és mód nélkülinek, amibe a mennyei Atya teljességgel képes bevésődni, beleáradni és benne magát kinyilvánítani: ez a Fiú és a Szentlélek. Az erény belső cselekedetét oly kevésbé tudja bárki is akadályozni, ahogy nem lehet akadályozni Istent sem, az világít és ragyog nappal és éjszaka. Isten dicsőségét zengi az és egy új éneket, mint Dávid mondja: "Gyertek, zengjünk dalt az úrnak" (Zsolt 95, 1). Evilági a dicsősége annak, és nem szereti azt a cselekedetet Isten, amely külsődleges, időt és teret foglal magába, amely szűkös, amely akadályozható és kényszeríthető, amely idővel és a használat során fáradt és öreg lesz. A másik cselekedet azonban: Istent szeretni, a jót és a jóságot akarni, s eközben mindazt, amit az ember tiszta és teljes akarattal minden jó cselekedetében tenni akar és tenni szeretne, ezzel már meg is tette; ennyiben is Istenhez hasonlatosan, akiről Dávid azt írja "Amit az úr akar, mindent végbevisz" (Zsolt 135, 6).

E tételhez szemléletes példát ad nekünk a kő, amelynek külsődleges megnyilvánulása, hogy leesik és a földön fekszik. Ezt a történést meg lehet akadályozni, s a kő nem hull mindenkor és szüntelenül. Egy másik készség azonban még inkább benne van a kőben: ez a lefelé törekvés, s ez vele született, tőle sem Isten, sem teremtmény, sem bárki más el nem veheti. Ezt a kő szüntelenül cselekszi, éjjelnappal. S ha ezer évig fent lenne, akkor sem vonzódná inkább vagy kevésbé lefelé, mint az első napon.

Hasonlóképp mondom az erényről, hogy van egy belső műve: ez a törekvés és vonzódás minden jóhoz, s menekülés attól, és ellenszenv mindazzal szemben, ami bűnös és rossz, ami nem hasonlatos a jósághoz és Istenhez. Minél rosszabb és Istenhez minél kevésbé hasonlatos egy cselekedet, annál nagyobb az ellenszenv, s minél nagyobb és Istenhez hasonlatosabb a cselekedet, annál könnyebb, kedvesebb és örömtelibb az erénynek a cselekvés. Az erény minden baja és bánata – amennyiben egyáltalán érheti bánat –, hogy ez az Istenért való szenvedés és mindahány külső időbeli cselekedet túlságosan kicsiny ahhoz, hogysem teljesen abban nyilváníthatná és mutathatná ki magát, s beléje formálódhatna. A gyakorlás teszi erőssé, a bőkezűség pedig gazdaggá. Nem azt szeretné, hogy a bánatot és a bajt bárcsak már kiállta és elszenvedte volna; mindenkor szüntelenül szenvedni akar Istenért és azért, hogy használjon vele. Minden boldogsága az Istenért való szenvedés, nem pedig a már elmúlt szenvedés. És ezért mondja a mi Urunk igencsak megszívlelendően: "Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa" (Mt 5, 10). Nem azt mondja: "akik szenvedtek". Az ilyen ember gyűlöli az elmúlt szenvedést, mert az nem az a szenvedés, amelyet ő szeret, hanem elhagyása és elvesztése annak az Istenért való szenvedésnek, amelyet

egyedül szeret. És ezért mondom, hogy az ilyen ember a még csak eljövendő szenvedést is gyűlöli, mert az sem szenvedés. Mégis kevésbé gyűlöli az eljövendő szenvedést, mint az elmúltat, mivelhogy az elmúlt szenvedés a szenvedéstől távolabb van és kevésbé hasonlatos hozzá, mert teljességgel elmúlt. Ha azonban valaki szenvedni fog, akkor ez nem fosztja meg őt teljességgel a szenvedéstől, amit szeret.

Szent Pál azt mondja, hogy Istent Isten kedvéért akarja nélkülözni (vö. Róm 9, 3) azért, hogy nagyobb legyen Isten dicsősége. Azt mondják, Szent Pál abban az időben nyilvánította ezt ki, amikor még nem volt tökéletes. Ezzel szemben úgy vélem, hogy ez a kijelentés egy tökéletes szívből ered. Azt is mondják, Pál arra gondolt, hogy csak egy kis időre akar Istentől elválasztva lenni. Én viszont azt mondom, hogy egy tökéletes ember éppoly kevésbé szeretne elválni Istentől egy órára, mint ezer évre. Ám ha Isten akaratát s dicsőségét szolgálná azzal, hogy Istent nélkülözi, akkor ezer év, sőt akár az örökkévalóság éppolyan könnyű volna neki, mint egy nap vagy egy óra.

A belső cselekedet annyiban isteni, istenszerű és istenízü, hogy miként az összes teremtmény együttvéve egy hajszállal sem múlná felül – még ha ezer világ lenne is – az egyedüli Isten nagyságát, éppígy azt mondom és mondtam az előzőekben is már, hogy ama külső cselekedet terjedelme, nagysága, széle-hossza semmivel sem gyarapítja a belső cselekedetet; ennek jósága önmagában van. Ezért nem lehet soha kicsi a külső cselekedet, ha a belső nagy, a külső cselekedet pedig soha nem lehet nagy és jó, ha a belső kicsi és semmit nem ér. A belső cselekedet magába zár minden nagyságot, bőséget és hosszúságot. A belső cselekedet egész létét nem máshonnan nyeri és meríti, mint Isten szívéből és szívében, ott veszi a Fiút, és Fiúként születik meg a Mennyei Atya ölében. Nem így a külső cselekedet. Ez isteni jóságát inkább a belső cselekedet kiáramlása és kihordása által kapja, az isteniség különbözőségbe, sokaságba és részekbe öltözött alászállásában: mindez azonban és a hozzá hasonló, miként a hasonlóság maga is, Istentől távoliak és idegenek. Mert mindez ahhoz tapad, abban marad meg és talál nyugalmat, ami egyenként jó, ami megvilágíttatik, s ami teremtett, de aminek nincs szeme a jóságra, a magában való fényre s az Egyre, amelyben Isten az Ő egyszülött fiát szüli, és benne mindazokat, akik Isten gyermekei, született fiai. Ott az Egyben van a Szentlélek eredete – mivelhogy ő Isten lelke, és Isten maga is lélek –, onnan árad ki, és a Fiút egyedül tőle kapjuk. Ugyanitt megy végbe a Szentlélek kiáradása mindazokból, akik Isten fiai – aszerint, hogy többé vagy kevésbé, tisztán csak és egyedül Istentől születtek, Isten mintájára és Istenben átférmálódtak, és mindenféle sokaságtól eltávolítottak. Sokaság azonban még a legfőbb angyalokban is természetüknél fogva megtalálható. Sőt, ha helyesen akarjuk megítélni, még magától a jóságtól, igazságtól és mindentől, amire akár csak gondolatban vagy névleg valamely különbözőség árnya vetül, vagy róla ilyeseti sejthető – a Szentlélek eltávolodott, és csak az Egyre bízta magát, mely mentes mindenféle sokaságtól és különbözőségtől, és amelyben Isten: az Atya-Fiú-Szentlélek is elveszít minden különbözőséget és tulajdonságot, Egyként tárulkozik fel, és Eggyé lesz. Ez az Egy tesz bennünket boldoggá, és minél távolabb vagyunk az Egytől, annál kevésbé vagyunk Fiúk és fiak, és annál kevésbé tökéletesen ered és árad ki belőlünk a Szentlélek; ezzel szentben amennyivel közelebb vagyunk az Egyhez, annál igazabb fiai vagyunk Istennek, és árad ki belőlünk Isten, a Szentlélek is. Erre gondol a mi Urunk, Isten fia az istenségben mondván: "De aki abból a vízből iszik, amelyet én adok, az nem szomjazik meg soha többé, mert a víz, amelyet én adok, örök életre szökellő vízforrás lesz benne" (Jn 4, 14). Továbbá "aki hisz bennem, belsejéből az Írás szavai szerint élő víz folyói fakadnak" (Jn 7, 38), és Szent János előadja, hogy a Szentlélekről mondta ezeket.

A Fiú az istenségben sajátosságának megfelelően nem ad mást, mint a fiúságot, Istentől születettséget, a Szentléleknek, Isten szeretetének forrását, eredetét és kiáradását, s az Egy, a Mennyei Atya teljes igaz ívét a maga egészében. Ezért szólott az Atya hangja a mennyekből a Fiúhoz: "Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik" (Mt 3, 17), mert kétségtelen, hogy senki, aki nem Isten fia, nem szereti eléggé és csupán Istent. Hiszen a szeretet, a Szentlélek, a Fiúból ered és árad, a Fiú pedig az Atyát magáért szereti, az Atyát saját magában, és saját magát az Atyában. Teljes joggal mondja hát ezért a mi Urunk: "Boldogok a lélekben szegények" (Mt 5, 3), azaz akiknek sem saját lelkükből, sem az emberi lélekből semmijük nincs, s kitárulkozva mennek Istenhez, és Szent Pál ekként szól: "Isten az Ő lelkében nyilvánította ki ezt" (vö. Kol 1, 8).

Szent Ágoston mondja, hogy az érti legjobban az Írást, aki minden mástól lecsupaszítva az írás értelmét és igazságát magában az írásban, azaz olyan lélekben (Geist) keresi, amelyben írva és mondva vagy: vagyis Isten lelkében. Szent Péter mondja, hogy minden szent ember Isten lelkében szólott (vö. 2 Pt 1, 21). Szent Pál azt mondja: senki más nem képes felismerni és megérteni, mi legyen az emberekben, mint a lélek, ami az emberben van, és senki más nem tudhatja, mi Isten lelke, és mi van Istenben, mint az a Lélek, mely Istené, és maga Isten. (vö. 1 Kor 2, 11). Ezért mondja igen helyesen egy irat, hogy Szent Pál írását nem értheti meg és nem taníthatja más, csak aki maga is rendelkezik azzal a lélekkel, amelyben Szent Pál beszélt és írt. S ez az én folytonos panaszom és minden panaszom, hogy vannak bárdolatlan estberek, akik híjával vannak Isten lelkének, abból semmijük sincs, ezért otromba emberi értelmük szerint akarják megítélni, amit hallanak vagy olvasnak az írásban, amely a Szentlélek által és a Szentlélekkel mondatott és íratott. És nem fontolják meg, hogy írva vagy: "Embernek ez lehetetlen, Istennek azonban minden lehetséges" (Mt 19, 26), s ez áll közönségesen a természetes dolgokra is: ami az alsó természetnek lehetetlen, az a felső természetnek megszokott és természetes.

Vegyétek ezen felül még ehhez, amit nemrég beszéltem: A jó ember, aki Istenben született, Isten fiaként, az Istent öntetágáért és önmagában szereti; valamint sok mást, amit előzőleg előadtam. Hogy még jobban megértsd, tudnivaló, és gyakran mondtam is, hogy a jó ember, aki a Jóságtól és Istenben született, belép az isteni természet minden sajátosságába. Mármost Salamon szavai szerint Isten egyik sajátossága az, hogy mindent önmagáért cselekszik, azaz saját magán kívül nincs tekintettel semmilyen miérte, csakis az önmagáért valóságra; mindeneket magamagáért szeret és tesz. Ezért, ha az ember nem jutalom, dicsőség vagy a kényelem kedvéért szereti Őt és minden dolgot – s nem ezekért hajtja végre cselekedeteit, hanem csakis Istenért és Isten dicsőségéért –, akkor ez jele annak, hogy Isten fia.

Továbbá: Isten saját magáért szeret és cselekszik mindent, azaz a szeretetért szeret, és a cselekvés kedvéért cselekszik; hisz nem kétséges, hogy soha nem szülte volna az örökkévalóságban saját egyszülött Fiát, ha a megszületés nem lenne egyforma a szüléssel. Ezért mondják a szentek, hogy a Fiú olyannyira az öröklétben született, hogy szüntelenül születni is fog. Isten a világot sem teremtette volna soha, ha teremtettnek lenni nem lenne egy a teremtéssel. Isten tehát a világot oly utódon teremtette, hogy azóta is folyton-folyvást alkotja. Ami elmúlt és ami eljövendő, az Istentől mind idegen és távoli. Ezért hát: aki Istentől, Isten fiaként született, az Istent önmagáért szereti, azaz: Istent az Isten-szeretet kedvéért szereti, és minden tettet a cselekvés kedvéért tesz. Isten soha nem fárad bele a szeretetbe és a cselekvésbe, és amit csak szeret, az számára mind egy és ugyanaz a szeretet. Ezért igaz az, hogy Isten a szeretet. S ezért mondtam fentebb, hogy a jó ember mindenkoron Istenért akar szenvedni, és nem szeretne túl lenni a szenvedésen, szenvedve birtokolja azt, amit szeret. Az Istenért való szenvedést szereti, és Istenért szenved. Ezért és ennyiben Isten fia, Isten képében

és Isten képére formált, aki önmagáért, azaz a szeretetért szeret, és a cselekvés kedvéért cselekszik; Isten is ezért szeret és cselekszik szüntelenül. Isten munkálkodása az Ő természete, lényege, élete és boldogsága. Éppígy igaz ez Isten fiára, azaz a jó emberre, amennyiben Isten fia, hogy az Istenért való szenvedés és az érte való cselekvés az ő lényege, élete, cselekedete és boldogsága, mivel így szól a mi Urunk: "Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért" (Mt 5, 10).

Ezután pedig harmadjára azt mondom, hogy a jó ember, amennyiben jó, Isten sajátosságát birtokolja nemcsak abban, hogy mindent, amit szeretés amit tesz, azt Isten kedvéért szereti és teszi – akit szeret, és akiért cselekszik –, hanem aki így szeret, az saját magáért is szeret és cselekszik; mert akit szeret, az a nem született Isten-Atya, az pedig, aki szeret, a született Isten-Fiú. Mármost az Atya a Fiúban van és a Fiú az Atyában. Az Atya és a Fiú egyek. Erről – hogy a lélek legbenseje és legteteteje Isten fiát és az Isten-Fiúvá válást a Mennyei Atya ölében miként kapja és fogadja – olvashatsz e könyv végén, ahol írok egy nemes emberről, aki "elméne messze tartományba, hogy országot vegyen magának, aztán visszatérjen" (Lk 19, 12).

Másfelől tudnivaló, hogy a természetben a legfensőbb és legmagasztosabb természet hatása és befolyása bármely létező számára gyönyörtelibb, és több örömet okoz, mint saját természete és létezési módja. A víz saját természetéből adódóan lefelé, völgynek folyik, s ebben áll lényege is. Ámde a magas égen lévő hold hatására és befolyására megtagadja és elfelejti saját természetét: s hegynek fölfelé, a magasba folyik, és ez a kiáradás sokkal könnyebb számára, mint a lefelé folyás. Ebből ismerheti fel az ember, jó úton jár-e: hogy gyönyörűséges és örömteli volna-e néki feladni saját természetes akaratát, megtagadni azt, és önmagáról minden olyan dologban lemondani, amit Isten akarata szerint el kell szenvednie. És igazából erre gondolt, amikor azt mondta a mi Urunk: "Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye keresztjét, és kövessen" (Mt 16, 24), azaz: hagyjon fel mindazzal és szabaduljon meg mindattól, ami kereszt és szenvedés. Mert bizonyos az, hogy ha valaki megtagadta volna magát, magáról teljesen lemondott volna, annak számára semmi nem lehetne kereszt, se bánat, se szenvedés; annak minden boldogság, gyönyör és szívbeli öröm volna, az ilyen ember menne Hozzá, és követné Istent igazán. Mert ahogy Istent semmi nem képes elszomorítani vagy megbántani, éppoly kevésbé tudna egy ilyen embernek bánni is szomorúságot és fájdalmat okozni. Ennélfogva, amikor a mi Urunk azt mondja: "Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye keresztjét, és kövessen", akkor az nemcsak parancsolat, ahogy általában gondolják és vélik, hanem biztatás inkább és isteni útmutatás, hogy mi módon válhat az embernek minden szenvedése, cselekvése és egész élete örömtelivé és boldoggá. Így ez inkább jutalom, semmint parancs. Merthogy annak, aki ehhez hasonlóvá lett, megvan mindene, amit akar, és nem akar semmi rosszat, ez pedig boldogság. Ezért hát újra csak joggal mondja a mi Urunk: "Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért" (Mt 5, 10).

Ezenfelül, amikor a mi Urunk, a Fiú azt mondja: "aki követni akar, tagadja meg magát, vegye keresztjét, és kövessen" – ez azt jelenti, legyen Fiúvá, mint ahogy én Fiú vagyok, született Isten, s legyen ugyanaz az Egy, ami én vagyok, amihez én jutok belül lakozván, bent maradván az Atya ölében és szívében. Atyám – mondja a Fiú –, azt akarom, hogy aki követ engem és hozzám jön, az ott legyen, ahol én vagyok (vö. Jn 12, 26). Valójában senki más nem jó a Fiúhoz, mint aki már Fiú, vagy az, aki Fiúvá válik, és senki nincs ott, ahol a Fiú – aki az Atya ölében és szívében Egy az Egyben –, csak az, aki Fiú.

"Kiviszem a pusztába – mondja az Atya –, s a szívére beszélek" (Óz. 2, 16). Szív a szívhez, Egy az Egyben, ezt szereti Isten, és mindent gyűlöl, ami ettől idegen és távoli, Ő az Egyhez

hív és híz. Az Egyet keresi minden teremtmény, még a legalacsonyabb teremtmény is, s a legmagasabbak saját természetükön felülemelkedve, abból kiragadva és újraformálva keresik az Egyet az Egyben és az Egyet önmagukban, s ezt az Egyet ismerik meg. Ezért nyilván azt akarja mondani a Fiú: az Atyában, az istenségben, ahol én vagyok, ott kell lennie annak, aki engem szolgál, aki engem követ, és aki hozzám jön.

Van azonban további vigasz is. Tudnivaló, hogy az egész természet számára lehetetlen valamit összetörni, lerontani vagy akár csak érinteni is anélkül, hogy inkább javára ne törekedne annak, amit érint. Nem elég szántára, hogy ugyanolyan jót hozzon létre, folyvást jobbat akar tenni. Miként? A bölcs orvos soha nem érinti a beteg ujját úgy, hogy fájdalmat okoz az embernek, ha nem lenne képes magát az ujjat vagy az egész embert jobb állapotba hozni, és szántára könnyebbséget teremteni. Ha képes gyógyítani az embert és az ujjat, akkor megteszi. Ha nem így van, akkor levágja az ujjat azért, hogy az embernek jobb legyen. És sokkal jobb egyedül az ujjat feláldozni és az embert megmenteni, mint ha mind az ujj, mind az ember elpusztulna. Jobb egy kár, mint kettő, különösen, ha az egyik összehasonlíthatatlanul nagyobb lenne, mint a másik. Tudnivaló az is, hogy az ujj, a kéz és bármely tag – hisz ezek részei az embernek – természettől fogva jobban szeretik az ember egészét, mint saját magukat, szívesen, habozás nélkül és boldogan áldozzák föl magukat az ő javára szükség és baj esetén. Bizonyára igazam van, ha azt mondom, hogy az ilyen testrészt önmagát csöppet sem szereti, kivéve annak kedvéért és abban, akinek része. Ezért számunkra is igencsak illő és természet szerint volna, ha sehogy másként nem szeretnénk magunkat, hacsak nem Isten kedvéért és Istenben. S ha így lenne, akkor számunkra könnyű és örömteli lenne mindaz, amit Isten tőlünk és bennünk akarna, kiváltképp, ha bizonyosak lennénk, hogy Isten hasonlíthatatlanul kevésbé volna képes eltérni bármilyen szülységet vagy kárt, ha nem ismerne fel benne és általa sokkal nagyobb nyereséget. Bizony, ha valaki erre vonatkozólag nincs bizalommal Isten iránt, akkor igenis jogos, hogy bánkódik és szenved.

De van még egy másik vigasz. Szent Pál mondja, hogy Isten megfenyíti mindazokat, akiket fiainak tekint és elfogad (vö. Zsid 12, 6). Ha az ember Fiúvá akar lenni, ahhoz hozzátartozik, hogy szenvedjen. Mivel Isten Fia az istenségben és az örökkévalóságban nem lett volna képes szenvedni, azért küldte őt a mennyei Atya az időbe, hogy emberré legyen és szenvedhessen. Ha tehát Isten fia akarsz lenni, szenvedni viszont nem akarsz, akkor teljesen igazságtalan vagy. A Bölcsesség könyvében áll, hogy Isten megvizsgálja és próbára teszi, hogy ki az igaz ember, ahogy az aranyat megvizsgálják, próbára teszik és égetik az olvasztó kemencében (vö. Bölcs 3, 5-6). Ha egy király vagy egy fejedelem harcba küldi lovagját, az annak jele, hogy igen bízik benne. Láttam egy uraságot, aki olykor, ha szolgálatába fogadott valakit, azt éjjel kiküldte, majd maga vonult ellene, és megvívott vele. S történt, hogy az egyik jelölt, akit ily módon ki akart próbálni, kis híján végzett vele; és ezt a szolgát aztán sokkal jobban szerette az úr, mint azelőtt.

Azt olvassuk, hogy Szent Antal a pusztában egyszer különösen szenvedett a rossz szellemektől, s ahogy legyűrte fájdalmát, megjelent neki a mi Urunk külsőleg láthatóan és vidáman. Akkor így kiáltott fel a szent: "Óh kedves uram, hol voltál éppen, amikor oly nagy szülységben voltam?" Erre így szólt a mi Urunk: "Éppúgy itt voltam, ahogy most. De látni kívántam – és örömmel töltött el látnom –, hogy jámbor vagy." Az ezüst vagy az arany magában is tiszta ugyan, de ha olyan edényt akarnak készíteni belőle, amelyből a király iszik, akkor erősebben kiégetik, mint a többi. Ezért áll írva az apostolokról: örültek annak, hogy méltóak voltak Istenért megaláztatást elviselni (vö. Ap Csel 5, 41).

Isten természetből való Fia kegyelemből emberré akart lenni azért, hogy szenvedhessen érted; te pedig Isten fiává akarsz lenni és nem ember, hogy ne szenvedhess, és ne is kelljen szenvedned se Istenért, se saját magadért.

Ha az ember tudatában lenne annak és megfontolná, hogy a maga utódján Istennek, az összes angyaloknak és mindazoknak, akik Istent ismerik és szeretik, mily nagy boldogságot okoz, amikor az ember türelemmel viseli a bajt és szenvedést Istenért, akkor már egyedül ezáltal igazán meg kellene vigasztalódnia. Hiszen van, aki odaadja a javait és elviseli a bajt azért, hogy barátját megörvendeztesse, és valami keveset tehessen néki.

Másfelől meg kell fontolnunk ezt is: ha valakinek van egy barátja, akit miatta kínoz bánat, baj és fájdalom, akkor bizony illő lenne, hogy vele legyen, és vigasztalja saját jelenlétével és mindazzal, amivel vigaszt adhat neki. Ezért mondja a mi Urunk a Zsoltárban a jó emberről, hogy vele van a bajban (vö. Zsolt 33, 18). Ezekből a szavakból hét tanulságot és a vigasznak hét forrását meríthetjük.

Elsőként, amit Szent Ágoston mond, hogy az Istenért való szenvedésben tanúsított türelem jobb, értékesebb, magasabbrendű, mint mindaz, amit az embertől akarata ellenére el lehet venni, melyek mind csak külső javak. Isten a tudója, hogy nem találni egyetlen mégoly gazdag embert sem, aki ne szeretné ezt a világot úgy, hogy önként és szívesen akarna nagy fájdalmat elviselni, akár nagyon sokáig is, hogyha eztán ezzel az egész világon hatalmas úr lehetne.

Második mondanivalómat nemcsak levezetem azokból a szavakból, melyeket Isten mond – hogy Isten vele van az emberrel bajában –, hanem közvetlenül belőlük merítem, és ekként szólok: ha Isten velem van a bajban, akkor mit akarok még, mi többet még ezen kívül? Nem akarok semmi egyebet, és semmi mást nem akarok többé, mint Istent, ha igaz úton járok. Szent Ágoston mondja: "Nagyon mohó és ostoba az, akinek Isten nem elég", máshol pedig így szól: "Hogyan lennének elegendőek valakinek Isten külső vagy belső adományai, ha maga Isten sem elég neki?" Ezért újra csak így beszél egy másik helyen: "Urain, ha elutasítasz bennünket, akkor add nekünk egy másik Magadat, mert semmi mást nem akarunk, mint Téged". Ezért mondja a Bölcsesség Könyve: "Istennel, az örök bölcsességgel együtt minden javak hozzám jöttek" (vö. Bölcs 7, 11). Ez egyfelől azt jelenti, hogy semmi nem jó, és nem is lehet az, ami Isten nélkül jó, és mindaz, ami Istennel jön, az jó, és csakis azért jó, mert Istennel jön. Istenről itt hallgatni akarok. Ha e világ összes teremtményét megfosztanák a léttől, amit Isten ad, akkor pusztá semmik maradnának, vigasztalanok, értéktelenek és gyűlöletesek. Még sok más felséges jelentést rejtenek magukban a szavak, miszerint Istennel jön minden jó, de ezeket kifejtani túlságosan hosszú lenne. A mi Urunk így szól: "Vele vagyok az emberrel a bajban" (vö. Zsolt 90). Erre mondja Szent Bernát: "Uram, velünk vagy a bajban, így hát add mindenkoron szenvednem azért, hogy mindig velem legyél, és mindig birtokoljalak."

Harmadikként ezt mondom: Isten velünk van a bajban, és ez azt jelenti, hogy velünk együtt szenved. Bizony, aki ismeri az igazságot, az tudja, hogy igazat szólok. Isten az emberrel együtt szenved, sőt a maga módján jobban és hasonlíthatatlanul többet szenved, mint az, aki érette szenved. Azt mondani: ha Isten maga szenvedni akar, akkor teljesen jogos, hogy én is szenvedjek. Mert ha igaz ember vagyok, akkor azt akarom, amit Isten akar. Mindennap könyörgök, és Isten parancsolja nekem, hogy így könyörögjek: "Uram, legyen meg a Te akaratod!". Ezért hát, ha Isten akarja a szenvedést, s én mégis panaszkodom a szenvedés miatt, akkor az teljesen helytelen. Bizonyossággal mondom azt is, hogy Isten oly szívesen

szenved velünk és érettünk, amikor egyedül Istenért szenvedünk, hogy kín nélkül szenved. A szenvedés számára oly örömteljes, hogy az nem is szenvedés. Ennélfogva, ha az számunkra rendjénvaló lenne, akkor nekünk se lenne szenvedés a szenvedés, hanem öröm és vigasz lenne az nekünk.

Negyedszer azt mondom, hogy barátunknak velünk együtt való szenvedése természetesen enyhíti saját szenvedésünket. Ha tehát egy ember szenvedése, amelyet velem együtt visel el, vigasztalni tud, úgy Istennek az együttszenvedése sokkal inkább fog vigasztalni.

Ötödször: ha egy emberrel együtt kellene és akarnék is vele együtt szenvedni, akit szeretek, és aki engem szeret – akkor ugyancsak való, hogy együtt szenvedjek Istennel is, aki velem és értem szenved azon szeretetből, amelyet irántam táplál.

Hatodiként ezt mondom: ha úgy van, hogy Isten már azelőtt szenved, mielőtt én szenvedek, s érette szenvedek, akkor minden szenvedéseim könnyen válik vigasszá és örömmé, bármily nagyok és sokfélék is azok. Természetből fogva igaz, hogy ha az ember valamely cselekedetet egy másik cselekedet kedvéért visz végbe, akkor a cél, melynek kedvéért tettét végrehajtja, szívéhez közelebb áll, az pedig, amit tesz, távolabb esik a szívtől, és csak arra tekintettel érinti szívet, ami végett és miatt azt teszi. Aki építkezik, azért faragja meg a fát, és a követ avégből vágja, hogy a nyári hőség és a téli fagy ellen házat készítsen, annak szíve vágya elsőként és teljességgel a ház, és soha nem faragná a követ, és soha nem végezné el a munkát, hacsak nem a ház miatt. Aztán alkalmasint azt látjuk, ha a beteg ember édes bort iszik, akkor – mondja – keserűnek érzi, és ez így igaz; mert a bor minden édességét elveszíti kinn a nyelv keserűségében, mielőtt bejut oda, ahol a lélek érzékeli és megítéli az ízt. Így van ez, habár hasonlíthatatlanul magasabbrendű és igazabb értelemben, amikor az ember minden cselekedetét Istenért végzi: ilyenkor a lélekhez legközelebb álló a közvetítő, vagyis az Isten, s az ember lelkét és szívet semmi olyan nem képes érinteni, ami Isten és az Ő édessége által ne veszítené el keserűségét, és azt ne szükségszerűen kellene elveszítenie, valamint magasztos édességgé válnia, mielőtt bárhogya is érinthetné az ember szívet.

Van egy másik bizonyosság és példázat is: a mesterek azt mondják, hogy a menny alatt tűz van körös-körül. S ezért sem eső, sem szél, sem bármilyen fergeteg vagy zivatar alulról nem juthat olyan közel, hogy csak érinteni is képes volna a mennyet. Mindent megéget és megsemmisít a tűz heve, mielőtt még a mennyig hatolhatna. Azt mondom, éppígy mindaz, amit Istenért szenvedünk és teszünk, édessé válik Isten édességében, mielőtt az olyan ember szívéhez jutna, aki Istenért cselekszik és szenved. Hiszen pontosan ezt jelenti a szó, amikor azt mondják: "Istenért", mivelhogy semmi soha nem jut a szívhez, csakis ha átáramlott Isten édességén, amelyben elveszíti keserűségét. És ezt is elégeti az isteni szeretet forró tüze, mely a jó ember szívet körülveszi és magába zárja.

Most már világosan láthatjuk, hogy a jó ember mennyire megfelelően és milyensokféle módon lelhet vigaszt a bajban, szenvedésben és a cselekvésben. Egyik mód az, ha Istenért szenved és cselekszik; a másik, ha az isteni szeretetben leledzik. Amiként felismerheti és tudhatja az ember azt is, hogy minden cselekedetét Istenért teszi-e, és Isten szeretetében áll-e; mert bizonyos az, hogy ha az ember szenvedéssel telinek és vigasztalannak találja magát, akkor nem egyedül Istenért ment végbe a cselekedete, és látni való, hogy ennyiben ez az ember nem áll biztosan az isteni szeretetben sem. Dávid király mondja: "Tűzjött Istennel és Istentől, ami körös-körül mindent eléget, ami Isten ellenére van" (vö. Zsolt 97, 3) és nem hasonlatos hozzá, vagyis: a fájdalom, vigasztalanság, békétlenség és keserűség.

Még hátra van a hetedik vigasz, mely e szavakba van foglalva: Isten velünk van a bajban, s velünk együtt szenved. Isten sajátossága igen nagy vigaszt nyújthat, ha azt tekintjük, hogy ő a tiszta Egy, az – akár csak gondolati – különbözőséggel fellépő bármely sokaság nélkül, s hogy minden, ami Őbenne van, az maga az Isten. S mivel ez igaz, így hát ezt mondom: amit a jó ember Istenért elszenved, azt mind Istenben szenved el, és Isten vele együtt szenved a szenvedésben. Ha szenvedésem Istenbe helyeződött, és Isten velem szenved, hogy is lehetne akkor a szenvedés számomra fájdalom – ha egyszer a szenvedés elveszíti fájdalmas jellegét, fájdalom Istenben van, és Isten a szenvedésem? Bizony, mivelhogy Isten az igazság, ezért ahol az igazságot meglelem, Istenemet, az igazságot találom meg – ugyanúgy nem többé és nem kevésbé találom a szenvedésben Istent, valahányszor makulátlan szenvedésre telek Istenben és Istenért. Aki ezt nem látja be, az saját vakságára panaszkodjon, s ne rám, sem pedig az isteni igazságra és a szeretni való jóságra.

Ily módon szenvedjete hát Istenért, mert az ilyen szenvedés mindenekfelett üdvös, és maga a boldogság! "Boldogok – mondotta a mi Urunk –, akik üldözést szenvednek az igazságért" (Mt 5, 10). Miként hagyhatná a jóságot szerető Isten, hogy barátai, a jó emberek ne állandóan és szüntelenül a szenvedés állapotában legyenek? Ha lenne valakinek egy barátja, aki néhány napig kész volna szenvedni azért, hogy ezáltal nagy hasznot, dicsőséget és nyugalmat nyerhessen, s hosszú időre birtokolhassa ezeket; és ha ez a valaki meg akarná akadályozni barátja szenvedését, vagy azt kívánná, hogy valaki megakadályozza azt, akkor nem mondanánk, hogy barátja annak az embernek, vagy kedveli őt. Nem tűrhetné Isten sem semmi módon, hogy barátai, a jó emberek valaha is szenvedés nélkül legyenek, ha nem lennének képesek fájdalom nélkül szenvedni. A külsődleges szenvedés minden jósága az akarat jóságából ered és árad, mint fentebb írtam. Ezért hát, amit a jó ember hajlandó elszenvedni, kész arra és kívánja is azt Istenért, mindazt az Ő szemében el is szenved, Istenben és Istenért. Dávid király így szól a zsoltárban: "kész vagyok minden bajra, fájdalom mindenkoron jelenvaló szívemben, látnivaló" (vö. Zsolt 37, 18). Szent Jeromos mondja, hogy a tiszta viasz – amely teljesen puha, és alkalmas arra, hogy bármit megformáljon belőle az ember, amit akar – magába foglalja mindazt, amit belőle formálhatunk, még ha külsőleg nem is formálunk belőle semmit. Írtam fentebb azt is, hogy a kő nem kevésbé nehéz, ha nem esik külsőleg láthatóan a földre; súlyossága egészében csak abban áll, hogy lefelé törekszik, és önmagában kész arra, hogy lefelé essen. Végül éppúgy megírtam fentebb azt is, hogy a jó ember már most megtette földön és égen mindazt, amit tenni akart, ebben is Istenhez hasonlóan.

Most már felismerhetjük és beláthatjuk azok bárdolatlanságát, akik közönségesen csodálkoznak, ha azt látják, hogy jó emberek fájdalmat és bajt szenvednek el, és gyakran támad olyan gondolatuk és tévhitük, hogy e szenvedés amazok titkos bűne miatt van. Így hát mondják is olykor-olykor: "Aha, gyanítottam, hogy ez az ember egyáltalán nem jó. Hogyan is történhetett másként, hogy oly nagy bánatot és bajt szenvedett el, én pedig még azt hittem, hogy benne semmi hiba nincsen!" Igazat adok nekik: bizonyosan, ha ez valódi fájdalom lenne, és számukra töredelem, szerencsétlenség volna az, amit elviselnek, akkor nem lennének sem jók, sem bűn nélkül valók. De ha jók, akkor a szenvedés számukra nem fájdalom és nem is szerencsétlenség, hanem nagy szerencse és boldogság. "Boldogok – szól Isten, az igazság – mindazok, akik üldözést szenvednek az igazságért" (vö. Mt 5, 10). Ezért áll a Bölcsesség könyvében, hogy "az igazak lelke azonban Isten kezében van, és gyötrelem nem érheti őket. Az esztelenek szemében úgy látszott, hogy meghaltak; a világból való távozásukat balsorsnak vélték, elmenetelüket megsemmisülésnek. De békességben vannak" (Bölcs 3, 1-3); örömben és boldogságban. Ama helyen, ahol Szent Pál arról ír, hány szent viselt el különb-különbféle nagy szenvedést, ott azt is mondja, hogy: "a világ nem volt méltó rájuk" (Zsid 11, 38). S itt az írásnak, ha helyesen magyarázzuk, háromféle értelme van. Az egyik, hogy a jelenvaló világ

sok jó ember számára semmilyen értékkel nem bír. Egy másik értelmezése jobb, és így azt jelenti, hogy ennek a világnak a jósága megvetendőnek és értéktelennek látszik; egyedül Isten értékes, ezért értékesek ezek az emberek Isten számára, és ezért méltóak Rá. A harmadik értelme, amire most gondolok, s amit közölni akarok veletek, az, hogy ez a világ, vagyis azok az emberek, akik ezt a világot szeretik, érdemtelenek arra, hogy bánatot és bajt szenvedjenek el Istenért. Ezért nagyon írva, hogy a szent apostolok örültek annak, hogy méltóak voltak Isten nevéért szenvedést elviselni (vö. Ap Csel 5,41).

De legyen elég a szavakból. E könyv harmadik részében ugyanis több olyan vigaszcsoportról akarok írni, melyek a jó embert szenvedésében éppúgy meg kell hogy vigasztalják, és képesek is megvigasztalni, s hogyan találja meg ezeket a jó és bölcs embereknek nemcsak szavában, de tetteiben is.

3.

A Királyok könyvében azt olvassuk, hogy valaki becsmérelte Dávid királyt, és súlyos sértéssel illette. Akkor Dávid egyik barátja azt mondta, hogy megöli a hitvány kutyát. A király azonban így szólt: "Nem, hisz lehet, hogy e gyalázat által Isten a legjobbat akarja, s teszi is majd nekem!" (vö. 2 Kir 16, 5 sköv.).

Az atyák könyvében azt olvassuk, valaki panaszkodott egy szent atyának, hogy szenvednie kell. Akkor az atya így szólt: "azt akarod fiam, kérem Isten, hogy vegye ezt le rólad?" A másik ezt felelte: "Nem atyám, mivel üdvös ez nekem, most már belátom. Inkább arra kérjed Isten, juttasson nekem kegyelméből, hogy önként szenvedjek".

Megkérdeztek egyszer egy beteg embert, miért nem kéri Isten, hogy gyógyítaná meg? Akkor az illető azt mondta, hogy három okból sem tenné szívesen ezt. Az első az, hogy bizonyos abban, miszerint a szerelmes Isten soha nem hagyná, hogy beteg legyen, hacsak nem a legjobbat akarná neki. A második ok az lenne, hogy az ember – amennyiben jó ember – mindent akarjon, amit Isten akar, ne pedig azt akarja, hogy Isten akarja, amit az ember akar, mert az nagyon helytelen lenne. Ezért hát amennyiben azt akarja, hogy beteg legyek – mert ha nem akarná, nem is lennék beteg –, úgy ne is akarjam, hogy egészséges legyek; mert kétségtelen, ha úgy lenne, hogy Isten meggyógyítana anélkül, hogy akarta volna, akkor értéktelen és közömbös lenne számomra, hogy meggyógyított. Az akarás a szeretetből ered, a nem-akarás a nem-szeretetből származik. Számomra sokkal kedvesebb, jobb és hasznosabb, hogy Isten szeret, és ezzel együtt beteg vagyok, mint ha testben egészséges lennék, és Isten nem szeretne. Amit Isten szeret, az valami, amit meg nem szeret, az bizony semmi – így mondja a Bölcsesség könyve (vö. Bölcs 11, 25). Abban is van igazság, hogy mindaz, amit Isten akar, éppen annyiban és azáltal jó, hogy Isten akarja. De hogy emberi példát mondjak: jobb lenne nekem, ha egy gazdag, hatalmas ember, például egy király szeretne, és egy ideig mégis adomány nélkül hagyna, mintha adna ugyan valamit, de nem szeretne őszintén. Szeretetből most semmit sem adna, de csak azért nem ajándékozna éppen nekem semmit, hogy aztán annyival nagyvonalúbban és gazdagabban ajándékozzon meg. Sőt, fölteszem még azt az esetet is, hogy valaki, aki szeret engem, és mégse ad nekem most semmit, nem is tervezi, hogy később adjon valamit; lehet, hogy később jobbat gondol ki és ad nekem. Türelmesen várni fogok, kivált, hogy adománya kegyességéből való, nem pedig megérdemelt.

Bizonyos az is, hogy akinek szeretetét nem becsülöm, és akinek akarata ellenkezik az enyémmel, és akinél egyedül adományait lesném, az teljesen igaz módon cselekszik, ha semmit sem ad nekem, mi több, gyűlöl, és meghagy balsorsóviban.

Harmadik oka annak, amiért csekélyebb értékű és ellenemre való lenne Istent kérnem, hogy meggyógyítson, az, hogy a hatalmas, szeretetteljes és bőkezű Istent ilyen csekélységért nem akarom kérni, és nem is szabad kérnem. Föltéve, hogy száz vagy kétszáznál is több mérföldről jövök a Pápához, s amikor elébe járulok, így szólok:

"Uram, Szentatya! Kétszáz mérföldnyi nehéz út és nagy költségek árán jöttem, és arra kérlek – mert ebből az okból járultam Elébed –, hogy ajándékozz meg egy babszemmel!" Bizony, maga a Szentatya és bárki, aki ezt hallaná, azt mondaná – és teljes joggal –, hogy nagy bolond vagyok. Mármost biztosan igazam van, ha azt mondom, hogy az összes javak, sőt az egész teremtés Istenhez képest kevesebb, mint egy babszem az egészsztesti világhoz viszonyítva. Ezért, ha jó és bölcs ember lennék, joggal utasíthatnám vissza, hogy Istent arra kérjem, bárcsak meggyógyulnék.

Ezzel kapcsolatosan azt mondom továbbá: hitvány szívjele az, ha az ember örvendezik vagy szomorkodik e világ mulandó dolgai miatt. Az embernek szívében joggal kellene szégyenkeznie Isten és angyalai, valamint az emberek előtt, ha ezt vette észre saját magán. Hiszen mennyire szégyenkezik az ember orcájának egyetlen szeplője miatt, amit az emberek külsőleg észrevesznek! Mi többet mondjak még? Az Ó- és Újszövetség, csakúgy, mint a szentek és pogányok könyvei, tele vannak azzal, hogy jámbor emberek Istenért és természetes erényből is miként adták életüket, s tagadták meg önként önmagukat.

Egy pogány mester, Szókratész mondja, hogy az erények lehetetlen dolgokat lehetségessé, sőt könnyűvé és kellemessé tesznek. Nem feledkezem meg arról sem, hogy az a jámbor asszony, akiről a Makkabeusok könyve beszámol, egy nap borzalmas, embertelen és hátborzongató kínzást látott, amelynek hét fiát vetették alá; s ő ezt könnyű szívvel nézte, fiaiba lelket öntött, mindegyiket buzdította, hogy ne rettenjen meg, és testét-lelkét önként adja oda Isten igazságáért. Ez legyen e könyv vége. De két mondatot még hadd fűzők hozzá.

Az egyik ez: egy jó és istenes embernek hevesen és mélyen szégyenkeznie kellene, ha bármely szenvedés megrémíti; mikor azt látjuk, hogy a kereskedő gyakran kicsiny és bizonytalan nyereségért oly távoli földre, nehéz útra indul, hegyen-völgyön át, vadonon és tengeren áthatol, életét és javait rablók, gyilkosok fenyegetik, nagy hiányt lát ételben, italban, alvásban, és megannyi más viszontagságot elszenved. Mindezt mégis szívesen és önként elfeledi ama kicsinyke és bizonytalan haszonért. A lovag a háborúban kockára teszi javait, életét és lelkét holmi mulandó és nagyon rövid dicsőségért. Mi pedig oly nagyra tartjuk, ha egy kicsit szenvedünk Istenért és az örök boldogságért!

A másik, amit még mondani akarok, hogy valamely bárdolatlan ember azt fogja mondani: sok szó, mit e könyvben és másutt is írtam, nem igaz. Annak azzal válaszolok, amit Szent Ágoston mondott Vallomásai első könyvében. Megjegyzi ott, hogy "Isten mindazt, ami még csak jövőbeli, ezer és még ezer évvel későbbi – amennyiben a világ oly sokáig fennállana –, már most megtette; és mindazt, ami már néhány évezrede elmúlt, megteszi még ma is. Mit tehetek, ha valaki ezt nem érti?" S valahol másutt megint csak azt mondja, hogy azaz ember túlon túl nyilvánvalóan csakis magát szereti, aki másokat megvakítana, csak hogy saját vaksága rejtve maradjon. Nekem elég, ha bennem és Istenben igaz az, amit mondom és írok. Aki egy botot vízbe merülten lát, annak görbének tűnik az, még ha teljesen egyenes is. S ez

abból ered, hogy a víz durvább a levegőnél, habár a bot úgy önmagában, mint azok szemében, akik tiszta levegőben látják – egyenes, és nem görbe.

Szent Ágoston mondja: "Aki sokféle fogalom, különféle tárgyhoz kötődő és és képszerű elképzelés nélkül, belsőleg ismeri meg, amit nem a külső látás juttatott belé, az tudja, hogy ez igaz. De aki erről mit sem tud, az nevet és gúnyolódik rajtam; engem viszont sajnálatra indít. Hiszen az ilyen emberek örökkévaló dolgokat, isteni műveket akarnak látni és érezni, valamint az örökkévalóság fényében állna, s eközben szívük még a tegnapi és a holnapban csapong".

A pogány mester, Seneca mondja: "A nagy és fenséges dolgokról kiváló és magasztos értelemmel s fennkölt lélekkel kell beszélni." Fogják azt is mondani, hogy az ilyen tanokat nem szabad tanulatlan embereknek elmondani és leírni. Erre azt mondom: ha nem szabad a tanulatlanokat megtanítani, akkor senki nem lesz tanult ember. Így aztán senki nem tud majd tanítani vagy írni, mert azért tanítjuk a tanulatlanokat, hogy képzetlenekből tanultakká váljanak. Ha nem lenne semmi új, akkor nem lenne semmi régi sem. "Az egészségeseknek – mondja a mi Urunk – nincs szükségük gyógyszerre" (vö. Lk 5,31). Azért van az orvos, hogy a beteget meggyógyítsa. Ha mégis akad valaki, aki ezt a mondást nem jól érti, miért az tehet róla, aki ezt az igaz mondást helyesen fejezi ki? Szent János a Szent Evangéliumot az összes hívőnek hirdette, és minden hitetlennek is, azért, hogy hívökké legyenek, s az Evangéliumot mégis a legfenségesebbel kezdi, amit ember ehelyütt Istenről kimondhat; s aztán éppúgy az ő szavait, mint a mi Urunkéit gyakorta helytelenül fogták fel.

A szeretetteljes, kegyelmes Isten, az Igazság adja meg nekem és mindazoknak, akik e könyvet olvassák, hogy megtalálják és meglássák önmagukban az igazságot. Ámen.

A fordító bevezetője

A nemes emberről szóló prédikáció az egyetlen, amelyről biztosan tudjuk hogy Eckhart írásba is foglalta, s a beszédnek Az isteni vigasztalás könyvével való összetartozását maga is megerősítette. A prédikáció a mottójául vett idézetet követve elsőként az Isten által teremtett ember nemességéről szól, majd az Istenhez való jutásra ad útmutatást, végül pedig arról, hogy milyen isteni az amit az ember ekként a kegyelem segélyével elér. A prédikáció a vigasztaló könyvek annyiban kiegészítő szerkezeti ellentétpárja, hogy míg az utóbbi Istenre vonatkozó általános és egyetemes érvényű tételekből kiindulva, konkrét példákon keresztül jut el az emberi, gyakorlati kérdésekig, addig az azt kísérő prédikáció fejtegetései ellenkező irányba haladnak amennyiben a részben isteni természetű embernek az Isten felé való emelkedését írják le. Az idegen tartományba magának országot venni ment nemes ember kettős értelemben utal Habsburg Agnesre, Magyarország egykori királynéjára. Szó szerint felfogható a két írás címzettje sorsának, élettörténetének rövid összefoglalásaként, átvitt értelemben pedig az isteninek az emberből, evilágiságból az eredetbe való visszatérése leírásaként, amely a volt királyné életében a spirituális fordulatnak, kolostorba vonulásának felel meg. Eckhart ezen írásokban teológiai antropológiáját tekintve – modern szóhasználattal élve – optimista álláspontot képvisel, amennyiben az emberiség örökségeként nem az eredendő bűnt, s ekként az emberi természet megromlását emeli ki (szemben az általa nagyra becsült és gyakran idézett Augustinusszal), hanem az alapvető jót, az isteni jelleget, szellemet, nemességet. Az elvont fejtegetések ugyanakkor a teológiailag képzetlenek számára néhol alig érthetőek, sőt a vizsgálóbizottság szerint veszélyesek is. Erre utal, hogy az Eckhart Exodus kommentárjában

is szereplő álláspont, miszerint Istenben a lényeg (Wesenheit, essentia) és a lét (esse) oly egyek, hogy nincs is más, mint a tiszta Egy bármiféle különbözőség nélkül – nos, ez a pápai elítélő bullában rosszul hangzóként, majdnem eretnekként van megjelölve.

A prédikáció Eckhart más műveivel is párhuzamba állítható, így több témája részletes kifejtést nyer János evangéliumának kommentárjaiban, illetve utal az azóta elveszett Opus questionuntra (pl. az Istenszemlélet kérdésében).

A nemes emberről
(Von dern edeln Menschen)

Ami Urunk mondja az Evangéliumban: "Egy nemes ember elméne messze tartományba, hogy országot vegyen magának, aztán visszatérjen" (Lk 19, 12). Ami Urunk ezekkel a szavakkal azt tanítja nekünk, mily nemesnek teremtett az ember természete szerint, és milyen isteni az, ahova kegyelemből elérhet, valamint hogyan juthat oda. E szavak érintik egyúttal a Szentírás nagy részét is.

Először is tudnunk kell – és az egészen nyilvánvaló is –, hogy az embernek kétféle természete van: test és lélek. Ezért mondja egy írás: aki saját magát megismeri, az minden teremtményt megismer, mivel minden teremtmény vagy test vagy lélek. S ezért mondja az Írás az emberről, hogy van bennünk egy külső és egy másik, egy belső ember.

A külső emberhez tartozik minden, ami a lélekhez tapad, ámde hús öleli körül, és azzal van összekeverve, továbbá minden egyes tagban és taggal testileg együttműködik – a szemmel, a füllel, a nyelvvel, a kézzel és hasonlókkal. Mindezt pedig az írás így nevezi: a régi ember, a földi, a külső, az ellenséges, a szolgáló ember.

A másik, aki bennünk van, a belső ember, s ezt az írás új embernek nevezi, mennyei embernek, ifjúnak, barátnak és nemes embernek. És erre gondol a mi Urunk, amikor azt mondja, hogy egy nemes ember távoli országba ment, nyert magának egy birodalmat, aztán visszatért.

Tudnivaló továbbá: Szent Jeromos és a mesterek is rendre azt mondják, hogy minden egyes embernek emberi léte kezdetétől fogva van egy jó szelleme, angyala, és egy rossz szelleme, ördöge. A jó angyal állandóan azt tanácsolja és afele terel, ami isteni és erény, ami mennyei és örök. A rossz szellem az embernek mindenkor azt sugallja és az embert afele úzi, ami időbeli, múlandó, s ami gaztett, rossz és ördögi. Ugyanez a rossz szellem állandó párbeszédet folytat a külső emberrel, és rajta keresztül titkon folyvást üldözi a belső embert éppúgy, ahogy a kígyó fecsegett Éva asszonnyal és általa a férfival, Ádámmal (vö. 1, Móz 3, 1). A belső ember Ádám. A férfi a lélekben ama jó fa, amely szüntelen jó gyümölcsöt hoz, amiről a mi Urunk is beszél (vö. Mt 7, 17). Ő a szántóföld is, amelybe Isten saját képét és hasonlóságát ültette, s a jó magot, gyökerét minden bölcsességnek, az összes mesterségnek és művészetnek, minden erénynek és jónak plántálta belé: azaz az isteni természet magját (vö. 2, Pt 1, 4). Az isteni természet magja pedig Isten fia, Isten igéje (vö. Lk 8, 11). A külső ember az ellenséges, rossz ember, aki gyomot hintett és plántált belé (vö. Mt 13, 14). Róla mondja Szent Pál: talállok magamban valamit, ami korlátoz, s ami ellene van annak, amit Isten kér és tanácsol, amit

Isten mondott és mond is a legfenségesebben lelkest alapjában (vö. Róm 7, 23). Másutt ezt mondja és panaszoja: Én boldogtalan, kivált meg e halálra szánt hústól és halandó testtől? (vö. Róm 7, 24). Máshol ismét csak azt mondja, hogy az emberben a szellem és a bús mindenkor egymás ellen küzdenek. A hús bűnt és gonoszságot tanácsol, a szellem Isten szeretetét, boldogságot, békét és az összes erényt (vö. Gal 5, 17). Aki a szellemet követi és annak alapján, annak tanácsai szerint él, azé az örök élet (vö. Ga16, 8).

A belső ember az, akiről a mi Urunk mondja, hogy "egy nemes ember elméne messze tartományba, hogy országot vegyen magának". Ez az a jó fa, amiről a mi Urunk azt mondja, hogy mindig jó gyümölcsöt hoz, rosszat sohasem. Mert a jóságot akarja, és a jóságra hajlik, ahogy az maga magában lebeg, és nem érinti sem ez, sem az. A külső ember a rossz fa, ami soha nem képes jó gyümölcsöt teremni (vö. Mt 7, 18).

A belső ember nemességéről s a szellemről, valamint a hús, a külső ember értéktelenségéről mondják a pogány mesterek, Tullius és Seneca: egyetlen értelmes lélek sincs Isten nélkül, Isten magja bennünk van. Ha jó, bölcs és szorgalmas földművesei lennénk, akkor egyre inkább megerősödne és felnőne Istenhez, akinek a magja: gyümölcse pedig Isten természetével azonos lenne. A körte magjából körtefa, a mogyoróból mogyorófa nőtt, Isten magjából pedig Isten (vö. 1 Jn 3, 9). De ha úgy esik, hogy a jó magnak balga és rossz földművese van, akkor gyom nő ott, mely úgy beborítja és elnyomja a jó magot, hogy az napvilágra sem kerül, nemhogy felnőhetne. Azonban egy nagy mester, Origenész ezt mondja: mivelhogy ezt a magot Isten maga vetette el, plántálta és szülte belénk, úgy ez alkalmasint elfedhető, lehet elrejtve, kiirtani, kitörölni mégsem lehet soha. Parázslék és hevül, világít és ég az, és Isten felé hajlik szüntelenül.

A belső és az új ember első foka – mondja Szent Ágoston – az, amikor az ember jó és szent emberek példája szerint él. Emellett azonban még a székek között jár, falak közelében tartózkodik, és tejjel enyhíti éhét.

A második fok az, ha valaki most már nemcsak a külső példaképre tekint – így a jó emberekre is –, hanem Isten tanításához, tanácsához, az isteni bölcsességhez fut, siet, hátat fordít az emberiségnek, és orcáját Isten felé fordítja, kibújik az anyaölből, és ránevet a mennyei Atyára.

A harmadik fok az, mikor az ember egyre inkább elvonja magát az anyától, és egyre csak eltávolodik annak öletől, a gondot elhagyja, a félelmet leveti olyannyira, hogyha elkövethetne mindenkit haragra gerjesztő gaztettet vagy igaztalanságot, mégsem hajlik ilyesmire, mert Istennel a szeretetben úgy össze van kötve buzgó iparkodásában, hogy Isten boldogságba, édességbe és üdvbe helyezi és vezeti őt, ahol minden ellenére van, ami különbözik és idegen Tőle.

A negyedik fok az, ha egyre gyarapodik, és egyre inkább gyökeret ereszt a szeretetben és Istenben, míg minden bántást, megpróbáltatást, kellemetlenséget és kínszenvedést önként, szívesen, arra vágyva és boldogan kész magára venni.

Az ötödik fok az, amikor magában teljesen megbékélve, mozdulatlanul a legfőbb kimondhatatlan bölcsesség bőségében és gazdagságában nyugodva él.

A hatodik fok az, amikor az ember képek nélkülivé válik, az isteni örökkévalóság képére formáltatik át, és eljut a múlandó és időbeli élet teljes, tökéletes elfeledéséhez, abból kivételt, és átalakult egy isteni képbe, amikor Isten gyermekévé vált. Efölött már nincs több

fok, ott örök nyugalom és boldogság honol, mivel a belső ember és az új ember végcélja: az örök élet.

Erről a belső, nemes emberről, akiben Isten magja és Isten képe van elültetve, beleplántálva – valamint, hogy ez a mag és ez a kép az isteni természet és isteni lényeg magja és képe, amiben Isten fia kerül napvilágra, továbbá az ember miként látja meg olykor, s hogyan válik rejtetté mégis – erről ad elő a nagy mester, Origenész egy példázatot: Isten képe, Isten fia olyan alap a lélekben, mint egy eleven forrás. Ha azonban valaki földet, azaz evilági vágyakat dob rá, akkor megakasztja és elfedi e forrást úgy, hogy egyáltalán nem ismerjük föl és nem vesszük észre. Magában azonban éppoly eleven marad, s ha a földet – amit kívülről, felülről rádobtak – eltávolítják, akkor újra napfényre kerül és észrevehető lesz. És azt mondja, hogy Mózes első könyvében erre az igazságra történik utalás, ahol írva áll, hogy Ábrahám a földjén élő vizű kutat ásott ki, majd gonosztevők földdel töltötték meg, de aztán ahogy a földet kihányták, a forrás újra elevenen bukkant a napvilágra (vö. 1 Móz 26, 15 sköv).

Van erre még egy további példázat is: a nap szüntelenül süt, ámde ha felhő vagy ha köd van köztünk és a nap között, akkor nem vesszük észre fényét. Éppígy nem ismerheti fel a fényt a szem akkor sem, ha beteg, kórságos vagy el van kendőzve. S fel szoktam hozni még a következő szemléletes példát: ha egy művész szobrot készít, például fából vagy kőből, akkor nem a képet viszi bele a fába, hanem lefaragja a forgácsokat, amelyek elrejtették és eltakarták a képet. Nem ad a fának semmit, hanem elveszi és levési róla a borítást, vagy eltávolítja a rozsdát, s akkor kitűnik, ami alatta elrejtve feküdt. Ez az a kincs, ami a földben elrejtve van, amiről a mi Urunk beszél az Evangéliumban (vö. Mt 13, 44).

Szent Ágoston mondja: Ha az ember lelke teljesen az örökkévalóságba, egyedül Istenbe tér meg, akkor felragyog és világít Isten képe; ha azonban a lélek kívülre fordul – legyen bár az külsőleg egy erény gyakorlása –, akkor ez a kép teljesen el lesz fedve. Amint erre céloz az is, hogy a nők eltakarják fejüket, a férfiak azonban fedetlen fővel járnak, Szent Pál tanítása szerint (vö. 1, Kor 11, 4 sköv). Ezért hát: a lélekből mindaz, ami lefelé fordul, kendőt, leplet kap attól, amihez fordul; de a lélek azon része, ami magasra emelkedik, az Isten tiszta képe, Isten születése kendőzetlen tisztasággal a fedetlen lélekben. A nemes emberről, arról, hogy bennünk Isten képmása, Isten fia, az isteni természet magja sohasem pusztított el, még ha el van is takarva – róla mondja Dávid király a Zsoltárban: Az embert ugyan sokféle értéktelenség, szenvedés és fájdalom lepi el, mégis Isten képében marad, a kép pedig benne. Az igaz fény világít a sötétben akkor is, ha nem vesszük észre (vö. Jn 1, 5).

Ne nézzetek le – áll a szeretet könyvében – barnaságomért, hiszen szép vagyok és jó alakú, csak a nap leburnított (vö. Énekek éneke 1, 5-6). A "nap" ennek a világnak a fénye, és azt jelenti, hogy a teremtett és alkotott dolgok legteteje és legjobbja is eltakarja és színeitől megfosztja Isten képét. "Ha az ezüsből kiveszed a salakot" – mondja Salamon –, akkor felragyog és előcsillan a legtisztább edény (vö. Péld 25, 4), azaz Isten képe, Isten fia a lélekben. És ez az, amit a mi Urunk szavaival közölni akar, midőn azt mondja, hogy "egy nemes ember elméne", mert az embernek ki kell lépnie valamennyi képmásból és önmagából is, teljesen idegenné és mássá kell válnia mindezek számára, amennyiben valóban be akarja fogadni a Fiút, és Fiúvá akar válni, és az Atya ölébe és szívébe törekszik.

Istentől mindenfajta közvetítés idegen. "Én vagyok – mondja az Isten – az első és az utolsó" (Jel 22, 13). Sem az isteni természetben, sem a személyekben nincs különbség, megfelelően a természet egységének. Az isteni természet Egy, minden személy, egy és ugyanaz az Egy, amely a természet. A lét és a lényegiség közti különbség itt egybefoglaltatik,

és maga az Egy. Csak ha azaz Egy nem áll többé magában, akkor fogad be különbséget, bír különbözőséggel, és eredményez különbözőséget. Ezért hát: az Egyben található Isten, és Egyé kell annak válnia, aki Istent meg akarja találni. Egy ember elment – mondja a mi Urunk. A különbségben nincs sem Egy, sem lét, sem Isten, sem megnyugvás, sem boldogság, sem meglepedettség. Legyél Egyé, hogy Istent megtalálhasd! Valóban, ha igazán Egy lennél, úgy egy maradnál a különbözőben is, és a különböző számodra Egyé válna, és egyáltalán nem lenne képes korlátozni téged. Az Egy egyformán Egy marad ezerszer ezer kőben éppúgy, mint négy kőben, és az ezerszer ezer bizony éppúgy egy egyszerű szám, mint ahogy a négy is egy szára.

Egy pogány mester azt mondja, hogy az Egy a legfőbb Istenből született. Az a sajátossága, hogy egy az Egygel. Aki Isten alatt keresi, saját magát csapja be. Negyedszer pedig azt mondja ugyanez a mester, hogy az Egy semmivel sincs sajátabb barátságban, mint a hajadonokkal vagy szüzekkel. Miként Szent Pál mondja: "Eljegyeztelek benneteket, szüzi hajadonok, és nőül adtalak benneteket az Egynek" (vö. 2 Kor 11, 2), s teljesen ilyennek kell az embernek lennie, miként a mi Urunk is mondja, hogy egy ember ment el.

Az "ember" szó a latinban egyik értelme szerint arra vonatkozik, aki magát és mindent, ami az övé, teljesen Isten alá hajtja és rendeli, Istenre tekint, nem pedig a magáéra, amit maga mögött, alatt és mellett tud. Ez a teljes és tulajdonképpeni alázat; ezt a nevet az ember a földről kapja. Erről nem akarok tovább beszélni. Ha azt mondjuk: "ember", akkor ez a szó jelent valami olyat is, ami fölötté áll a természetnek, az időnek és mindennek, ami az idő felé fordít vagy az időre emlékeztet; és ugyanezt mondom a helyre és a testiségre vonatkozóan is. Mindezen felül ez az "ember" bizonyos módon semmivel sem közös, azaz nem ennek vagy annak a képére vagy hasonlatosságára formáltatott, továbbá a Semmiből olyannyira nincs tudomása, hogy benne semmi nem található és nem észlelhető a Semmiből. Oly teljesen meg van fosztva a Semmitől, hogy benne egyedül csak tiszta élet, lét, igazság és jóság van. Az ily módon formált ember valóban "nemes ember", se több, se kevesebb.

Van még egy másik utód is annak magyarázatára és tanítására, hogy a mi Urunk mit hív "nemes embernek". Nevezetesen tudni való, hogy azok, akik Istent leplezetlenül megismerik, vele egyúttal megismerik a teremtményeket is, mert az ismeret a lélek fénye, és minden ember természettől fogva tudásra törekszik, hisz még a rossz dolgok ismerete is jó. A mesterek mármost azt mondják: amennyiben az ember saját magában a teremtményt ismeri meg, azaz "esti ismeret", s ebben a teremtmények a sokféleség és különbözőség képében látszanak. Ha azonban Istenben ismerjük meg a teremtményeket, akkor az a "reggeli ismeret", s ekkor a teremtményeket minden különbözőség nélkül látjuk, és minden képtől mentesen, minden hasonlóságtól lecsupaszítottan, az Egyben, amely maga az Isten. S ez az a nemes ember is, akiről a mi Urunk mondja, hogy "egy nemes ember elméne", azért nemes, mert Egy, és Istent és a teremtményeket az Egyben ismeri meg.

Ám hadd térjek ki még egy további jelentésére annak, hogy ki a "nemes ember". Azt mondom: mihelyt az ember, a lélek és a szellem Istent szemléli, úgy magát is megismerőként ismeri meg és érti meg, azaz felismeri, hogy Istent látja és ismeri meg. Nos, némelyek úgy vélekedtek, és teljesen hihetőnek is tűnik, hogy a boldogság magja és virága azon ismeretben rejlik, amikor a szellem felismeri, hogy Istent ismeri meg. Hiszen ha minden örömöm megvolna, ám mit se tudnék róla, akkor mit segítene nekem, és miféle öröm lenne az számomra? De szavamra: mégsem így van ez. Igaz ugyan, hogy a lélek nélkül nem lenne boldog, de a boldogság mégsem ebben rejlik, hanem elsőként abban áll, hogy a lélek

leplezetlenül látja Istent. Ebben kapja a lélek teljes létét, életét; mindenét Isten alapjából meríti, és nem ismer semmilyen tudást, sem szeretetet, sem bármi egyebet. Teljesen és kizárólag Isten létében lel nyugalmat. Ott semmi egyebet nem ismer, mint a létet és Istent. Ha azonban tudja, megérti, hogy Istent szemléli, ismeri meg és szereti, akkor az a természetes rend szerint kiáradás az Egyből és visszatérés az Egybe; mert senki más nem ismeri meg fehérnek magát, mint az, aki valóban fehér. Ezért, aki magát fehérnek ismeri meg, az a fehérség lényegére épít és támaszkodik, ismeretét nem közvetlenül vagy tudatlanul a színtől szerzi, hanem arról ismeri fel a színt, és a rá vonatkozó tudást abból szerzi, ami ott éppen fehér. Ismeretét nem kizárólag magából a színből meríti, inkább a színesből vagy a fehérből meríti ismeretét, tudását, s magát ismeri meg fehérnek. Ha valami fehér, az sokkal csekélyebb, jelentéktelenebb és külsődlegesebb, mint a fehérség lényege. Egészen másvalami a fal, mint az alap, amire a fal épült.

A mesterek azt mondják, hogy más erő az, amelynek segítségével a szem lát, és megint más az, amely által a szem felismeri azt, hogy néz. Az elsőt, azt, hogy lát, kizárólag a színtől szerzi, nem attól, ami színes. Ezért teljesen egyre megy, hogy ami színes, az kő, fa vagy egy angyal: egyedül az a lényeges, hogy színnel rendelkezik.

Ekképp nyeri és meríti – mondom – a nemes ember teljes létét, életét és boldogságát egyes-egyedül már csak Istentől, Istennél és Istenben, nem pedig az Isten-ismeretből, Isten-látásból, Isten-szeretetből vagy hasonlókból. Ezért mondja a mi Urunk igen megszívlelendően, hogy ha Istent kizárólag egy igaz Istenként ismerjük meg, az az örök élet (vö. Jn 17, 3), nem pedig annak az Istennek a megismerése, akit az ember ismer meg. Ezért hát miként ismerhetné meg az az ember Isten-megismerőként magát, aki önmagát sem ismeri meg? Mert bizonyos az, hogy az ember egyáltalán nem önmagát és más dolgokat ismer meg, inkább egyedül csakis Istent, akkor, ha megboldogult, és boldog a boldogság gyökerében és alapjában. Ha azonban a lélek felismeri, hogy Istent ismerte meg, akkor tudást nyert Istenről és egyúttal önmagáról is.

Más erő azonban az – mint már kifejtettem –, amely révén lát az ember, és megint más, amelynek segítségével tudja és felismeri, hogy lát. Igaz ugyan, hogy most e földön nemesebb és magasabb rendű bennünk azaz erő, amely révén tudjuk és felismerjük, hogy látunk, mint az, amely a látást lehetővé teszi; mert a természet működését a silányabbal kezdi. Isten azonban a legtokéletesebb művébe fog bele. A természet hozza létre a gyerekből az embert és a tyúkot a tojásból; Isten azonban megteremti az embert a gyerek és a tyúkot a tojás előtt. A természet először felhevíti, felmelegíti a fát, majd csak azután hagyja a tűz létét feltámadni, Isten viszont elsőként minden teremtménynek létet ad, majd időben utána, mégis időtlenül külön mindazt, ami a léthez hozzátartozik. Ekként Isten inkább adja a Szentlelket is, mint a Szentlélek adományait.

Így tehát azt mondom: boldogság ugyan nincs anélkül, hogy az ember tudatában lenne és megértené, hogy Istent látja és ismeri meg, de Isten ments, hogy boldogságom azon álljon! Akinek ez megfelel, az érje be ennyivel, engem mégis sajnálatra késztet. A tűz melege és a tűz léte teljesen különbözőek, és a természetben bámulatosan nagy távolságra vannak egymástól, noha térben és időben egészen közeli. Isten és a mi látásunk egymástól egészen távoliak és hasonlíthatatlanok. Ezért a mi Urunk teljes joggal mondja: hogy "egy nemes ember elméne messze tartományba, hogy országot vegyen magának, aztán visszatérjen", mert az embernek önmagában kell Egynek lennie, és ezt kell magában és az Egyben keresnie, és elfogadnia az Egyben, azaz: csupán Istent szemlélnie "és visszatérnie", azaz tudnia és felismernie, hogy Istent ismeri és érti meg.

Az itt előadottakat mind Ezékiel próféta jövendölte meg, midőn azt mondta, hogy "egy erős, nagyszárnyú sas hosszú szárnyain sokféle tollú, magas hegyre szállt, és a legnagyobb fa javát és magját elvette, letörte lombjának koronáját, és lehozta azt" (vö. Ez 17, 3). Akit a mi Urunk nemes embernek hív, azt nevezi a próféta nagy sasnak. Mármost ki nemesebb annál, aki egyfelől a legmagasztosabból és legjobból született, amivel csak teremtmény rendelkezik, másfelől pedig az isteni természet legbelső alapjából és annak pusztaságából? "A nemes embert a pusztába vezetem, és ott lelkére beszélek" – mondja a mi Urunk (vö. Oz. 2, 16). Egy az Eggyel, egy az Egyből, egy az Egyben, es Egyben az Egy mindörökké. Ámen.